

**ДРУШТВО БИБЛИОТЕКАРА
РЕПУБЛИКЕ СРПСКЕ**
Library Association of Republic of Serbia

БИБЛИОТЕКАРСТВО СРПСКЕ

Часопис из области библиотекарства и
библиотечко - информационе дјелатности

Librarianship of Srpska
Journal of Library Information Function

Година II - број 2

Вишеград, 2010.

Др Милена Максимовић
Филозофски факултет Универзитета
у Источном Сарајеву, Пале

УДК 021.2 (497.6 РС)

ТРАДИЦИОНАЛНИ И НОВИ ЗАДАЦИ ДАНАШЊИХ БИБЛИОТЕКАРА *

Апстракт: Професија библиотекара јавља се са раном појавом библиотека и изазива интересовања многих научника кроз различита историјска раздобља.

У раду ћемо покушати представити класичне и савремене вриједности и задатке библиотекара у историјском слиједу, са освртом на садашњи статус библиотекар, а у Републици Српској. Наше разматрање ове теме тражило је и обавезу да се вратимо у вријеме које је претходило појави рачунара, да сагледамо традиционалне вриједности библиотекара, нове задатке који и поред стручног знања захтијевају познавање савремених технологија, информатичку писменост, вредновање информација и усвајање многих вјештина.

Осврнули смо се и на најзначајније прописе у тој области и оснивање образовних институција и струковних асоцијација..

Кључне ријечи: Библиотекарство Републике Српске, библиотекар, библиоте-чка професија, културна политика

Увод

Сагледавајући библиотеке код нас, а и у нашем окружењу, тешко је говорити о свеобухватном успостављању нових система вриједности у библиотекарству.

Доношење одређених законских прописа у институцијама система, није имало увијек довољно стручне и финансијске подршке у њиховој реализацији. Велики изазови који се пред библиотекаре постављају, а за чију реализацију су пот-

---

* Излагање на Међународној научној конференцији *Темељне вриједности савременог библиотекарства* (Београд, 14.децембра 2009).

ребни искусни и стручни тимови људи и финансијска подршка, довели су нас на раскршће између могућности, знања и примјене нових технологија. Кадрови, као једна од основних традиционалних вриједности у библиотекарству, суочавају се са још једном новом димензијом у раду. Класични рад и знање остају и даље основа на коју се ослања савремено библиотекарство. Они морају бити довољно присутни у професији, како би она одговорила новим задацима које друштво пред њу поставља. Процеси промјена у приступу и организацији рада теку уз велико ангажовање професионалних удружења, појединаца и одговарајућих институција државне власти.

Наши библиотекари посједују класичне способности, али се суочавају и са новим изазовима. Они се огледају, осим стално присутних финансијских проблема, и у недовољној мотивацији, стручном образовању, подршци и разумијевању надлежних институција. Изнијећемо једно виђење ових проблема кроз пресјек историјског слијета професије и постојећег стања у библиотекарству Републике Српске.

Библиотечка професија у историјском слиједу

Познато је да професија библиотекара сеже од самих почетака писмености и стварања првих библиотека. Грчка цивилизација је имала велики утицај на развој римске културе, а касније и осталих култура на овим просторима. Записи на камену, такозвани епитафи, на којима су уписана почасна звања, говоре нам о давном постојању професије библиотекара. Тако, на основу епитафа, сазнајемо за два библиотекара који су живјели у вријеме владавине Тиберија, Калигуле и Клаудија. Један надгробни камен овјековечује успомену на Тиберија Клаудија Скирта, Августовог ослобођеника и управника библиотеке. Скиртов надгробни споменик нам открива званичан назив *procurator bibliothecarum* у значењу „управ-

ника библиотеке“. Особље у римским библиотекама је било састављено од робова и понеког ослобођеника. На челу библиотеке био је *bibliothecarius*, а потчињени су се звали *a bibliotheca*, уз назнаку којој библиотеци припадају. Ови наводи нам говоре да се са појавом библиотека јавља и термин библиотекар, који се употребљавао за особље које је радило у библиотеци у различитим звањима (Lajonel 2004: 94)

Библиотекари, управници библиотека и теоретичари библиотекарства често су били познати научници и филозофи, којима је бављење библиотечком професијом била част, а и изазов у стварању нових класификационих система и правила. Ентузијазам и љубав према књизи, поред осталих врлина, стољећима су пратиле библиотечку професију. Имамо читаву плејаду познатих научника, који су се у свом раду бавили и уређем библиотека и оставили тако трајни печат у библиотекарству. Навешћемо само неке од њих, као што су: Калимах, Аристотел, Зенодот, а у новије вријеме Лајбниц, Паници, Катер, Дјуј, Ранганатан, Шир, Горман и други.

Појавом штампарске технике у 15. вијеку настаје преломна фаза у развоју библиотекарства. Усавршавање и технологије штампе и увођењем савременијих машина, сусрећемо се са повећањем броја штампаних докумената. Библиотеке се суочавају са проблемима класификације и смјештаја већ обимних фондова. Тако се истичу безбројни проблеми везани за класификацију и каталогизацију грађе. Нарочито у 19. вијеку долази до развоја најзначајних библиотечких класификационих система, који су тежили стварању универзалних рјешења. Заснивали су се на класификацији наука и поставили основне темеље савременом библиотекарству (Жуљевић 1988).

У књизи *Библиотека ноћу* Алберто Мангел каже “Било да је урађена по тематици, по важности, по томе да ли је књигу исписао Бог или неко од његових створења, било да је урађена по алфabetу или по бројевима или по језику на којем

је текст написан, свака библиотека претвара хаос откривања и стварања у уређен систем хијерархије или дивљање слободних асоцијација“ (Менгел 2008: 60).

Појавом нових технологија, седамдесетих година 20. вијеку, настаје нова прекретница у библиотекарству. Традиционална знања и системи траже нову организацију и приступ, како у пружању информација тако и у њиховој организацији. Наглим порастом информација, које су нам доступне преко интернета, долази до стварања нове информатичке сфере друштва. Глобална информатизација друштва утиче и на стварање мисаоних и стваралачких способности самог човјека. За посљедицу имамо и један нови глобални проблем, а то је информатичку неједнакост људи, земаља и појединих региона у новој информатичкој средини. Како прилагодити систем образовања, а и развој библиотекарства у новом окружењу, питање је темељнијих расправа и одређења, како библиотечких асоцијација тако и државних институција (Кољин 2009: 270-286).

Статус библиотекара у Републици Српској

Теоријско разматрање о библиотечкој професији у прошлости обавезује нас да споменемо традиционалне и нове вриједности библиотекара, а и развој библиотекарства у Републици Српској. Задњих двадесетог година можемо рећи да нисмо ишли у корак са развојем савременог библиотекарства у свијету. Увођење нових технологија у библиотекарству БиХ крајем осамдесетих година и стварање јединственог информационог система, прекинуо је рат (1992-1995), који је и поред многих невоља доносио и уништење библиотека. Ипак, и у том времену борбе за опстанак, библиотеке су постојале и представљале често једино мјесто културних збивања и прозор у неки други љепши свијет. Библиотекари су

били ти који су у тој неизвјесности mnogима помогли, да трачак свјетлости умањи њихове стрепње и надања. Настао је временски вакум у коме су библиотеке постојале захваљујући највише ентузијазму библиотекара. Недовољна заинтересованост друштвене заједнице за потребе развоја библиотекарства, а понекада и слаба мотивација и знање самих библиотекара да се наметну као значајан фактор у развоју друштва, остављали су нас често на степену преживљавања.

Увођење нових технологија је била привилегија неких других око нас. Државне институције су већ 1993. године, у ратним условима, донијеле нови *Закон о библиотечкој дјелатности* Републике Српске, који је заснован на принципима класичног библиотекарства (Закон...1993). Наредне измјене и допуне *Закона* (52/01, 39/03, 112/08) и других подзаконских аката, којим се уређује област библиотекарства, тежиле су уношењу савременог приступа библиотекарству. На нивоу Босне и Херцеговине донесени су и важни стратешки документи, као што су *Политика развоја информационог друштва* (Политика...2004), усвојена од Савјета министара Босне и Херцеговине у јулу 2004. године и *Стратегија културне политике БиХ* из јуна 2007. године (Стратегија...2007). Донесени документи су дјелимично подстицали и нови приступ у развоју библиотекарства, али је изостала шира расправа и примјена.

У циљу што бољег образовања библиотечких кадрова, успостављен је и систем високошколског образовања у Републици Српској. На Филозофском факултету Универзитета у Источном Сарајеву основан је и Одсјек за општу књижевност и библиотекарство 1997. године. Исте године је основано и Друштво библиотекара Републике Српске, као струковна асоцијација која покушава да допринесе бржем развоју библиотекарства. Доношењем *Кодекса библиотекара Републике Српске*, а и расправама и приједлозима око законских аката, библиотекарство се поново почиње повезивати и успостав-

љати према стручним принципима. (Кодекс...). Друштво библиотекара организује низ стручних скупова са еминентним предавачима на савремене теме, бави се приједлозима и анализом законских прописа у области библиотекарства и окупља библиотекаре из цијеле Републике Српске и шире.

Тежња да се успостави национална институција у Републици Српској, која ће преузети одговорност и бригу за даљи развој библиотечке дјелатности, успјела је тек из другог покушаја. Одлуком Владе Републике Српске 1997. године¹ и преименовањем Народне и универзитетске библиотеке "Петар Кочић" у Бањој Луци у Народну и универзитетску библиотеку РС, добијамо институцију националног карактера.

Тако се постепено стичу услови да библиотекарство у Републици Српској крене из стања летаргије у бољу будућност. Почиње се успостављати национална функција библиотеке и трасира се нови развојни пут у библиотекарству Републике Српске.

Међу многим значајним документима донесен је 1996. године и *Правилник о полагању стручних испита запослених у библиотечкој дјелатности*, који прецизира и стицање стручних звања. (Правилник... 1996) Програмом стручних испита, као и у ранијем времену, покушава се надомјестити потребно стручно знање и замијенити институционално образовање. Нови *Правилник о врстама, условима и поступку стицања виших стручних звања у библиотечкој струци* требало би да донесе и нове повољности у професионалном напредовању библиотекара. До сада је организовано полагање стручних испита, али правилник за стицање виших стручних звања није ни до данас примијењен.

Мишљење о потреби редовног образовања библиотекара није довољно присутно, како у друштвеној заједници, тако

---

¹ Доступно на <http://www.nubrs.rs.ba/cms/index.php?id=15>
[очитано 2.12.2009.]

ни код самих библиотекара. Зато нам се дешава да је већина запослених у библиотекама са неодговарајућим образовањем из различитих професија, већином са средњом и вишом стручном спремом. Према подацима *Водича кроз народне библиотеке Републике Српске* објављеног 2008. године, од укупно 235 библиотечких радника, са високом стручном спремом је 93, а са вишом спремом 47 и средњом стручном спремом 95 запослених (Давидовић 2008: 224).

Устаљено и наслијеђено мишљење да у библиотекама могу радити сви, без обзира на квалификацију, да се стручним испитом може добити знање и звање, не доприноси систему квалитета и афирмације професије. Професија која сама себе штити и афирмише, шаљући друштву јасну поруку да у времену развијених комуникационих технологија и информатичке писмености морамо имати јасан стручни и образовни профил библиотекара, треба много више учинити на својој афирмацији.

Разговарати о промјенама и савременом приступу у раду, незамисливо је без једног од важних фактора у развоју, а то су стручни кадрови. Кадровским потенцијалима требамо се бавити много више, а и системом образовања. Систем школовања у БиХ, усклађен са принципима *Болоњске декларације*, један је од покушаја приближавања образовања савременим тенденцијама европског библиотекарства. Законски прописи у библиотекарству, усклађени су са европским стандардима и смјерницама, а у циљу и унапређења професије и квалитета рада, требало би да у пракси дају још шире резултате.

Нови изазови професије

Да би у професионалном смислу направили јасан искорак према захтјевима новог времена и појави различитих

информација, морамо се суочити са чињеницом и да смо се недовољно наметнули друштвеној заједници за подршку у овако сложенем и скупом процесу. Успостављање јасних циљева и задатака библиотекарства захтијева првенствено добру анализу стања, засновану на научним принципима, стратегију будућег развоја, финансијску подршку надлежних институција и мотивацију самих библиотекара. На основу тога, треба исказати квалитет, вредновати услуге и образложити разлоге за наше незадовољство.

Заједничким дјеловањем образовних институција и библиотечких асоцијација, могу се израдити смјернице за постављање националне политике у библиотекарству. Један од важних фактора у рјешавању ових проблема свакако су јасно испрофилисани кадрови. У вријеме развоја нових технологија и информатичке писмености, који су промијенили начин организације рада у библиотекама, али и наше размишљање, ствара се и потреба новог профила библиотекара.

Већ познати задаци библиотекара да набављају, обрађују, чувају, дају на кориштење библиотечку грађу и информације, можемо поновити и у овом времену, само на нови начин, са много сложенијим средствима за рад и са једном димензијом више, а то је квалитетно вредновање информација. Традиционалне вриједности остају и даље у основи библиотечког позива, само са претпоставком познавања читавог система нових вјештина и знања.

Све ово даје једну нову димензију у изградњи новог профила библиотекара. Ако уз то споменемо потребу повезивања библиотека, вођење нове статистике о пословању, промоцију библиотека, примјену савремених теорија и принципа менаџмента у управљању библиотека и оцјену квалитета, схватићемо да нам је у послу много више потребан тимски рад, знање, вјештине, комуникација и лична одговорност. Добробити које нам је донио интернет, сматрамо великим помаком у библиотекарству, али и проблеме са појавом оби-

ља информација, за чији је одабир и вредновање потребно веће знање и способност. Нове услуге треба ускладити са новом глобализацијом и потребном организацијом библиотека, а уз могућност очувања традиционалних вриједности.

Закључак

Национална стратегија у библиотекарству треба да се одреди према информатизацији друштва и новим захтјевима. За реализацију основних циљева неопходни су нам нови кадрови и нови приступ у рјешавању насталих проблема.

Јасно постављена питања траже и одговоре за тренутно и дугорочно рјешавање стања у библиотекарству. Најчешћа питања су: какве су нам библиотеке; какви нам кадрови требају; какво нам је образовање; да ли основне студије, мастер и докторске имају довољно добре програме који прате токове савременог библиотекарства; у којим установама нам требају виша стручна звања; да ли су нам потребне специјалистичке студије из библиотекарства; ко може оцјењивати рад библиотекара; како превести и дошколовати досадашње кадрове; колико смо информатички писмени; како се квалитетно и озбиљно наметнути државним институцијама, друштвеној заједници и финансијерима?

Ово су питања којима се парцијално и недовољно бавимо. Неопходно је сачувати дигнитет струке и дефинитивно заузети чврст став о томе, да сви не можемо радити све, да се бранимо знањем од незнања, да треба ојачати углед професији, која је опстала кроз вијекове. Морамо се бранити од брзих и лаких квалификација и омаловажавања професије. Зато, систем образовања треба утемељити на јасним основама, са подстицајном мотивацијом за даљим образовањем и стручним усавршавањем, а усклађен са савременим захтјевима успостављања новог профила библиотекара. Постали смо

дио глобалног свјетског система у коме се морамо на најбољи начин организовати и опстати, а у складу са нашом досадашњом културном традицијом.

Наше разматрање ове теме тражило је и обавезу да се вратимо у вријеме које је претходило појави рачунара, да сагледамо традиционалне вриједности библиотекарства, потребу познавања нових технологија, информатичку писменост и усвајање програма доживотног учење.

Summary: Profession librarians occurs with the early emergence of libraries, and occupied the interest of many scientists through different historical periods.

The paper may attempt to present classical and contemporary values and tasks of librarians in the historical follows, with regard to the status of the librarian in the Republic of Serbian. Our review of this topic, has requested the obligation to return the time that preceded the computer appears, look at the traditional values of librarians, new tasks in addition to professional knowledge and require knowledge of new technologies, information literacy, information, evaluation and adoption of many skills.

We reflected on the most important regulations in that field and establishment of educational institutions and professional associations.

Key words: Librarianship, Library of the Republic of Serbian, librarians, library profession, cultural policy

Литература:

- Давидовић 2008: М. Давидовић: *Водич кроз народне библиотеке Републике Српске*, Бања Лука: Народна и универзитетска библиотека Републике Српске, 224.
- Закон 1993: *Закон о библиотечкој дјелатности* .Службени гласник Републике Српске, бр.26,
- Жуљевић 1988: Е. Žuljević, *Savremeni bibliotečki klasifikacioni sistemi*, Сарајево: Друштво bibliotekara Bosne i Hercegovine
- Кодекс...: *Кодекс библиотекара Републике Српске* . Доступно на: <http://www.bibliotekari-rs.org/modules.php?name=News&file=article&sid=1>

- Кољин 2009: К.К. Кољин, *Информатизација друштва и проблеми образовања*. У: Библиотека као огледало Васељене, Београд: Службени гласник, Инђија: Библиотека Ђорђе Натошевић
- Лајонел 2004: К. Lajonel, *Biblioteke starog sveta*, Београд: Clio, 94
- Мангел 2008: А. Мангел, *Библиотека ноћу*, Београд: Геопоетика, 60.
- Правилник...1996: *Правилник о полагању стручних испита запослених у библиотечкој дјелатности*, Службени лист РС. бр 17/ 96.
- Политика...2004: Тим Вијећа министара, *Политика развоја информационог друштва у Босни и Херцеговини*. Сарајево: Савјет министара Босне и Херцеговине. Доступно на:
http://www.is.gov.ba/documents/publications/Politika_razvoja_ID_u_BiH_sig.pdf [очитано: 25.05.2007.]
- Стратегија ...2007: Стратегија културне политике БиХ, Сарајево: Савјет министара Босне и Херцеговине. Доступно на:
http://www.eeg.org.yu/dokumenta/dokumenta_eu/strategija_kulturne_politike_bih [очитано: 20.08.2007.]

Биографија

Др Милена Максимовић рођена је 12. августа 1949. године у Прњавору БиХ. На Филозофском факултету у Сарајеву дипломирала је на Одсеку за Општу књижевност и библиотекарство. Магистарски рад под насловом Библиографија радова часописа Братство (Сарајево, 1925-1941.) одбранила је на Филозофском факултету Универзитета у Српском Сарајеву. Докторску дисертацију под насловом Ђорђе Пејановић (1878-1962) као библиотекар, културни и просвјетни радник и библиограф (са персоналном библиографијом) одбранила је 2005. године на Филозофском факултету Универзитета у Источном Сарајеву и стекла научно звање доктора библиотечких наука.

Од 1970. године радила је на разним стручним пословима у библиотекама у Сремској Митровици, Сарајеву, Новом Саду, Србињу (Фоча) и Народној библиотеци Србије у Београду. Истовремено је била ангажована и на Одсеку за Општу књижевност и библиотекарство Филозофског факултета Универзитета у Источном Сарајеву од 1999. године као предавач, а од 2006. године је у звању доцента у сталном радном односу.

Као директор Српске Централне Библиотеке „Просвјета“ у Србињу, 1997. године била је иницијатор, један од оснивача и први предсједник Друштва библиотекара Републике Српске са сједиштем у Вишеграду. За укупан допринос библиотекарству, 1999. године добила је награду „Милорад Панић-Суреп“, коју додјељује Заједница библиотека Србије, а

у октобру 2002. године Друштво библиотекара Републике Српске додијелило јој је повељу „Ђорђе Пејановић“.

У библиотечким и другим публикацијама објавила је више стручних и научних радова и двије монографске публикације: Ђорђе Пејановић – живот и дјело, Пале 2007. и Библиотекарство пред новим изазовима, Источно Сарајево, 2009. године Учествовала је набројним стручним и научним скуповима у Србији и Републици Српској.

мр Жељка Комленић
НУБРС, Бања Лука
zeljka.komlenic@nubrs.rs.ba

УДК 021.63 (497.6 RS)
027.53

"ПРИПАДНОСТ ВЕЛИКИМ БИБЛИОТЕЧКО-ИНФОРМАЦИОНИМ СИСТЕМАМА - ПРЕЧИЦА ЗА РАЗВОЈ БИБЛИОТЕКА И ПРИМЈЕНУ ЕВРОПСКИХ СТАНДАРДА"*

Апстракт: Посебна пажња овој теми посвећена је због чињенице да - упркос свим савременим знањима и достигнућима у области библиотекарства, упркос активносима на пољу едукације и сталног стручног усавршавања библиотекара у Републици Српској - у пракси, нажалост, код нас још увијек није направљен онај основни, темељни корак од којег у највећој мјери зависи укупан, савремени развој библиотечке дјелатности, а то је: *информатичко увезивање и интеграција библиотека у веће библиотечко-информационе системе*. Међусобно изоловане и забављене углавном интерним активностима – библиотеке као да тај недостатак и не примјећују!?

Формирање *јединственог библиотечко-информационог система Републике Српске* заснованог на *јединственој програмско-информатичкој платформи*, финансираног од стране републичких органа са јасно израженом свијешћу да се ради о *пројекату од општег, републичког интереса*, који равноправно укључује све библиотеке – представља *најефикаснији начин* да се убрза развој библиотека, уједначи њихов рад и омогући примјена савремених европских и свјетских стандарда из ове области. За примјену савремених *знања у пракси* – крајње је вријеме, и библиотекари, коначно, морају инсистирати на провођењу тог пројекта у дјело.

Поред уопштеног приказа тренутног стања, у раду су понуђена и нека конкретна рјешења и корака које би, напokon, на том плану требало предузети. Изградња великих кооперативних библиотечких система система (у Свијету а и у нашем окружењу) у пракси се показала као један од најуспјешнијих, савремених, централизованих модела организовања, увезивања, стандардизације рада

---

* Рад је презентован на Стручном скупу “Савремена библиотека – европски стандарди у пракси”, Бања Лука, 18.09.2008. године и није објављиван до сада. (Прим. аутора)

и развоја библиотека. У том контексту презентован је и *Пројекат Виртуелна библиотека Републике Српске*.

По својој мисији, библиотеке су одувјек биле једини професионални сакупљачи, обрађивачи, чувари и дистрибутери знања и информација о људском знању из свих области живота. До јуче можда само пуки сан да се све свјетско, вијековима сакупљано и чувано знање свих народа и земаља - јединствено обради и презентује на једном мјесту, да буде *доступно свим људима и свугдје* – увелико почиње да се и остварује. Коначно, савремени научно-технолошки развој - и то је омогућио! На остварењу тог сна, многе библиотеке у Европи и Свијету, визионарски, већ увелико раде. То је најбољи путоказ у ком правцу се, у свјетским оквирина, ова професија креће.

Стога је, и у нашој земљи, неопходно преузети дио властите одговорности на том плану, укључити се у све европске и свјетске процесе - учећи од великих развијених система постајући дио њих!

Кључне ријечи: библиотечки системи, интеграција библиотека, библиотечки стандарди, стратегија развоја библиотечке дјелатности, Виртуелна библиотека Републике Српске, COBISS систем

Увод

Развој библиотечке дјелатности у данашњим условима незамислив је без увођења нових, савремених стандарда пословања у овој области. То у старту подразумева испуњавање три основне претпоставке за које се библиотекари сами морају изборити, а то су: *већа финансијска издвајања државе* за развој ове дјелатности, *прилагођавање и осавремењавање законске регулативе* и глобални, плански, системски приступ рјешавању проблема развоја ове области.

Вријеме малих и независних библиотека је прошлост! У свјетлу све веће продукције електронских публикација, изградње електронских каталога и прилагођавања потребама корисника - дуплирање послова, па и фондова библиотека, такође, ако већ нису - постаће прошлост! Будућност библиотека је у њиховој *интеграцији, укључивању у велике библиотечно-информацине системе и асоцијације*, чиме се на лакши, бржи и једноставнији начин врши координација њиховог рада, примјена јединствених, савремених библиотечких ста-

ндарда као и увид у примјену законске регулативе у овој области.

Недовољна интегрисаност и *одсуство централизованог, планског развоја* библиотека у Републици Српској, осмишљеног од стране квалификованих и стручних људи за ову област – главне су препреке, бржем, укупном напретку и модернизацији пословања библиотека. Централизовано, планско управљање развојем библиотека не треба погрешно схватити као ограничавање слободе избора сваке библиотеке да сама бира свој пут и начин развоја, већ као *темељни подстрек равномијерном развоју* свих библиотека *на утврђеним, заједничким, јединственим принципима, савременим нормама и стандардима*. То уједно представља и гаранцију библиотекама да неће бити препуштене саме себи и запостављене у материјалном, финансијском, стручно-кадровском, информатичком и сваком другом погледу, јер, и само финансирање таквог развоја мора бити осмишљено и *равномијерно распоређено на нивоу цијелог Система*.

Тим стручњака на републичком нивоу и национална библиотека - НУБРС, као лидери – довољан су мотор развоја и покретачка снага за укључивање свих библиотека у заједнички, јединствен библиотечко-информациони систем какав на примјер омогућава COBISS-софтверски пакет - најпознатији на нашим просторима. Које све предности пружа COBISS-систем, који су то европски и свјетски стандарди већ уграђени у тај Систем и чије поштовање, аутоматски, ни једна библиотека која постаје чланица Система не може избјећи? (С обзиром на менталитет људи са наших простора, гдје смо често у ситуацији, да готово “молимо” да се поштују библиотечки стандарди и гдје се не носе никакакве санкције за њихово непоштовање – могли бисмо рећи да је принцип “свршеног чина”, тј. централизованог управљања овом дјелатношћу - чак добро дошао!). На који начин би COBISS-систем требало организационо и у складу са Уставом и Зако-

ном о библиотечкој дјелатности Републике Српске прилагодити потребама наших библиотека? На просторима бивше Југославије имамо веома позитивне примјере како је путем централизованог, планског управљања развојем библиотечке дјелатности постигнут огroman напредак, али и примјере по којима видимо колику је непотребну штету, изгубљено вријеме и заостајање, проузроковало одсуство таквог приступа.

Укључивање библиотека у **јединствен библиотечко-информациони систем Републике Српске** заснован на истим стандардима, истој програмско-информатичкој платформи и повезан са таквим или сличним системима у региону и Европи - библиотекама РС доноси велику корист (иако мажда, у почетку, недовољно видљиву). То представља већ провјерен и сигуран пут развоја који су нам други, својим примјером, показали. Уједно, то представља и најбољу прецицу за упознавање и примјену европских стандарда, али и идеалан пут да, интеграцијом у веће регионалне и европске системе презентујемо своје културно наслеђе и додатно обогатимо већ “досањану” *Европску библиотеку*.

Научно-технолошки прогрес у друштву условио је: примјену нових технологија у раду, нове захтјеве корисника и потпуно *нову улогу библиотека у друштву*.

На нашим просторима, нажалост, још увијек, велики број библиотека има: само *привидан, али не и суштински развој*, застарјелу технологију, старе навике, недовољно стручне кадрове, дезоријентисаност, паушалност у раду, недостатак креативних идеја и сл.

Рјешење тих проблема лежи у *системском и планском осмишљавању развоја* библиотечке дјелатности у цјелини, стандардизацији рада библиотека и већој финансијској подршци од стране надлежних институција. Новац! Не престаје се понављати прича по којој библиотеке не могу ни да се покрену са мртве тачке без новца. Свакако, то јесте један од пресудних фактора од којих зависи развој сваке, па и ове

области, али, постоје фактори од којих тај развој зависи и много више, или макар у истој мјери, а то су: знање, способност и воља! Без знања, воље, стручног приступа, креативних идеја и способности - ни новац не може донијети суштинску промјену! Може чак бити потрошен и у сасвим погрешне сврхе и безначајне пројекте.

Помислимо искрено, колико послова *можемо* урадити да унаприједимо рад наших установа и без новца, или уз врло мала средства - ако имамо идеје, добру организацију и вољу. То свакако не би требало послужити финансијерима библиотека као алиби за недовољно пружање финансијске подршке библиотекама, напротив – адекватна подршка оснивача и финансијера требало би да се подразумеијева! Библиотекари, на челу са својим менаџментом, морају самокритички преиспитати себе: могу ли боље и више, зависи ли заиста *баш све* од новца, да ли је организација њихових послова добра и имају ли довољно знања и идеја да сами допринесу развоју, како своје библиотеке - тако и развоју професије у цјелини? *Стручност, знање, способност и воља* (па и *храброст!*) важнији су од свих других фактора јер могу да обезбиједе и све друге претпоставке – па и новац!

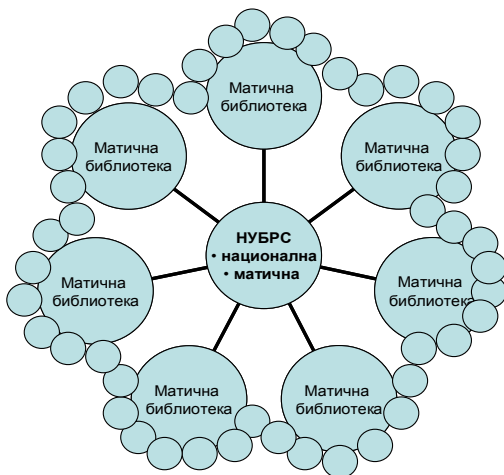
Досадашњи приступ рјешавању проблема развоја библиотека у Републици Српској показао се недовољно ефикасним!

Ако желимо да наша фирма успјешно послује – морамо поставити *циљ* и направити детаљан *план* како да га остваримо! Ако желимо да се наша земља успјешно развија – морамо знати шта су нам циљеви и направити план како да их остваримо! На исти начин, ако желимо да се једна професија или дјелатност успјешно развија, морамо:

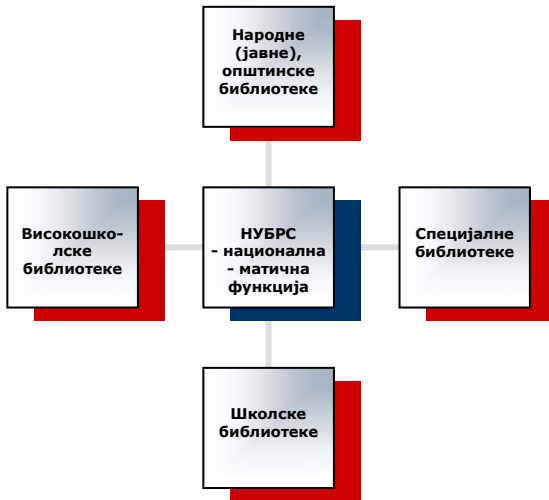
- поставити циљ на нивоу цијеле професије и,

- направити план са врло јасним роковима и начинима како да то остваримо.

Управо такав, *глобални циљ и план развоја* цијеле професије потребан је библиотекама Републике Српске! До сада, ствари су се одвијале углавном стихијски, развијале су се само оне библиотеке чији менаџмент је предано радио на томе – док од осталих библиотека, као да то нико није ни очекивао, нити тражио резултате (с обзиром на њихов материјални положај, с обзиром на недостатак финансијских средстава, незаинтересованост – понекад чак и “с обзиром на неки *обзир* према њима!”). Као резултат свих старих стратегија развоја (или можда њиховог неспровођења!?) - имали смо библиотеке које су: самосталне, прилично изоловане, препуштене саме себи, без значајније финансијске подршке, без јасног циља и правца кретања. Шематски представљено, досадашњи приступ и једини начин организације библиотека у Републици Српској изгледао је:

Шеме 1: Организација према матичним подручјима

Шема 2: Организација библиотека према типу

Таква организација библиотека груписаних *према типу* и *матичном подручју* - није довољна гаранција развоја поготово малих, подручних и школских библиотека. Поготово, имајући у виду:

- да библиотеке, иако груписане на одређен начин – и даље остају *изоловане*,
- да је *неравномеран развој* и финансијска подршка библиотекама
- да *стручни развој* библиотека зависи углавном од развојних активности њихових Матичних служби (матичних библиотека) које су опет, презаузете пословима властитих установа да би пуну пажњу могле посветити библиотекама матичног подручја. (У пракси не постоје Матичне службе чији би *искључиви задатак* био развој матичног подручја. Запослени у Матичним службама имају углав-

ном *дупле задатке*: послове у властитој установи плус послове Матичне службе!)

- да је осјећај *појединачне одговорности библиотека* недовољно развијен,
- да је *контрола њиховог рада* само повремена, а *санкционисање* за неиспуњавање законских обавеза само крајња, непопуларна мјера, која се у пракси никад и не примјењује,
- да је *недовољна координација рада* библиотека итд.

Као резултат свега тога јесте: бескрајно драгоцену *изгубљено вријеме*, за што подједнаку одговорност имају и саме библиотеке, и креатори организације и стратегије развоја, и оснивачи и финансијери.

Стога, ако већ констатујемо да ствари не иду како треба – потребно је промијенити Стратегију развоја и одабрати *нови*, другачији приступ рјешавању тог проблема!

Нова Стратегија развоја библиотека у Републици Српској

Нова Стратегија мора подразумевати извјесну *централизацију управљања развојем* библиотечке дјелатности, са стручним тимовима на челу, организованим у виду разних стручних библиотечких тијела на националном, односно републичком нивоу, каква постоје у развијеним земљама, нпр.: *Библиотечки савјет, Библиотечко-информациони сервис, Центар Виртуелне библиотеке, Национална библиографска агенција* и сл. Задатак *тих* тијела је да воде рачуна о изради и примјени Стратегије развоја библиотечко-информационе дјелатности. Израдом Стратегије не може се бавити само једна особа, ма које стручне квалитете посједовала – то је тимски и стручан посао у коме се морају узети у

обзир сви аспекти и специфичности појединих сегмената библиотечке дјелатности. Израда и усвајање таквог документа мора бити транспарентан и јаван посао – доступан на увид широј стручној јавности, отворен за све креативне и добре идеје заинтересованих професионалних удружења, установа и појединаца из ове области.

Нова Стратегија подразумијева да су *све библиотеке дио укупног, глобалног плана развоја* и да не могу остати изван савремених процеса који се одвијају. Нови трендови у библиотекарству подразумијевају библиотеке које су активне - како на микро тако и на макро плану - да међусобно активно сарађују, да учествују у изградњи заједничких пројеката и слично. У том смислу, *нова Стратегија развоја библиотечке-информационе дјелатности у Републици Српској* подразумијева:

- да библиотеке *нису препуштене стихијском пословању* – ни у стручном нити у финансијском погледу,
- да се *интегришу у јединствен библиотечко-информациони систем Републике Српске,*
- да равноправно, преко својих представника, *учествују у креирању Стратегије развоја,*
- да, на основу снимљеног стања и планова, *имају јасне задатке и обавезе,*
- да *имају сигурна* - од оснивача и ресорног Министарства - унапријед испланирана *средства за развој* и испуњавање свог дијела обавеза у укупној републичкој Стратегији,
- да својим *развојним пројектима* конкуришу код законског оснивача и финансијера и бројних других финансијских организација,
- да сnose *санкције за неиспуњавање планираних обавеза,*
- да гравитирају ка националној библиотеци - НУБРС, као централној републичкој установи, чији је задатак да заје-

дно са библиотечко-информационим Центром буде на челу свих развојних пројеката и активности,

- да се удружују међусобно према врсти, типовима библиотека, према заједничким пројектима и сл., ради лакшег заступања и остваривања својих интереса.

Изградња *јединственог библиотечко-информационог система Републике Српске и Виртуелне библиотеке Републике Српске* најкраћи је пут за убрзан развој библиотека у цијелој Републици, јер се тиме истовремено обухвата најшири спектар могућности за такав развој.

Шта подразумева „јединствен библиотечко-информациони систем Републике Српске“?

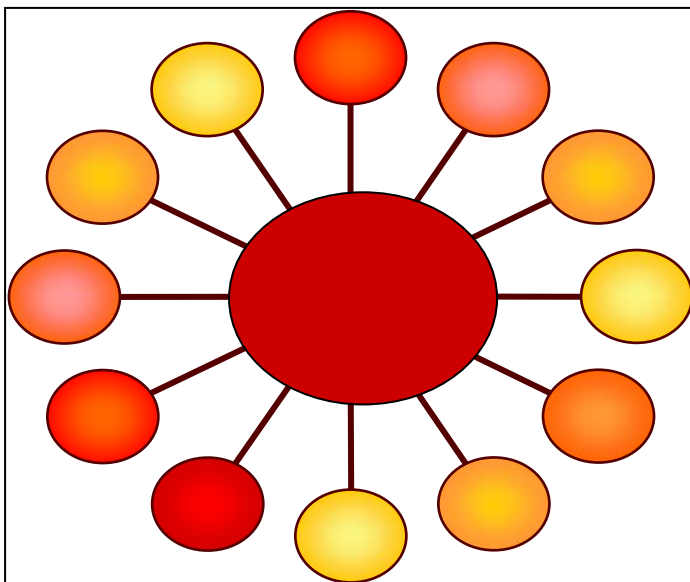
Нови, системски приступ и начин организације библиотека којим се изграђује *јединствен библиотечко-информациони систем Републике Српске и Виртуелна библиотека РС*, заснован на јединственој програмско-информатичкој платформи подразумева:

- да су све библиотеке *равноправне чланице Система*,
- да се *развијају* паралелно, *равномијерно* и *истовремено* са развојем Система,
- да се *за све библиотеке финансијска средства планирају* истовремено у склопу укупног пројекта развоја Система и сходно њиховом удјелу у том Систему,
- да се процес укључивања библиотека у Систем одвија *према утврђеним плановима и приоритетима*,
- да је *едукација кадрова* за рад у Систему *перманентна, планирана* и равноправно омогућена свим библиотекама. (Бригу о организовању курсева и едукативних семинара водила би НУБРС и *Центар Виртуелне библиотеке РС*),

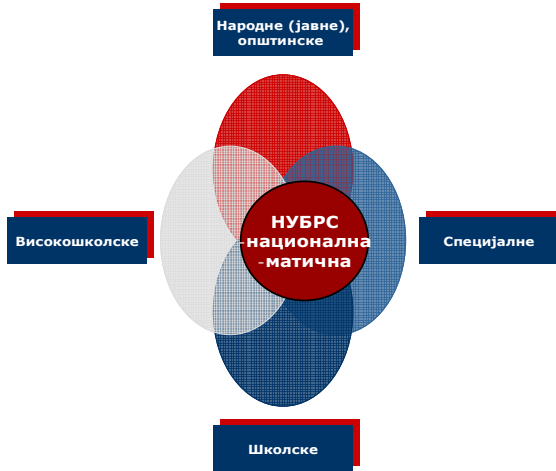
- да је чланством свих библиотека у Систему омогућен директан увид у њихов рад, развој и потребе,
- да се израђује *централни, републички, електронски каталог* у чијој изради учествују све библиотеке Републике Српске,
- да се омогућава бржа, лакша и једноставнија *међубибличотечка позајмица* и транспарентан увид у фондове и рад свих библиотека,
- да се *елиминира* непотребно *дуплирање послова* и фондова библиотека,
- да корисници могу у свако доба, 24 часа дневно, *на једном мјесту* у централном електронском каталогу путем ВИБРС, да дођу до *информације* о свим библиотекама и грађи коју оне посједују,
- да је у сваком моменту омогућена аутоматска израда *статистичких показатеља* и увид у стање свих библиотека чланица и др.

Све то представља најбољи, провјерен пут, начин и приступ развоју, односно, *пречицу за развој библиотека* Републике Српске и *примјену јединствених*, националних, европских и међународних библиотечких *стандарда*. **Равноправност свих библиотека-чланица** у *јединственом библичотечко-информационом систему РС*, без обзира на врсту и типове библиотека, у средишту са националном библиотеком - **НУБРС и ВИБРС Центром** – представљена је сљедећом шемом:

Шема 3: Јединствен библиотечко-информациони систем РС

Као што је видљиво из претходне шеме, све библиотеке-чланице Система, без обзира на врсту и тип, имале би једнаке шансе за развој самим учешћем у јединственом Систему. Осим такве, основне организације, која омогућава равноправност свих библиотека чланица Система, библиотеке се могу удруживати и према врсти, типу, заједничким пројектима и сл. Нпр.:

Шема 4: Организација библиотека према типу

Такође, паралелно са изградњом *јединственог библиотечко-информационог система Републике Српске и Виртуелне библиотеке РС*, организација библиотека по *матичним подручјима*, која је и до сада постојала, само је додатни квалитет и могућност да библиотеке остварују своје интересе. Рад Матичних служби на подстицају развоја библиотека матичног подручја одвијао би се и даље, са снажним учешћем, али и већом одговорношћу за реализацију поменутих пројеката на подручју свог дјеловања.

Таквом **комбинованом организацијом**, развој - поготово малих, неразвијених библиотека - био би подстакнут вишеструко, са више нивоа:

- са највишег – републичког нивоа,
- регионалног – матичног,
- општинског – локалног, и
- интерног – односно, са нивоа властите Установе.

Овакав подстрек развоју малих, општинских и школских библиотека, свакако, био би од посебног значаја. *Постајући дио већег Система, библиотеке, све и да то желе, не могу функционисати као изолована острва!*

С обзиром да нико са стране неће доћи изненада да ријеши наше проблеме, неопходно је да библиотекари, без одлагања, сами иницирају промјене, да стручно и одговорно учествују у изради, али и примјени *нове Стратегије* развоја библиотечке дјелатности у РС. Свако кашњење на том плану само продубљује проблем, а посљедице по културну, научно-истраживачку и образовну заједницу Републике Српске могу бити несагледиве.

Основни сегменти нове Стратегије

Нова Стратегија мора бити заснована на јасним **циљевима** и са конкретно утврђеним **фазама развоја**. Основни, **стратешки циљ развоја библиотечке дјелатности у Републици Српској** треба да буде:

- **достизање европских и свјетских стандарда пословања у овој области**: компјутерско умрежавање библиотека, изградња јединственог библиотечко-информационог система РС и његова интеграција у шире, регионалне, европске и свјетске информационе системе путем којих се *на једном мјесту* корисницима и свјетској јавности представља национално благо свих земаља и народа Свијета.

Прије утврђивања било каквих планова, неопходно је извршити детаљну **анализу постојећег стања**. Након тога, треба дефинисати основне **фазе развоја**, утврђене *према приоритетима*. Навешћемо само неке од конкретних фаза и активности без чије реализације се не могу ни планирати

нити остварити стратешки циљеви библиотечке дјелатности у Републици Српској:

1. Израда **Пројекта Виртуелне библиотеке Републике Српске - ВИБРС**.¹
2. Оснивање **ЦЕНТРА** Виртуелне библиотеке Републике Српске
3. **Одабир софтверског рјешења** за изградњу јединственог библиотечко-информационог Система РС, заснованог на *јединственој програмско-информатичкој платформи*
4. **Одређивање приоритета** при укључењу библиотека у Систем итд.

1. Пројекат “Виртуелна библиотека Републике Српске – ВИБРС” и стварање јединственог БИС-а

*Пројекат “Виртуелна библиотека Републике Српске – ВИБРС”*² представља први конкретан корак у реализацији *прве фазе Стратегије* развоја библиотечке дјелатности у РС. Виртуелна библиотека Републике Српске (ВИБРС), уствари, значи *повезивае библиотека* у Републици Српској у *јединствен библиотечко-информациони систем РС*, “чиме се корисницима библиотека и библиотекарима, на организован и рационалан начин, на једном мјесту, обезбјеђује приступ до информација и докумената у електронском облику 24 часа дневно током цијеле године”³ Пројекат је израђен у складу са савременим искуствима и тенденцијама у овој области и у

---

¹ Комленић Жељка: *Пројекат “Виртуелна библиотека Републике Српске”*, Бања Лука, 2009. (Пројекат је први пут презентован на Стручном скупу “Савремена библиотека – европски стандарди у пракси”, Бања Лука 18.09.2008. године. У овом раду, приказане су само његове основне контуре. (Прим. аутора).

² Исто. Стр. 8.

³ V.S.: *Jedinstven informatički sistem, Projekat Virtuelna biblioteka Crne Gore*, 2007, <http://www.co.me.citanje.php?>

складу са важећим законским прописима којима је регулисана библиотечка дјелатност у Републици Српској.

Законска основа

Библиотеке Републике Српске, у циљу остваривања општег интереса у области библиотечке дјелатности, утврђеног Законом о библиотечкој делатности («Службени гласник Републике Српске», број: 52/01, 39/03. и 112/08), имају законску обавезу да раде на изградњи јединственог библиотечко-информационог система у Републици Српској, и то на основу:

Члана 5, Основне одредбе (*«Библиотеке се повезују у јединствен библиотечко-информациони систем у складу са одредбама овог закона»*),

Члана 11. тачка 7 (*«координирање изградње и развоја јединственог библиотечко-информационог система на јединственој информатичкој технологији у Републици»*), и

Члана 38. став 1, тачка 1 (*«Народна и универзитеска библиотека Републике Српске у обвљању матичних послова библиотечке дјелатности повезује све библиотеке у библиотечко-информациони систем у Републици и укључује их у свјетске информационе системе»*).

2. Оснивање ЦЕНТРА Виртуелне библиотеке Републике Српске

Сљедећа активност је оснивање *ЦЕНТРА* Виртуелне библиотеке Републике Српске са сједиштем у НУБРС. Први практичан корак у тој фази јесте да Владе Републике Српске донесе *оснивачки акт*, односно,

ОДЛУКУ
о оснивању Центра Виртуелне библиотеке Републике
Српске.

Садржај оснивачког акта – **Одлуке**⁴

Одлуком се дефинише:

- оснивање **Центра ВИБРС** као републичког **библиотечко-информационог сервиса**, задуженог за реализацију *Пројекта Виртуелна библиотека Републике Српске* у циљу успостављања *јединственог библиотечно-информационог система Републике Српске* заснованог на *јединственој информатичкој технологији*,
- ВИБРС Центар као **централни, извршни орган** Виртуелне библиотеке РС, са сједиштем у НУБРС,
- дефинишу се послови и задаци ВИБРС Центра,
- начин финансирања Центра ВИБРС
- *тијела* која сачињавају управљачку структуру ВИБРС Центра.
- изградња републичког, *централног електронског каталога* – узајамне библиографске базе података РС,
- *начин укључивања библиотека* у Систем и др.

ВИБРС Центром управљају тијела састављена од библиотечких стручњака, представника оснивача и представника чланица Система. Та тијела су:

- Национални савјет ВИБРС-а
- Стручни тим ВИБРС-а, и
- Вијеће чланица ВИБРС-а

---

⁴ Приједлог садржаја *Одлуке* рађен је по узору на „Споразум о оснивању ВБС Центра”, Народна библиотека Србије

Поред бројних других послова (одржавање система, едукација кадрова, планирање ширења Система и др.) ВИБРС Центар је овлаштен и да у координацији са Владом Републике Српске *склапа уговоре са добављачима програмског пакета* за који се библиотеке определијеле.

Зашто је важно доношење *Одлуке* Владе Републике Српске о оснивању *Центра* Виртуелне библиотеке Републике Српске? Важност доношења такве Одлуке огледа се:

1. првенствено у томе што то представља *правни акт* који обавезује и овлашћује прецизно и јасно: *одређену институцију и одређено тијело* (НУБРС и ВИБРС Центар) да направе стратегију реализације Пројекта Виртуелна библиотека Републике Српске и стварања јединственог библиотечко-информационог система РС. Одлуком се, дакле, јасно прецизира:
  - ко је овлаштен,
  - ко је задужен и,
  - ко је одговоран за изградњу јединственог БИС-а у Републици Српској.
2. С друге стране, *Одлуком* се обавезује *оснивач* да ће пружати материјално-финансијску подршку **ВИБРС Центру** у реализацији Пројекта *Виртуелна Библиотека Републике Српске*.

Тиме се прекида дугогодишња агонија и беспуће у коме се налазе библиотеке Републике Српске, кад је у питању одговорност за њихово умрежавање и изградњу јединственог Система.

3. Одабир софтверског рјешења

Избор програмске платформе за изградњу библиотечно-информационог система заснованог на јединственој информатичкој технологији од велике је важности. Од свих софтверских пакета за аутоматизацију пословања библиотека и њихово умрежавање – који одабрати? COBISS, као најпознатији и најзаступљенији програмски пакет на нашим просторима, или неки други? Хоће ли то остати вјечна дилема због које се ништа не покреће са мртве тачке? Понекад се стиче утисак да се библиотекарима тим проблемом баве *од рођења* и као да је то питање живота или смрти! А у суштини, рјешење проблема је врло једноставно: ***одаберимо заједнички и јединствено оно што нам доноси највећу корист и пружа највеће могућности!***

Избор одређеног софтвера на тржишту није нешто што се може законски прописати као обавеза! (Као кад би, на примјер, законом било регулисано да се на одређеној територији морају користити искључиво фрижидери марке “Gore-nje”!). *Стручни тимови на највишем нивоу*, у сарадњи са библиотекама, након опсежне и озбиљне анализе, треба, једноставно, да одаберу најбоље рјешење и да у томе добију подршку надлежних институција које финансирају његову набавку и имплементацију. Том избору ни у ком случају не треба приступати са неког *емотивног* или *ситносопственичког* становишта и интереса. Ни једно рјешење није без предности, али и без недостатака. Зато, томе треба приступити потпуно рационално – без осјећања безизлазности, уцијењености и без било какве индоктринираности. Везаност библиотека за неке властите локалне програме, страх од промјена, уходаност, инертност, навика, неупућеност и слично – могу, такође, паралисти избор најбољег рјешења - што не би смјело да се догоди.

Највећи број предности, квалитет, доказаност на тржишту и могућност задовољавања највећег обима интереса библиотека и струке у цјелини – а да се при том не изгуби ништа што је од суштинске важности – треба да буду пресудни фактори при одлучивању *који софтвер одабрати*.

Зашто (не) COBISS?

Без много умовања и дилема – могли бисмо одмах одговорити: **да COBISS!** Предности COBISS-система, у односу на све друге софтверске пакете на тржишту, довољно су велике да не остављају мјеста сумњи да ли је то прави избор. Међутим, поред бројних предности, постоје и препреке због којих библиотеке у Републици Српској нису спремне да безусловно прихвате то софтверско рјешење.

Предности COBISS-система

Можемо поћи од његових основних, темељних карактеристика које представљају његов главни квалитет, који је посебно привлачан за мање развијене средине које немају изграђену традицију припадности неком другом већем, библиотечко-информационом систему, нити имају значајну, домаћу институцију која се бави истраживањем и развојем технологија у овој области. Предности, које су за нас посебно привлачне, су:

- чињеница да, укључивањем у тај Систем, аутоматски постајемо дио једног великог регионалног, балканског, па и европског инеграционог процеса. Систем биљежи тенденцију сталног ширења и усавшавања. Ријечју, поста-

јемо дио великог, моћног Система који би свакако био мотор развоја библиотечке дјелатности на нашем подручју,

- о његовом развоју, инфраструктури, стандардима, надоградњи и слично – брине респектабилна информатичка кућа са дугогодишњом традицијом и искуством (од 22 године) - IZUM – Марибор.
- о примјени европских стандарда пословања и начину укључивања библиотека у европске интеграционе процесе – не морамо бринути сами и изоловани – ту бригу у највећем обиму води IZUM.
- све то за нас представља својеврсну *пречицу за примјену европских стандарда* у овој области (уједно и *пречицу до Европе!*).

Постоји још читав низ практичних предности које пружа COBISS-систем:

- Инсталација свих нових верзија програма обавља се у IZUM-у, аутоматски, за све чланице;
- Могућност изградње *централних каталога* – онлајн узајамних база података, у свим земљама или регијама – чланицама Система;
- Могућност међусобног преузимања библиографских записа обрађених публикација, како унутар *националне узајамне базе података* тако и на регионалном нивоу (између свих балканских и других земаља чланица Cobiss-система) путем мреже **Cobiss.net**;
- Тенденција да се на нивоу цијелог Система на Балкану и шире, успостави јединствена база података, која би на крају била укључена у велику *европску библиотеку* у којој би било представљено библиотечко благо свих земаља чланица;

- Обавеза поштовања међународних библиотечких стандарда на нивоу цијелог Система;
- Изградња јединствених база података о научно-истраживачкој дјелатности (E-CRIS) и могућност аутоматске израде библиографија истраживача (ослоњених на Cobiss-систем);
- Изградња базе података о свим библиотекама чланицама;
- Могућност атоматске израде статистике за све сегменте библиотечког пословања;
- Могућност аутоматизоване позајмице грађе путем баркода књиге;
- Могућност резервације грађе путем интернета за кориснике;
- Могућност електронске испоруке наручене електронске или скениране грађе;
- Могућност међубиблиотечке позајмице грађе од ма које библиотеке-чланице Система;
- Могућност експорта и импорта података из других база, заснованих на другачијој програмској платформи;
- Уштеда времена обраде публикација изградњом кооперативног *on line* централног каталога и могућношћу преузимања готових записа библиотечке грађе обрађене од стране било које чланице COBISS система;
- Доступност *на једном мјесту* интегрисаних информација и база података (путем интернета, корисницима су на једном мјесту 24 часа дневно на располагању базе података свих чланица система на **cobiss.net-у**);
- и бројне друге предности.

Проблеми у примјени COBISS-система у Републици Српској

Осим НУБРС која је већ неколико година чланица COBISS-система БиХ, све остале библиотеке у Републици Српској показале су вема снажан отпор инсталацији и имплементацији COBISS-система у Републици Српској. Зашто?

У почетку, радило се можда о некој врсти отпора библиотека због страха од непознатог а и због лакшег, рутинског рада у постојећем WINISIS програмском пакету, који је кориштен у највећем броју библиотека. Међутим, касније, тај отпор је имао много реалнију димензију јер се није радило о отпору према *врсти* софтвера, тј. према COBISS-систему као таквом, већ о **отпору начину имплементације COBISS-система у Републици Српској.**

Сматрајући да је непотребно, па чак и штетно по интересе библиотека у Републици Српској, то што *се занемарује уставна и законска надлежност Републике Српске у области библиотечке дјелатности* - високошколске, матичне и друге библиотеке и данас показују снажан отпор укључивању у такав Систем, **централизован на нивоу БиХ** са NUBViH и VIBViH Centrom на челу.

Имајући у виду бројне манипулације у COBISS.VH систем у везане за језик и писмо публикација при обради грађе, проблеме одређивања припадности писаца појединим националним књижевностима, проблем веома скупих курсева који се плаћају VIBViH Centru у Сарајеву и многе друге – сасвим је оправдано мишљење библиотекара у РС да је **најбоље рјешење да се оснује COBISS-Центар Републике Српске** са свим надлежностима и аутономношћу које су загарантоване Уставом РС и Законом о библиотечкој дјелатности Републике Српске.

Постојеће стање - у коме у COBISS систему БиХ ради само једна библиотека из Републике Српске, и то национална (НУБРС) - неодрживо је јер се све друге библиотеке налазе се у “фази чекања” да се ствари на том плану коначно уреде, или се развијају свака у свом правцу, инсталирајући различите софтвере за обраду грађе и пословање - без заједничког, стратешког циља који би их повезивао.

Све то доприноси дезинтегрисању библиотечко-информационог система у Републици Српској, а највећу, *директну штету* због тога, на крају, трпе саме библиотеке и њихови корисници, а *индиректно*, то оставља несагледиве последице и по науку, културу и образовање у Републици Српској (чега научна, образовна и културна јавност у РС, у највећој мјери, и није свјесна!). Такво стање не може трајати у недоглед, јер је већ до сада изгубљено и превише драгоценог времена. Стога, ствари се коначно морају покренути са мртве тачке. Уколико није могуће изградити један успјешан библиотечко-информациони систем на нивоу БиХ, јер он нема законско упориште и подршку свих библиотека у БиХ - много је рационалније градити *два успјешна*, самостална *ентитетска* COBISS система него узалудно истрајавати на изградњи једног система са неизвјесним будућношћу, неутемељеног на закону, вољи и интересима библиотека из оба ентитета.

Формирајући самостални COBISS систем на нивоу Републике Српске:

- Не губи се ни једна од предности и могућности које иначе пружа COBISS систем.
- Уштеда времена при обради грађе, такође се остварује, јер је записе свакако могуће преузимати путем **cobiss.net-a** из било које узајамне базе или чланице Система.
- Остварује се могућност прилагођавања програмских поставки и параметара у складу са језичким, функционалним

и организационим потребама библиотека Републике Српске.

- Стварају се услови за бржи, ефикаснији развој и имплементацију Система у РС.
- Остварује се уштеда средстава за трошкове едукације и путовања кадрова осниваем **Центра ВИБРС** са сједиштем у НУБРС у Бања Луци.
- Избјегавају се несугласице и неспоразуми који постоје у заједничком БиХ СОBISS-систему (иако ће међусобни договори и консултације морати постојати и кад се оформе два СОBISS-Центра у БиХ, али, то ће се одвијати на равноправној основи између два Система).
- Изграђује се *централни каталог – узајама библиографска база података Републике Српске*, у власништву **ВИБРС Центра** – што је од посебне важности а што до сада није био случај, јер је до сада искључиво право *власништва* над узајамном базом података (*централним каталогом*) припадало централној библиотеци у Федерацији БиХ (НУБ БиХ у Сарајеву, односно **VIBVIN Centru**). Градећи заједнички СОBISS-систем на нивоу БиХ, могло би се десити да - у случају евентуалног распада СОBISS система у БиХ (из било ког разлога) - Република Српска остане *без властитог централног каталога* за сву до тад обрађену грађу! (Појединачно, библиотеке би могле да задрже само оне записе које су саме креирале, али не и оне које су током рада преузимале од других - што би оставило несагледиве последице на укупан развој библиотечког система у Републици Српској. (Поготово, ако узмемо у обзир искуство и чињеницу да се - због проблема финансирања и неспоразума на релацији Република Српска – Федерација БиХ - већ до сада, у неколико наврата, дешавало да СОBISS-систем престаје и поново почиње са радом!). Зато, ризик тог типа, треба у старту елиминисати формирањем самосталног СОBISS-система Републике

Српске финансираног од стране надлежних институција Републике Српске, који би био компатибилан са оним у Федерацији БиХ, али и равноправан с њим.

Имајући у виду да је већ у почетку имплементације COBISS-система у БиХ, Уговор са IZUM-ом потписала NUB ViH, без консултација са библиотекама у Републици Српској (и то на прилично нетранспарентан и законски упитан начин), прилагођавајући програмске параметре искључиво према потребама и интенцијама библиотека у Федерацији БиХ – библиотеке Републике Српске, након свега, немају интерес нити законску обавезу да у таквом *заједничком* Систему учествују.

Нека мала побољшања, прилагођавања или измјене - које је до сада **VIBVIN** Centar и чинио како би се смирило незадовољство библиотекара из Републике Српске - углавном су биле *козметичке* природе, а суштински - сви параметри (вјешто камуфлирани) остали су углавном и до данас исти, прилагођени првенствено потребама NUBViH и библиотека у Федерацији БиХ.

Тежња ка централистичком управљању библиотечком дјелатношћу из NUB ViH у Сарајеву апсолутно није у сагласности са надлежношћу те библиотеке јер Република Српска има властито законодавство у овој области. (Иначе, веома је честа појава у БиХ да, кад се жели централизовано управљати на државном нивоу у било којој друштвеној области – само се уведе *јединствен софтвер!* Замку те врсте нису прихватиле библиотеке Републике Српске!).

Стога, имајући у виду све предности које пружа COBISS систем, библиотекари у РС немају дилему за који програмски пакет да се одлуче. То је свакако COBISS, али његова имплементација у Републици Српској мора бити урађена *транспарентно и на законит начин*, формирањем аутономног COBISS-система Републике Српске *са самосталним*

централним каталогом тј. узајамном библиографском базом података у власништву РС. Сегментне самосталног **COBISS.RS** система треба да чине:

- **VIBRS** – Виртуелна библиотека Републике Српске
- **COBIB.RS** – Узајамна библиографска база података РС
- **COLIB.RS** – База података о библиотекама-чланицама из РС
- **E-CRIS.RS** – База података о истраживачима и истраживачкој дјелатности у РС (повезана са базом података COBIB.RS)
- **COBISS.RS.ID** – ID ознаке записа обрађених у COBISS.RS
- и друге самосталне апликације које имају и сви други *аутономни системи* у окружењу презентовани на **cobiss.net**-у.

Дакле, библиотеке у Републици Српској COBISS-систем не могу прихватити *безусловно* и на начин који одговара искључиво произвођачу софтвера или централистичкој тежњи да се библиотекама Републике Српске управља искључиво из VIBBИH у Сарајеву. По том питању Устав и Закон су веома јасни: библиотечка дјелатност у РС је у искључивој надлежности Ентитета Република Српска. Одбијањем сваког *незаконитог рјешења* који им је до сада нуђен – библиотеке у Републици Српској још увијек нису укључене у COBISS-систем, а нису градиле ни било који други систем којим би се повезале, чекајући да се тај проблем коначно ријеша на неком “вишем нивоу”. То је један од главних разлога зашто се на плану стварања *јединственог библиотечко-информационог система Републике Српске* до сада није учинило ништа.

COBISS-систем у Републици Српској може да буде законски имплементиран само као аутономни систем

COBISS.RS са свим сегментима тог система и као један од два равноправна система у БиХ (COBISS-систем Републике Српске и COBISS-систем Федерације БиХ) интегрисана у регионалну библиотечку мрежу **cobiss.net** Сваки други начин његове имплементације наилази на велики, оправдани, отпор библиотека у Републици Српској.

Уговор са IZUM-ом о имплементацији COBISS-система у Републици Српској треба да потпише Народна и универзитетска библиотека Републике Српске, односно, Центар Виртуелне библиотеке Републике Српске (**ВИБРС Центар**) у сарадњи са Владом Републике Српске, јер се ради о пројекту од *општег интереса* по Републику Српску. Појединачне *типске* Уговоре - библиотеке у РС треба да потпишу са НУБРС-**ВИБРС Центром** (а не са VIBVIN Центром, како је то до сада нуђено библиотекама у РС).

Народна и универзитетска библиотека Републике Српске има све техничке и кадровске претпоставке за оснивање **Центра** Виртуелне библиотеке Републике Српске (ВИБРС Центра) и управљање системом COBISS.RS.

Уколико COBISS-систем не буде могуће имплементирати у складу потребама библиотека у Републици Српској и законским прописима – знамо да то није једини софтвер на тржишту – свјетско тржиште софтвера те врсте је велико и библиотеке ће се одлучити за неки други који ће испуњавати њихове услове. Јер, *безусловно прихватање* COBISS-система, тј. његова имплементација на погрешан и незаконит начин - могло би библиотекама у Републици Српској донијети само привремену и привидну корист, а много већу и трајнију штету и посљедице у будућности, којих у овом тренутку можда и нисмо свјесни.

На крају, остаје нам истинска нада да ће COBISS-систем у Републици Српској, због свих својих предности, ипак бити имплементиран на прави и законит начин и да трагање за неким другим програмом неће бити потребно, али у случају

да се то не оствари - библиотеке у Републици Српској, које су до сада у највећем броју користиле UNESCO-в програм WINISIS или CDS/ISIS, могле би да наставе свој рад у том програму и то инсталирајући његову најновију верзију која би омогућавала израду он-лајн кооперативног каталога путем интернета као и друге сегменте аутоматизованог пословања библиотека. У том случају, све до сада обрађено у WINISIS-у може се без проблема импортовати у најновију верзију тог програма јер су све његове верзије компатибилне. Предност овог UNESCO-вог софтвера је то што је он *софтвер отвореног типа, бесплатан је и слободан за преузимање* за све библиотеке Свијета. У њему је могуће, према потреби, дограђивање било којих врста апликација, база података и елемента које желимо а који су засновани на међународним стандардима. Његово одржавање и конзистентност развоја, истина, захтијевало би много већи напор и труд, за разлику од COBISS-а, иза којег стоји велика информатичка кућа IZUM која га је развила и води бригу о његовом одржавању и развоју у сваком његовом сегменту. Уосталом, оно што је најважније - *јесте да све библиотеке у Републици Српској имају јединствен софтвер*, са он лајн корпоративним каталогом и другим функцијама које омогућавају савремено, електронско пословање библиотека.

Куповина било каквог другог, скупог и моћног свјетског софтвера - представљала би само непотребну и скупу авантуру од које не бисмо много добили, а изгубили бисмо бројне предности било COBISS-а или WINISIS-а.

А тек наново, израда неке „домаће верзије“ софтвера била би пуко “откривање топле воде” од које би користи, највјероватније, имао само његов произвођач.

4. Одређивање приоритета при укључењу библиотека у Систем

У случају коначног одређења библиотека у Републици Српској да као јединствену програмско-информатичку платформу за аутоматизацију и умрежавање библиотека прихвате COBISS пакет, у оквиру Пројекта “*Виртуелна библиотека Републике Српске*” већ постоји детаљно разрађен план (у фазама) по коме би се извршила његова инсталација, имплементација и укључивање библиотека по приоритетима. Приоритети би биле библиотеке по следећем редослиједу:

- I фаза - високошколске и матичне библиотеке
- II фаза - општинске народне (јавне) и специјалне библиотеке
- III фаза - школске библиотеке – први дио
- IV фаза - школске библиотеке – други дио

Такође, у оквиру Пројекта ВИБРС, урађен је и детаљни финансијски *прорачун трошкова* инсталације, имплементације и укључивања свих библиотека у РС у COBISS систем Републике Српске, са временским оквиром и активностима.

Закључак

Уколико се вратимо на почетак, констатацији да је “*вријеме малих и независних библиотека прошлост*”, остаје нам само да нагласимо оно што се само по себи намеће као закључак, а то је да је: *будућност библиотека у њиховој интеграцији и укључивању у велике библиотечко-информационе системе и асоцијације*, чиме се на лакши, бржи и ефикаснији начин врши координација њиховог рада и примјена јединс-

твених, савремених библиотечких стандарда и норми. Говорећи о аутоматизацији пословања библиотека у Србији др Стела Филипи-Матутиновић истиче да „Automatizacija poslovanja biblioteka i njihovo povezivanje u mreže je imperativ današnjeg vremena. Biblioteke u Srbiji su automatizovale svoje poslovanje delom na lokalnom nivou, a delom izgradnjom kooperativnih sistema. Programi na kojima rade u lokalnu će u narednih nekoliko godina postati tehnološki toliko zastareli, da će postati prepreka daljem razvoju, te je izgradnja kooperativnih sistema jedini pravi put razvoja.“⁵

Какав ће бити резултат свих настојања библиотека и библиотекара Републике Српске у том погледу – остаје нам да видимо. Али, ма какав избор био, оно у чему немамо и не можемо имати дилему јесте: одређење да се изгради *јединствен библиотечко-информациони систем Републике Српске заснован на јединственој програмско-информатичкој платформи* – ма која она била – са циљем његовог даљег укључивања у регионалне, европске и свјетске системе и процесе.

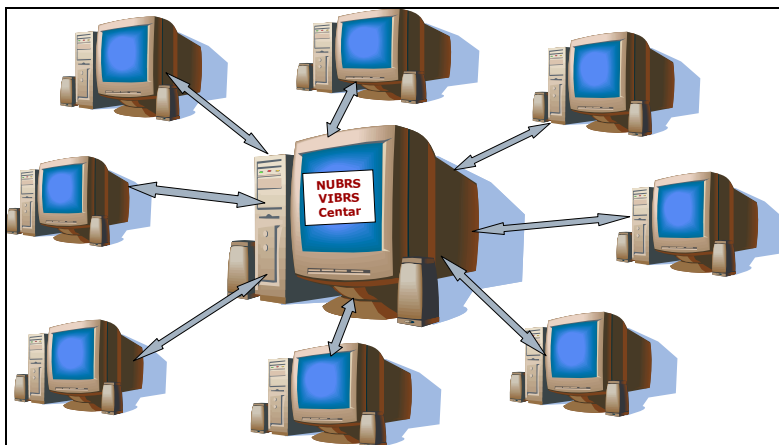
У пракси, то је већ провјерен и сигуран пут развоја библиотека о коме можемо учити из многих примјера у Свијету а и у ближем окружењу. Уједно, то је најбоља пречица за развој библиотека, примјену и поштовање европских и свјетских стандарда у овој области.

То је стратешки циљ који морамо имати на уму уколико желимо да постанемо дио европске и свјетске заједнице народа који своје културно благо његују, чувају и на савремен начин презентују Свијету.

---

⁵ Филипи-Матутиновић Стела: *Библиотечки системи и проблеми њиховог повезивања у Србији*, „Глас библиотеке”, 11/2004, стр. 5-10, Градска библиотека “Владислав Петковић Дис”, Чачак

Мрежа библиотека Републике Српске:

Summary: Special attention is devoted to this subject due the fact that despite all contemporary knowledge and achievements in the field of librarianship, and activities regarding education and continuous professional development of librarians in Republic of Srpska, in practice, unfortunately, basic, fundamental step is still not made by which, in its biggest extent, depends total development of library service, and that is: *IT networking and library integration into bigger information systems*. Being mutually isolated and mostly amused by their internal activities, it seems that libraries do not notice those disadvantages.

Forming of the *Unique Library-Information Service* of Republic of Srpska based on a *unique IT platform*, financed by the republican authorities with clearly expressed awareness that this *project is of the municipal and republican interest* that equally includes all libraries is the most effective way to accelerate the development of the libraries, equalize their work and enable the application of modern European and world standards. It is a high time for application of the contemporary knowledge, and finally librarians must insist on the implementation of that project.

Besides generally display of current situation the paper offers some concrete solutions and steps that, regarding this matter, should finally be taken. Constructing of a large cooperative library system (in the World and in our area as well) is proved to be one of the most successful, contemporary, centralized models of organizing, linking and standardization of library development and its work. In that context the Virtual Library Project of Republic of Srpska is presented.

By its mission, libraries have always been the only professional collectors, processors and distributors of knowledge and information about human knowledge of all fields of life. Until yesterday, it was just a dream that all world knowledge of all people and countries collected and kept for centuries is uniquely presented and processed at one place and is accessible to everyone everywhere is beginning to be widely realized. Finally, modern scientific and technological development made it possible! Many European and world libraries have been working, visionary, on the realization of this dream. This is the best guideline, in the global level, in which direction this profession has been moving.

Therefore, our country must assume responsibility in this area and also take part in all European and world processes, learning from the great and developed systems becoming part of them!

Key words: librarian systems, library integration, library standard, development strategy of librarian functions, Virtual Library of Republic of Srpska, COBISS system

Литература:

1. POPOVIĆ-BOŠKOVIĆ, Gordana, FILIPI-MATUTINOVIĆ Stela: Virtuelna biblioteka Srbije (VBS) – računarsko povezivanje biblioteka u Srbiji. Infoteka, br. 1-2, 2001, str. 57-79.
2. ФИЛИПИ-МАТУТИНОВИЋ Стела: Библиотечки системи и проблеми њиховог повезивања у Србији, “Глас библиотеке”, 11/2004, Градска библиотека “Владислав Петковић Дис”, Чачак
3. Споразум о оснивању ВБС Центра, Народна библиотека Србије, 2003
4. КОМЛЕНИЋ Жељка: Пројекат “Виртуелна библиотека Републике Српске”, 2009
5. V.S.: Jedinствен informatički sistem, Projekat Virtuelna biblioteka Crne Gore, 2007, [http:// www.co.me.citanje.php](http://www.co.me.citanje.php)
6. www.cobiss.net

Биографија

Жељка Комленић рођена је у Мркоњић-Граду, гдје је завршила основну и средњу Економску школу. Дипломирала је 1990. на Катедри за компаративну књижевност и библиотекарство на Филозофском факултету у Сарајеву. Као стипендиста Француске амбасаде у БиХ завршила је постдипломске студије на француском језику из области «Администраци-

ја и управљање предузећима» 2002. у Софији на Франкофоном Институту за Администрацију и Управљање (Одсек Универзитета из Нанта). Тромјесечно усавшавање у практичном дијелу студија (стаж) провела у Универзитетској библиотеци Правног факултета у Тулону (Француска).

Од 1992. године запослена у Народној и универзитетској библиотеци Републике Српске. Обављала послове библиотекара информатора, каталогизатора, класификатора, послове израде текуће националне библиографије Републике Српске, послове израде Каталогизације у публикацији (СIP-а), послове едукације библиотечких кадрова за примјену ISBD стандарда и аутоматску обраду библиотечке грађе. Активни је учесник као предавач на бројним домаћим и међународним библиотечким стручним скуповима, семинарима и радионицама. Објавила је већи број стручних и истраживачких радова из области библиотекарства. Члан је Комисије за библиотечке стандарде (ДБРС), члан Библиотечког савјета Републике Српске (замјеник предсједника).

Тренутно у НУБ РС запослена је као координатор обраде и виши стручни сарадник за каталоге, шеф Службе за обраду библиотечке грађе, контакт-особа за Cobiss-систем, члан комисије, предавач и испитивач код полагања Стручног библиотечког испита из предмета *Алфаветски каталог монографских публикација*.

Биљана Билбија, проф.
Министарство просвјете и културе РС,
Бања Лука

УДК 37.081.1: 004.738.5

ДЈЕЦА НА ИНТЕРНЕТУ: СИГУРНОСТ И РИЗИЦИ

Апстракт: Једна од карактеристика савременог друштва је убрзани развој медија и њихов све већи утицај и улога у развоју и животу дјетета. Оно свакодневно проводи већи дио времена у гледању и интеракцији са медијима, тако да неки аспекти активног дружења дјеце у стварном окружењу слабе, на рачун дружења у виртуелном простору, који све више јачају. Рад на рачунару и приступ Интернету у већој мјери представља позитиван извор за развој дјетета, али, истовремено, носи и бројне ризике. Сигурност дјетета, како у стварном животу тако и када је у питању приступ и крстарење Интернетом, је одговорност свих и предмет бројних дискусија. С друге стране, дјеца су и у физичком простору (као и у виртуелном) у ком живе и бораве, изложена различитим утицајима, позитивним и негативним. Дијете је, уопште гледано, у ризику на глобалном нивоу.

Питања заштите и сигурности дјетета су предмет многих глобалних пројеката, законских регулатива и конвенција, научних истраживања, којима се указују и рјешавају бројни постојећи проблеми и ризици, дају одговори на многа практична питања и који предлажу превентиву и најбољу праксу.

Кључне ријечи: дјеца, сигурност на Интернету, васпитање

Медији у животу савременог дјетета

Медији су одувijek били значајан и незаобилазни дио свакодневног живота. Развојем друштва развијале су се и медијске форме, као и њихова улога. Класични медији нудили су информације само у једном смјеру, и као резултат таквог односа њихови корисници су били пасивни посматрачи и пасивни конзументи.

Развој информационог друштва и информационе технологије довео је до појаве нових медија и форми, као и нових начина њиховог коришћења. Употреба савремених медија у свакодневном животу почиње још у раном дјетињству. Први приступи дјетета рачунару и Интернету најчешће су везани и зависе, поред социјалног и економског статуса породице и друштва, од процјене и става родитеља и наставника о томе када и како дјетету омогућити коришћење рачунара. Први контакти у раном дјетињству увијек су под контролом и надзором одраслих. Касније, дијете се само опредјељује за коришћење појединих алата, омиљене програме и начине приступа. Такође, са узрастом и уз едукацију о свим dobrим странама употребе рачунара и могућим ризицима, расте и дужина времена кога дијете проводи у гледању и интеракцији са различитим медијима.

Сталним присуством у животу дјетета, медији имају велику снагу и све значајнију улогу и утицај на његов развој и понашање.

Шта подразумејева појам *медиј*?

Најједноставније објашњење: медиј је средство за саопштавање информација. Према дефиницији у Онлајн ријечнику за библиотекарство и информатику ¹, овај појам у себи садржи неколико значења: „медиј је општи појам за нештампану грађу (филмови, филмске траке, слајдови, видео-записи, аудиозаписи, CD-ROM, базе података, машински читљиви записи, рачунарски софтвери итд.). Микрооблици се не сматрају медијима јер су они само репродукције штампаних докумената. Такође, овај појам се односи и на све начине путем којих

---

¹ Joan M. Reitz: ODLIS — Online Dictionary for Library and Information Science; <http://lu.com/odlis/> [2008]

се преносе информације, укључујући радио, телевизију и Интернет“.

Једна од подјела медија је и њихово груписање на визуелне (слика, анимација, текст, видео) и звучне (музика, говор, звук).

Појам који се све чешће јавља је и *нови медиј (дигитални)*, који је широк и укључује разне форме које доносе нове технологије.

Број и врсте медија којима дјеца имају свакодневни приступ непрестано расту: штампани медији, радио, видео, филм, телевизија, електронски медији, Интернет, као и телефон и мобилни телефон.

Основна карактеристика нових, дигиталних медија је њихова интерактивност и разноврсност. Паралелно са развојем технологије, нивои интерктивности стално се повећавају. Поред тога што преносе информације, њихови корисници су у могућности да утичу на њих: рачунарски интерфејс је у могућности да одговори, реагује на инпут од стране корисника, било да је дат у виду неке команде или навођењем неког податка приликом претраживања база. На тај начин се остварује нека врста дијалога између рачунарског програма и његовог корисника, коју називамо *интеракција*. Нови медији омогућавају и истовремено учешће и интеракцију два или више корисника (конверзација, игрице са вишечланим учешћем- *multi player online games*).

Дакле, интерактивни системи су дизајнирани да задовоље жеље корисника. Интернет, као основни модел интерактивног система, омогућава гледање, коментарисање и активно учешће, и пружа прилику кориснику да сам одређује елементе приступа. Интеракцијом путем Интернета реализује се друштвена интеракција у виртуелном свијету. Такође, DVD и дигитална телевизија су класични примјери интерактивних медија, јер корисник може контролисати шта гледа и када гледа.

Дјеца у виртуелној заједници

У физичком простору дјеца се друже, живе заједно и уживају у разним друштвеним активностима, дијелећи просторе и остварујући заједничке интересе кроз игру, учење, сликање и друге облике израза. Природна потреба човјека је да живи у заједници, а заједница захтијева активно учешће, друштвену интеракцију, директан физички контакт међу људима, размјену идеја и осјећања, дискусије, разговоре и планирања. У раном узрасту физички простор има већи значај, јер се потреба дјетета за дружењем и контактима са другима не може замијенити учешћем у некој од виртуелних заједница.

С друге стране, дјеца су прихватила технологију као начин забаве и дружења. Стварни и виртуелни простор постоје заједно, допуњавају се, али увијек треба наглашавати и промовисати важност живота у стварној заједници, комуникацију међу људима и развијање њихових међусобних односа.

Живот на мрежи има сасвим други облик, различит од стварног живота. У добро организованом онлајн дјечијој заједници, дјеца могу много да науче: могу да се друже на форумима, укључују у разне клубове или групе (према интересовању) у којима се прича и пише о разним темама (музици, књигама или филму), могу се учланити у различите образовне и креативне радионице (када су заинтересовани за неку одређену тему или желе стећи практично искуство о нечему), учествовати у такмичењима, помагати једни другима у изради домаћих задатака, могу да учествују у изради веб странице (или да изграђују властите странице, у складу са интересовањима: музика, спорт, књиге, филм). Медији су постали средство које је укључено у дјечију игру, приче, пјевање, и друге облике дјечијег израза. Дјеца их користе и прилагођавају својим потребама.

Нивои употребе рачунара у свакодневном животу дјетета

Рачунар је у почетку био намијењен одраслима, да би касније, са развојем технологије и њеном све већом примјеном у свакодневном животу, постао важно средство комуникације и забаве за све.

Дијете по природи воли авантуру, машту, креативан рад. Путем рачунара оно може веома лако и брзо приступити занимљивим аудиовизуелним садржајима. Интернет пружа разне облике и могућности интеракције: игрице, слагалице, симултани алати, бојанке, цртанке.

У свакодневном животу дјеца имају прилику и могућност да користе рачунаре свуда: код куће, у школи, у библиотеци, интернет кафићима.

Код куће

Рачунар, као извор бројних квалитетних информација и образовања, представља приоритет за куповину у многим домовима. Родитељи га најчешће набављају да би дјеца обезбиједили приступ Интернету код куће. Посебно је значајан за учење на даљину. Иако је увидом у стварну употребу рачунара установљено да га дјеца више користе за забаву него за образовање и учење, његов значај није умањен.

У школи

Школа је значајно интегрисала технологију у наставни програм, па дјеца користе рачунаре као наставно средство за истраживање, писање, цртање и читање. Њиховом примјеном се обогаћује и проширује образовни програм и развија информациона писменост. Основни начини употребе рачунара

као наставног средства су бројни наставни и дидактични интерактивни програми, програми учења, онлајн или рачунарске енциклопедије, симулације. Посебан значај имају едукативне рачунарске игрице за дјецу, које су намијењене развоју говора и усвајању бројних појмова из разних области²: математике, страних језика, ликовне културе, саобраћаја, екологије.

У библиотеци

Дијете воли мјеста која му омогућавају игру, дружење и забаву. Библиотека је стварна заједница, физички простор, који му то пружа, и у ком оно остварује директну комуникацију, учи да се самостално изражава, креира, учи, игра, развија осјећај заједништва и припадности. Активним укључивањем, путем бројних услуга и програма које нуди библиотека, оно изграђује властити карактер и личност.

Дјечија библиотека у широком савременом друштвеном контексту добија нове задатке и њен развој је базиран на културним и образовним вриједностима, као и разумијевању дјечијих потреба. Рачунари у библиотеци нису само подршка програмима намијењеним дјечи. Они су средство које привлачи дјецу у библиотеку и према књигама. У библиотеци, једни поред других живе и рачунари и књиге.

---

² Погледати:

- Jovanov, D., (2004) Saobraćajni bukvar- Multimedijalni priručnik za bezbedno učešće dece predškolskog i ranog školskog uzrasta u saobraćaju, Model 5 d.o.o., Beograd
- Marković, D., Milošević, V. (2005), Matematika kroz igru-paket igara namenjen učenju matematike od 3-10 godina, CD-rom, Agencija Nivebia, Niš
- Popović, T., Multimedijalni bukvar, CD-rom, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd.

Избор рачунара и софтвера намијењених дјечи

При избору и куповини рачунара намијењеног дјечи, треба обратити пажњу на неке, често занемарене, детаље.

Најчешће се набављају стандардни персонални рачунари, који се постављају на сто, испред дјетета. Треба обратити пажњу на величину и позицију миша (посебно ако је дијете љеворуко), као и на висину столице (руке требају бити савијене под правим углом). Важан је и положај монитора. Он треба бити нешто ближи него за одрасле, да се дијете не би нагињало преко стола да боље и јасније види. Такође се и тастатура намијењена дјечи разликује од оне за одрасле.

Лаптоп или преносни рачунар нуди мање могућности за прилагођавање. Иако су његове тастатуре мање и лакше за навигацију малим дјечијим рукама, не препоручују се за сталну употребу. Због правилног положаја тијела, лаптоп кога користе дјеца треба да има миша и да се користи искључиво на столу, никада у кревету или на поду.

Тржиште нуди бројне, посебно дизајниране софтверске производе намијењене дјечи, мада дјеца користе и стандардне софтвере за одрасле (ворд, интернет браузер). Истовремено се може наћи и мноштво лоших софтверских пакета. Стога се увијек треба држати провјерених произвођача (државне компаније, већи и реномирани издавачи), јер се на тај начин обезбјеђује квалитет производа.

Свјетске ИТ компаније (HP, Toshiba, Fujitsu Siemens, Dell, Asus, Acer, Sony, LG, Samsung, Sharp, Canon, Nikon и други произвођачи), уз понуду софтверских пакета укључују и своје промо тимове који су добро обучени и који заинтересованима нуде сва потребна објашњења о производима. Ове консултације су веома значајне приликом куповине.

Дизајнирање виртуелног окружења и начина приступа садржајима намијењеним дјечи је веома одговоран посао. Он треба да задовољи бројне параметре везане за квалитет, једно-

ставан приступ, интеракцију, контролу, забаву, савремено образовање, мотивацију. У истраживањима која је објавила Diana Xu, магистар и истраживач у области обраде електронских и дигиталних сигнала и слика, Рачунарског одјељења Универзитета у Централном Ланкширу (*Lancashire*), Велика Британија, посебну пажњу је посветила теорији, методама и алатима за побољшање додирног корисничког интерфејса, његов дизајн и евалуацију. Њен тим је извршио бројна истраживања која су укључила дјецу узраста од 9 до 10 година, а која су се односила на кориштење рачунара за забаву, информисање, питања друштвеног укључивања дјеце (форуми, онлајн заједнице), мотивацију и вријеме проведено у раду на рачунару. Она наглашава да „ је у природи дјетета, традиционално, увијек присутна снажна потреба за игром са физичким предметима и да на тај начин они стичу разне вјештине. У том случају се додирни интерфејс (*tangible interface-TUI*) јавља као њихов „природан“ и најадекватнији нови облик намијењен дјечи“.³

Рачунар као креативно дидактичко средство

Многа дјеца су из разних разлога изолована, усамљена или због болести везана за кућу, болницу, живе у удаљеним, изолованим подручјима. Онлајн заједнице им омогућавају да се друже и размјењају информације. Овај нови начин комуникације омогућава им да се укључују, смањују удаљеност и изолованост.

Употребом рачунара, тј. одговарајућих софтверских пакета, дијете учи, истражује, комуницира са другима, развија креативност и стиче самопоуздање. Овим начином самосталног

---

³ Xu D., Mazzone E., MacFarlane. "In search for evaluation methods for children's tangible technology". Proceedings of the 2006 conference on Interaction design and children. Tampere, Finland . Стр. 171

учења, кроз забаву и креативне игре, потстиче се радозналост, мотивација за учење, стимулише рјешавање проблема на занимљив и забаван начин, развија се координација *рука - око*.

Примјена рачунара и одговарајућих софтверских пакета, има и велики значај за развој локалне заједнице. Дјеца своје вријеме испуњавају квалитетном забавом, путем које стичу сазнања о озбиљним стварима, уче о новим културама, комуницирају са библиотекарима и другим професионалцима у култури, учествују у активностима локалне заједнице. На тај начин се стварају услови за развој толеранције и разумијевања, смањује антидруштвено понашање, стимулише хармонија у заједници. Тиме заједница осигурава темеље развоја демократског и отвореног друштва.

Омиљени облици коришћења рачунара

- *Електронска пошта* развија начин изражавања и вјештину комуникације.

- *Бојанке* су посебно омиљене код дјецe нижег узраста. Сервис *TheColor*⁴ је сигурна, интерактивна онлајн бојанка, са једноставним интерфејсом, гдје дијете може без страха од нежељених порука и вируса, боравити и усавршавати вјештине.

- *Игрице*, као један од највише кориштених високо интерактивних система, развијају способност бржег прихватања информација, вјештину мрежних комуникација, разумијевања медија, брзог проналажења рјешења путем дедукције, доношења одлука, креирања стратегије за превазилажење проблема и побољшавају визуелну селективну пажњу. Оне су уједно и велики потенцијал за учење, креативно и интерактивно провођење времена. Њихова разноврсност привлачи и велики број корисника (игрице за развој разних вјештина, симулације, акционе и авантуристичке игрице, игрице за размишљање).

---

⁴ <http://www.thecolor.com/>, приступљено у септембру 2008.

Омиљени облици коришћења рачунара су и:

- цртање и анимирање (за нижи узраст *Paint*, за одраслију дјецу *Adobe Flash*, *Adobe Photoshop*, *Illustrator*),
- слагалице,
- причаонице.

Међународни пројекти и акције

Меморандум о разумијевању

Образовање и приступ информацијама као људско право укључује, као предуслов, и право на писменост. Читање и матерњи језик су посебно и веома значајно питање. У изјави Унеско-а, (*Извјештај о активностима око припрема за Свјетски самит о информационом друштву - World Summit on the Information Society – WSIS, 2005. године*), каже се „Ускраћивање приступа информацијама на матерњем језику је исто што и ускраћивање људских права“. У том извјештају се такође поставља питање: „На који начин, са становишта педагогије, дјеца најбоље уче? На свом матерњем језику!“

Уважавајући значај овог питања, представници ICDL⁵ Фондације (Међународне дигиталне библиотеке намијењене дјецу) потписали су Меморандум о разумијевању (*Memorandum of understanding - MoU*) са међународном библиотечком асоцијацијом ИФЛА (*International Federation of Library Associations and Institutions - IFLA*), Међународним удружењем за читање (*International Reading Association - IRA*) и Међународним одбором за дјечију књигу (*International Board for Books for Young People - IBBY*). Потписници признају суштинску вриједност и важност писмености у најширем смислу, која је предуслов за тражење и приступ информацијама, њихово

---

⁵ На адреси: <http://en.childrenslibrary.org/index.shtml>;

разумијевање и кориштење. Писменост је и најзначајнији услов за друштвено укључивање, стицање знања, побољшање квалитета живота и напретка у сваком смислу. Оно укључује способност лоцирања, евалуације и ефикасне употребе информација. Писменост је цјеложивотни процес, који се стално дограђује, од дјетињства до старости.

Међународна дјечија дигитална библиотека – ICDL⁶

Један од најзначајнијих међународних пројеката је оснивање Међународне дјечије дигиталне библиотеке – ICDL, намијењене дјечији свијета. Ова библиотека је основана 2002. године, као јединствени извор који обезбјеђује слободан приступ дјечијој књизи на матерњем језику, путем Интернета. Међународни тим, кога су, поред представника Мајкрософта, чинили експерти из цијелог свијета из области библиотекарства⁷ и дјечије књижевности, учествује у формирању и развијању дигиталне колекције ове библиотеке. Колекција, коју чине најзначајније историјске и савремене књиге намијењене дјечији широм свијета, представља и значајан извор за сваку библиотеку, па и за библиотеке у Републици Српској, јер пружа приступ и омогућава читање дјечијих књига на српском језику. Фонд се непрестано развија.

На овај начин се пружа подршка образовним процесима и значајно потстиче љубав дјеце према читању и учењу. Крајњи циљ је да у овој библиотеци буде заступљена свака култура и језик. Велики значај има и за дијаспору, исељенике, који могу да прате издавачку продукцију у домовини, обнављају и не заборављају матерњи језик и знање о њему, и кога, на тај

⁶ На адреси: <http://en.childrenslibrary.org/index.shtml>;

⁷ Један од значајних сарадника је и Народна библиотека Србије. До краја 2008. год омогућен је приступ за 80 књига на српском језику.

начин, лако преносе на сљедећу генерацију, као породично наслеђе.

Корисници мултикултуралне колекције Међународне дјечије дигиталне библиотеке су бројни, у складу са њеним богатим и широким фондом: дјеца, родитељи, наставници, библиотекари и сви они који су укључени у рад са дјецом и за дјецу.

Међународни интерактивни пројекти намијењени дјечи

Интерактивне технологије за дјецу

Све активности везане за дјецу захтијевају различит и другачији приступ него за одрасле. Посебно када су у питању интерактивни софтвери и системи, који прате развој технологије, умјетности, забаве и осигуравају нове, савременије генерације рачунарских производа и софтверских пакета.

За развој дјетета су веома важни пројекти који омогућавају интеракцију дијете – рачунар. Један од значајних је пројекат Европске Уније који реализује *Група за подршку и дизајн интерфејса који омогућавају интеракцију дијете рачунар- The ChiCI Group*), која је постала лидер у овој области. Основана је у Школи рачунарских, инжењерских и физичких наука, у оквиру Факултета науке и технологије, Универзитета Престон у Великој Британији (*School of Computing, Engineering and Physical Sciences within the Faculty of Science and Technology at the University of Central Lancashire, Preston, UK*). Чланови групе чине тим чији је циљ да обезбиједе подршку дизајнирању и евалуацији интерактивних производа за дјецу, са посебним нагласком на дизајн технологија за развој писмености и учења кроз забаву. Овај рад укључује бројна истраживања позитивног утицаја технологије на развој дјете. Група је веома актив-

на у организацији бројних конференција⁸, догађаја и семинара на тему дизајнирања интерактивних система, интерактивних производа за дјецу и других сродних питања⁹.

Пројекат друштвеног укључивања дјеце путем музике

Мобилни и приступни начин подршке друштвеног укључивања дјеце путем музике реализује се у оквиру значајног европског пројекта *UMSIC - Usability of Music for Social Inclusion of Children*, који окупља стручњаке из Велике Британије, Финске, Швајцарске и Грчке, укључујући сарадњу са једним од најзначајнијих свјетских произвођача мобилних телефона - *Nokia*. Тим развија јединствен колаборативни програм стварања музике и компоновања користећи мобилни телефон као средство комуникације. Учесници могу користити већ понуђену подршку, надограђивати и мијењати, и на тај начин дати свој допринос у изради коначног производа. Задатак ове групе је да вреднује музички мобилни прототип (*Mobikid*) и његов дизајн, да би задовољили захтјеве дјечије популације. Интелигентни музички инжењеринг и пажљиво изабран и развијан педагошки дизајн, сродан је структури материјала за учење: дјеца могу радити самостално или у групи, при чему су повезани путем мреже.

---

⁸ Група је 2003. године била организатор *Међународне конференције о интерактивном дизајну за дјецу - International Interaction Design and Children Conference (IDC2003)*.

⁹ Остали задаци Групе: развој приступа Интернету, развој тродимензионалног навигационог интерфејса, хармонизација дизајна, додирна технологија.

Пројекат који омогућава приступ музејима са даљине

Пилот пројекат *Broadband Enabled Activities for Museums – BEAM*, кога финансира Агенција за дигитални развој из Ланкшира - *Lancashire Digital Development Agency*, има за циљ да повећа приступ школске дјеце музејима, путем технологије. *Portable Webcam* технологија у музејима омогућава корисницима приступ са даљине (од куће или школе) и виртуелно истраживање музеја. Ова технологија има свој значај за кориснике и током саме посјете музеју јер пружа могућност да посјетиоци могу користити бројне дигиталне уређаје (дигиталне камере), да забиљеже значајне експонате, а који се даље просљеђују у школе или према неким другим локацијама, за даље учење и усавршавање.

Сигурно онлајн окружење: ризици и опасности приступа дјеце Интернету

Да ли смо заиста процијенили све аспекте утицаја који имају медији на живот дјетета?

Убрзаним развојем и све широм употребом медија, јављају се бројна питања која су везана за њихову употребу, како за родитеље, васпитаче, библиотекаре, просветне раднике, тако и за друштво у цјелини. Свакодневно коришћење медија и њихово присуство у животу дјетета захтијева озбиљан приступ и процјену квалитета њихових садржаја и ризика који носе.

Основни, примарни задатак је образовање одраслих и њихово упознавање са позитивним и негативним моментима слободног приступа мрежама, као и подизање свијести о томе да ниједан рачунар није имун на вирусе, без обзира што су неки оперативни системи мање угрожени (*Linux, Mac OS*).

Ова обука, коју библиотеке организују за родитеље дјеце својих чланова и све заинтересоване, има за циљ упознавање одраслих о сигурном кориштењу Интернета. Треба је схватити веома озбиљно, јер је сигурност дјетета на Интернету једнако важна као и његова сигурност у стварном животу. Родитељи и одрасли преузимају одговорност за образовање, васпитавање дјетета и његово одрастање у сигурном и безбједном окружењу. Да би овом сегменту могли да одговорно приступе, потребно је да се и сами образују.

Основне ствари на које дијете треба упозорити су свјесност о његовој **личној одговорности** за:

- **културу комуникације**. Комуникација је важна вјештина која се реализује кроз бројне форме: електронском поштом, учешћем у форумима и групама, онлајн такмичењима и сл. Она треба бити уљудна, без провоцирања, вријеђања или употребе псовки, у циљу стварања пријатељске атмосфере и изградње позитивног, уважавајућег става према осталим учесницима.
- **уважавање различитости**, кроз његовање културне комуникације и стварања пријатељстава са дјецом из других средина и религија, различитог културног и економског статуса.
- **чување приватности**. Дијете треба да зна које личне податке може дати а које не, у било ком виду комуникације на Интернету или на неким другим мрежама, као и да заштити податке о шифрама и о томе шта треба, а шта не, писати у електронској пошти.

У оквиру основне обуке у раду са рачунаром, одрасле и дјецу треба упозорити на уобичајене ризике са којима се сусреће сваки корисник Интернета, а који настају интеракцијом корисник - рачунар.

Један од најчешћих проблема су разни вируси, „тројанци“, злонамјерни програми који нападају рачунаре, уништавају и краду податке са њих. Они отежавају или блокирају конекцију и користе рачунар у кога су успјели ући да се путем њега шире даље у мрежу.

Чак и сами претраживачи могу да садрже колачиће (*cookies*) као дјелиће информација које на хард диску рачунара оставља нека веб страница којој је корисник раније приступио. Ови програми проналазе и скидају податке рачунара, па треба имати у виду да се током крстарења Интернетом избјегавају несигурне странице, мада хакери ове програмчиће понекад убацују и на ауторитативне странице.

Опасност представљају и начини на које вируси или замке могу напасти рачунар, а које корисник не очекује. Они могу нанијети мању или већу штету рачунару. Најчешће се налазе тамо гдје их не очекујемо: у електронској пошти или у прилозима (атачментима). Заштиту од ове врсте вируса омогућавају разни антивирусни програми (*McAfee*, *Norton's AntiVirus*, *Kaspersky Anti-virus* или *Personal Firewall*), који се непрестано ажурирају, у складу са развојем облика самих вируса.

Велику опасност представља онлајн куповина. У току 2001. године чувена агенција *GartnerG2*¹⁰, која се бави истраживањем онлајн услуга, објавила је резултате својих истраживања који указују да су 5.2 % корисника онлајн куповине били жртве крађе података са кредитних картица.

Један облик који може да обрише важне податке са рачунара, иако га не можемо назвати вирусом, је тзв. *booting* –

---

¹⁰ Gartner Industry Advisory Services пружају свакодневне услуге у циљу усаглашавања и нивелисања технологија везаних за свакодневне пословне резултате. Пружају онлајн услуге разних истраживања. Свјетска водећа компанија за истраживање тржишта и савјетодавна функција компанија. Достављају увиде у ствари везане за технологију неопходне клијентима за добро одлучивање сваки дан. Глобална истраживачка организација нуди услуге 1200 истраживача аналитичара и консултаната који савјетују извршиоце директоре 80 земаља свакодневно.

покретање рачунара. Ове нежељене информације су добро замаскиране и појављују се уз неке документе (фајлове), као упозорење да је одређени документ заражен и да га треба обрисати. Његовим уклањањем често касно схватимо да смо обрисали неки важан системски или апликациони фајл, који штити систем. Овакав облик штетних информација најчешће у себи садрже циркуларна писма која круже у оквиру електронске поште.

Како препознати да је рачунар заражен?

- блокиран или успорен рад појединих програма,
- промијењена почетна страна која се увијек отвара приликом приступа Интернету,
- појава неочекиваних (*pop up*) прозора,
- појава непознатих иконица у оперативном менаџеру (*Task Manager*),
- обавјештење о активној конекцији, а рачунар није конектован.

Како заштитити рачунар?

Најсигурнији начин је образовање његових корисника и упознавање са могућим ризицима.

Акције се могу формулисати у неколико основних група:

1. *Превентивна заштита*: избјегавање приступа непровјереним, неауторизованим веб страницама, опрез при отварању прилога (атачмента) који стижу са непознатих адреса. (Мада опасност може стићи и са познате адресе, ненамјерно, ако је рачунар заражен а власник то не зна).

2. *Софтверска заштита*: инсталацијом ауторизованих, најновијих верзија програма за претраживање Интернета. Нове верзије ових програма садрже и заштиту од најновијих облика вируса. Други начин је инсталација квалитетног антивирус програма. При избору треба обратити пажњу на ауторитет произвођача, као и на датум настанка програма. Произвођачи на својим веб адресама обично нуде двије верзије антивирус програма, бесплатну и комерцијалну.

3. *Посебни програми за заштиту дјеце*: Разни програми за претраживање у себи садрже софтверски програм намијењен родитељима у циљу заштите дјеце на Интернету. Ови програми (*A parental control software program*)¹¹ омогућавају родитељима повремену контролу страница којима дијете приступа када нема надзор.

4. *Обавезно ажурирање софтверских пакета* је неопходно јер се нови вируси појављују скоро сваког дана. Потребно је и повремено (недјељно или петнаестодневно) скенирање рачунара, које се може урадити и неком понуђеном онлајн опцијом (нпр. тренутно *BitDefender Online Scanner*).

5. *Реинсталација и форматирање системске партиције хард диска* је неопходна у случају потпуне блокаде рада рачунара и једино сигурно рјешење.

Критичка употреба медија

Критичка употреба медија не подразумијева ограничавање приступа и употребе модерних медија и производа.

Заштита дјетета и његових права је одговорност читаве заједнице, а не само породице и образовних установа. Дјеца као корисници медија морају имати обезбијењен надзор у

---

¹¹ *Chronager* је један од програма који омогућава комплетну контролу употребе рачунара: када се користи за забаву, када за образовање, омогућава и временско ограничавање конекције и одређивање времена и дужине приступа.

циљу заштите од манипулација, преваре или насиља. Зависно од васпитања дјетета, његовог узраста, средине, усвојених моралних вриједности и културног окружења, зависи колико ће негативни и неприхватљиви садржаји, уколико се дијете ненамјерно суочи са њима, имати утицај на његово понашање и одгој. Иако утицај варира од дјетета до дјетета (нека дјеца то апсолутно не прихватају и заобилазе овакве странице), приступ ризичним садржајима већином има штетне посљедице.

Негативни ефекти дјечије употребе медија могу се сврстати у двије основне групе: приступ неадекватним садржајима и некритичко временско коришћење.

Уколико родитељи на вријеме не препознају да дијете приступа неадекватним садржајима и не спроводе повремену контролу, велики ризик коме је дијете изложено крстарећи Интернетом може имати несагледиве посљедице по његов развој. Дјеца се активно везују за поједине странице и користе медије као материјал за игру и забаву. Уколико су то неадекватне странице, дјеца постају њихове жртве.

Претјераном употребом, дугим временом које дијете проводи за рачунаром и задржавањем пажње, могућ је ризик од друштвене изолације дјетета у стварној, физичкој заједници. Једно од најчешћих питања која постављају родитељи је дилема о оптималној дужини времена коју дијете може проводити пред рачунаром. Одговорност лежи на одраслима и њиховој процјени. Што су дјеца млађа, то вријеме је краће. Чак и тинејџери требају бити ограничени у времену које воде за рачунаром, на начин да им се објасни важност чувања здравља и провођења времена вани, у природи. Уколико се дјетету препусти да само одлучује о томе, опасност од изолваности, повлачења од чланова породице, некомуникативности, повећана тежине, угрожавања здравља занемаривањем спортских и физичких активности, слабљења вида, незаинтересованости за школу, представља велику могућност.

Родитељима се скреће пажња да настоје да обезбиједу здрав баланс између времена које дјеца проводе пред рачунаром, као забавом, и традиционалног облика активности које дијете обавља вани, тј. између начина комуникација и интерактивних игрица које нуди Интернет и играња на отвореном простору, у природи.

Најчешћи облици дружења у виртуелним заједницама и могући ризици

Форуми

Дружење и учешће у форумима и групама носи извјесне ризике. Када се комуницира са другом, непознатом особом на мрежи, не зна се ко је та особа уствари, него се мишљење о њој формира на основу онога шта та особа наводи о себи и на основу начина на који се изражава. Оваквим начином комуникације, у глави дјетета се стварају слике о личностима са којима ступа у контакт, које могу одговарати стварности, али врло често су сасвим супротне.

Да би добили праву процјену о квалитету одређеног форума или веб странице намијењене дјечи, или коју дјеца посјећују, родитељи (старатељи, библиотекари, наставници) треба да провјере три основна параметра који обезбјеђују квалитет и сигуран приступ.

- *Ко је аутор странице или форума?* Потребно је процијенити да ли аутор представља ауторитет у области и да ли је обезбјеђена сигурност дјетета (препоручују се државне, званичне странице и ауторитети, формалне организације за дјецу, школе). Страница треба да пружа могућност контакта са ауторима и водитељима (медијаторима) форума.

- *Да ли је обавезна регистрација чланова (учесника) онлајн заједнице?* Форуми који захтијевају регистрацију својих чла-

нова контролишу комуникацију, умањују ризик и осигуравају квалитет. Форуми и групе код којих чланови нису регистровани, представљају већи ризик.

- *Да ли је обезбијеђена контрола комуникација?* Ако се комуникација у групи или на форуму одвија у писаном облику, треба провјерити да ли је обезбијеђено аутоматско скенирање порука и текстова, и да ли постоји могућност упозорења медијатора да би се на вријеме спријечила употреба увредљивих ријечи, неадекватних порука или злонамјерно навођење неких личних података. Најчешћа опција је уочљив линк (нпр. *Пријави увредљиве слике или садржаје*).

Уколико дјеца комуницирају уживо, посебно када је омогућен приступ са даљине нерегистрованим члановима, форум треба имати на располагању обученог, професионалног медијатора, чиме се постиже сигурност дјеце и лијепо понашање.

Форум, такође, треба да има могућност комуникације дјетета са ауторима или медијаторима странице, заједнице или форума, да би могли добити стручне одговоре на бројна питања.

Комерцијалне игре

Комерцијалне (не едукативне) игре су углавном пуне насиља и разних начина уништавања противника. Оне носе велику опасност уколико се често и без контроле користе, јер постоји ризик од имитирања, што је природно у дјечијој психологији, па чак и идентификације са ликовима, што доводи до повећања агресивности код дјетета.

Пристап друштвеним мрежама - ризици које носе мобилни телефони

Развој нових технологија је обогатио тржиште разним уређајима путем којих се директно, бежично и са сваког мјеста може приступити друштвеним мрежама. Ови уређаји су све савршенији, изузетно дизајнирани и пружају бројне могућности. Веома тешко их је заобићи. Када су дјеца у питању, посебно треба обратити пажњу на куповину мобилних телефона и процијенити да ли одређени модел пружа сигурност дјетету. Родитељи обично врше надзор над радом на рачунару, док је мобилни телефон рјеђе предмет контроле.

Нпр. *Samsung* је представио нове мобилне телефоне који омогућавају једноставан пристап друштвеним мрежама и бројним онлајн сервисима, са редизајнираним графичким интерфејсом, који има издвојене иконице за директан онлајн пристап разним сервисима (причаонице-*Gtalk*, брза размјена порука- *AIM*, *Twitter*, *Facebook*). Ови сервиси су веома значајни за одрасле, али представљају услуге високог ризика за дјецу.

Осигуравање безбједности

Одговорност одраслих

Одговорност одраслих лежи у информисању дјеце о добрим и негативним странама кориштења Интернета, о могућностима учења а не само забаве. Циљ се постиже организовањем обуке и стицања знања, да би сами знали да препознају и анализирају садржаје којима приступају.

С друге стране треба предузети све мјере (законске, формалне, системске) смањења насиља на медијима. У кампању требају бити укључени родитељи, педагози, интернет струч-

њаци, правници, локална и државна управа, невладина удружења, који ће заједничким акцијама и сарадњом дјеловати у истом циљу.

Надзор

Да би обезбиједили сигурност дјеце на Интернету, неопходан је надзор одраслих и савјетовање и усмјеравање дјетета кроз директну, свакодневну комуникацију.

Родитељи требају повремено провјеравати странице којима је дијете имало приступ, а понекад и електронску пошту. Ризична група су тинејџери. Провјера поште и приступних страница тинејџера, иако је то у неку руку повреда приватности, потребна је. Тинејџери чешће могу упасти у проблем него млађа дјеца, јер они више истражују мреже ван уобичајених и сигурних путева, и могу доћи до неадекватних садржаја. Уколико се процијени да треба реаговати, неопходна је инсталација софтвера који блокира или ограничава приступ одређеним веб страницама. О том треба разговарати са дјететом и објаснити му разлоге.

Од библиотеке, као ауторитативне и одговорне установе, такође се очекује надзор и помоћ током рада дјеце на рачунару. Библиотекар повремено врши надзор на радним станицама којима се омогућава приступ Интернету и прегледава онлајн активности. Он разговара са дјецом о њиховим омиљеним страницама, потребама и предлаже квалитетне адресе и форуме. Понекад учествује у игрицама са дјецом, да би их у томе поучио. Увијек треба имати на уму да причаонице не смију бити без надзора.

Одговорност медија

Конвенција о правима дјетета налаже, између осталог, и обавезе медија да преузму одговорност и да обезбиједи богат извор различитих садржаја високог квалитета. Телевизија, као најважнији медиј у свакодневном животу дјетета, и произвођачи видео игрица су најодговорнији када је у питању излагање дјеце неадекватним садржајима.

Сигурност у библиотеци

Задатак библиотеке је да развија, промовише и његује критичку употребу медија код дјеце. Такође, разним програмима (савјетовалишта) библиотека пружа савјете родитељима и свима заинтересованим, у циљу развијања и успостављања добрих навика за употребу медија. Поред ових програма, библиотека проширује своје активности у вези са употребом медија, понудом извјештаја, чланака, водича, памфлета и летака на свим приступним мјестима у оквиру свог физичког простора, као и на веб страници. Веб страница библиотеке треба да садржи, поред осталог, каталог веб страница различитих садржаја намијењених дјеци, препоруке за дјецу о оном шта могу очекивати на некој од тих страница, елементе који ће их охрабрити на даље коришћење тих извора или их удаљити од њих ако нису квалитетни или представљају ризик. Задатак библиотеке је да упути и задржи пажњу дјетета на квалитетним, интерактивним веб страницама.

Међународни пројекти заштите дјетета

Унеско

На ширем друштвеном плану све више се развијају различите акције у циљу заштите дјетета и његових права. У току је и низ глобалних акција. Веома су значајне актуелне дебате о насиљу на медијима, у организацији УНЕСКО-а, које трају од 1996. године¹².

Европски дан безбједности дјеце на Интернету

Европска Унија је организовала у овој, 2009. години, кампању, у оквиру које је 10. фебруар проглашен Европским даном безбједности дјеце на Интернету. Овај датум се обиљежава у више од 50 земаља ЕУ и југоисточне Европе. Циљ кампање је да се укаже родитељима и дјечици на све опасности које су могуће на Интернету, и да им, путем брошура и флајера, догађаја и телевизијских кампања, помогне како да се заштите од злонамјерних садржаја, дјечије порнографије, расизма, говора мржње, дискриминације и да заштите приватност.

У ову широку акцију, у којој учествују представници држава, међународних организација, невладиног и јавног сектора, једну од значајних улога има и компанија Мајкрософт (Microsoft), која је дала значајан допринос унапређењу безбједности дјеце на Интернету понудом одговарајућих софтверских пакета.

---

¹² УНЕСКО је 1996. и 1997. године извршио глобално испитивање насиља на медијима пројектом *Global Media Violence Survey- Улога медија у животу дјеце и веза између насиља на медијима и агресивног понашања дјеце*. Утврђено је да је телевизија најважнији медиј у животу дјеце.
www.unesco.org/bpi/eng/unescopress/98-32e.htm

Значајна истраживања у циљу заштите дјече и образовања одраслих о ризицима приступа Интернету

Питање сигурности дјече на Интернету је глобални проблем. Он захтијева бројна истраживања, са разних аспеката: информисаности одраслих и дјече о мрежним садржајима, информисаности о могућим ризицима са аспекта начина коришћења, информисаности одраслих о неопходности и начину надзора, са аспекта дизајнирања програмског интерфејса, приступа знању у односу на забаву, коришћења игрица, тражења информација, учења, разних облика комуникације које нуди Интернет.

Неке од најважнијих ствари о којима треба водити рачуна наводи Грегори Џорџ Смит¹³ у својој књизи: *Како заштитити своје дијете на Интернету: путоказ за родитеље и наставнике (How to Protect Your Children on the Internet: A Road Map for Parents and Teachers¹⁴)*.

Заштита дјече на Интернету не завршава се само поступком инсталације филтера садржаја. Она захтијева анализу и превентивно планирање, јер се не смију потцијенити начини, креативност и злоупотреба медија од стране оних који настоје да доспију до ове популације. Најважније је разговарати са дјецом и упозоравати их о ризицима.

---

¹³ **Gregory S. Smith**, је признати међународни експерт за информационе технологије, са искуством руковођењем сложеним информационим системима од преко 23 године. Руководи информациони стручњак у часопису CIO Magazine, основаном 1987 који окупља информационе стручњаке и даје преглед и анализе свјетских трендова у области информационих наука, у ком редовно објављује радове на теме технологије, објављује у угледним часописима свјетским водећим, добитник бројних свјетских признања као водећи стручњак. Аутор је бројних радова на тему заштите дјече на Интернету.

¹⁴ **How to Protect Your Children on the Internet: A Road Map for Parents and Teachers (Hardcover)**, Gregory S. Smith. Први дио: Увод у технологију и ризик на Интернету; Други дио: путоказ за заштиту дјече док су на Интернету ISBN: 0-275-99472-4

ISBN-13: 978-0-275-99472-3

Г. С. Смит у својој књизи даје изузетно важне, драгоцене и практичне савјете:

1. Упознајте и повремено контролишите све уређаје путем којих дијете приступа мрежама: персонални и преносни рачунари, радне станице у школама и библиотекама, као и мобилне телефоне.
2. Преконтролишите све адресе којима су дјеца приступила (опција *историја*); такође преконтролишите све драјвере (лаким претраживањем по неком једноставном појму). Посебну пажњу посветити прегледу фото фајлова, макар једном недељно.
3. Сви рачунари требају имати административну шифру. Без ње је веома тешко ући у траг бројним начинима којима тинејџери крију своје трагове приступа неким страницама за које су сигурни да не би имали сагласност родитеља (нпр. порно странице, онлајн коцкарнице и сл.).
4. Ограничити могућност инсталирања нових софтвера. Познато је да дјеца воле преузимати све са Интернета, посебно разне програме. Треба их упозорити да многи софтвери садрже вирусе и шпијуне.
5. Користити филтерске софтвере да би блокирали неодговарајуће садржаје, било које категорије (говор мржње, расизам, странице намијењене искључиво одраслима). Тиме се дијете не може потпуно заштитити, али се ризик знатно смањује (нпр., ако користите оперативни систем *Windows Vista*, једна од функција овог система је опција *parental control* – контрола намијењена родитељима, о којој је раније било ријечи. Ако користите *Windows XP*, или неки други оперативни систем, сваки од њих има велики број квалитетних производа за блокирање садржаја који се могу преузети и са Интернета. Повремено треба провјерити њихову ефикасност.

6. Отварање налога властите електронске поште (електронска адреса) се не препоручује дјечи раног узраста, без обзира на посебне опције које су њима намијењене (посебни, рестрикциони програми електронске поште за рани узраст, па чак и за дјецу у нижим разредима основне школе).
7. Дјеца у средњој школи требају користити сигурне програме електронске поште. Ови ефикасни програми пружају потребан облик ограничавања и знатно смањују уношење вируса и нежељену пошту, од које нека може бити штетна. Добар програм сигурне електронске поште је *Zoobuh*¹⁵.
8. У оквиру друштвених мрежа (*Facebook, Twitter*) постоји могућност постављања личних страница, гдје дјеца формирају свој лични профил, коме се може лако приступити. У циљу заштите приватности и личних података, дјецу треба обавезно поучити да никада не дају личне информације онлајн (стварна лична презимена и имена, поштанску адресу, фиксни телефонски број, број кредитних или сличних картица, личне податке о другим особама). Препоручује се да користе надимке.
9. Обавезно блокирати могућност обављања телефонских разговора путем Интернета. Многи родитељи и не знају да дјеца могу разговарати са непознатим особама путем Интернета, што представља веома висок ризик за њихову сигурност.
10. Дјеца не смију користити видео камере на рачунарима или било које додатне уређаје. Њихово кориштење, без надзора, такође спада у елемент високог ризика, с обзиром да се видео разговор води и са непознатим особама.

---

¹⁵ ZooBuh је сигурна електронска пошта за дјецу, која омогућава родитељима контролу и надзор. ZooBuh такође омогућава дјечи да науче основне вјештине коришћења рачунара и комуникационих вјештина. Заштита дјеце од онлајн предатора је само пола битке. Овај програм осигурава да дијете прима само пошту провјерених особа.

Бројна истраживања о психолошким и педагошким утицајима савремених технологија на развој дјетета представили су Жан Речицки¹⁶ и Жан Лик Гиртнер¹⁷, професори Универзитета у Фрајбургу, у својој изузетној књизи *Дете и компјутер: психолошки и педагошки аспекти информатичких технологија*¹⁸. Ова публикација представља драгоцјен приручник за родитеље, педагоге и све оне који учествују у васпитавању дјетета.

О својим искуствима и истраживањима која су везана за рачунарско описмењавање дјеце предшколског узраста пише и Наташа Анђелковић¹⁹ у својој књизи *Дете и рачунар у породици и дечјем вртићу*²⁰. Књига је базирана на трогодишњем истраживању дјеце предшколског узраста, профила и образовања васпитача, истраживањима везаним за начине кориштења информационих технологија и медија, и њихов утицај, позитивни и негативни, на развој дјетета. У раду је презентована најбоља пракса која се односи на квалитетно и педагошки прихваћено описмењавање дјеце раног узраста.

Посебно занимљиво је десето поглавље књиге, у ком се наводе параметри који указују на некритичку употребу медија (посебно телевизије) и информационе технологије, и њен негативни утицај на развој дјетета и друштва уопште. Аутор наводи да кумулативни ефекат оваквог начина употребе медија и Интернета, најчешће резултира да се проблеми у свакодневном животу веома често рјешавају агресијом, или, с друге стране, да се дијете суочено са разним облицима насиља и

---

¹⁶ Речицки је познати психолог. Предмет његових бројних истраживања и објављених радова су спознајна (когнитивна) психологија, развојна психологија и психологија дјетета.

¹⁷ Гиртнер је професор психологије, са објављеним бројним радовима из области педагогије, посебно питања мотивације у учењу дјетета.

¹⁸ Превод оригинала: *L'enfant et l'ordinateur* / Jean Retschitzki et Jean-Luc Gurtner

¹⁹ Наташа Анђелковић, васпитач. Предсједник секције за информатику и статистику Удружења васпитача Београда; аутор бројних радова на ову тему

²⁰ Беокига & CNTI& Савез информатичара Војводине, 2008. Београд

неадекватних садржаја којима је изложено, повлачи у себе, стиче осјећај несигурности и страха од околине.

Проф. др Љубомир Жиропађа, Филолошки факултет Универзитета у Београду, у свом раду *„Дете и компјутер – очекивања и стрепње родитеља“*²¹, наводи резултате истраживања о мишљењима и ставовима родитеља у Србији о употреби рачунара и Интернета и њиховом утицају на дјецу, и о томе колико су родитељи свјесни ризика уколико дијете приступа на мрежу без надзора. Анкетирано је 186 родитеља дјеце од 7 до 17 година, методом стандардизованог писменог упитника и добијена су мишљења о позитивним и негативним посљедицама кориштења рачунара од стране дјеце до 17 година. Анализом резултата је утврђено да негативан став о употреби рачунара има 47 % родитеља, 34 % неутралан, а 19 % позитиван став. Негативан став се формирао, како наводи проф. Жиропађа, на основу личних искуства родитеља са начинима и временом који њихова дјеца проводе радећи на рачунару, а која су веома различита. Уочава се да су родитељи веома ријетко, или никако, свјесни опасности и ризика које носе садржаји на Интернету. Стога је једнако важно информисање родитеља колико и информисање дјеце о позитивним и негативним странама приступа информацијама и садржајима на мрежи.

Закључак

Дјеца су компетентни ствараоци и активни учесници друштвеног развоја. Наш задатак је да им на путу одрастања обезбиједимо сигурност и да их квалитетно подржимо.

Утицај и значај приступа информацијама које се налазе на мрежама захтијева озбиљан приступ и бројна интердисциплинарна истраживања стручњака из области развојне психологије, развојне науке, комуникација и медицине, да би се обезби-

---

²¹ „Настава и васпитање“ (2007), вол 56, бр. 1, стр 66-75

једио један општи, савремени и актуелни поглед на проблем. Образовање о медијима, како за одрасле тако и за дјецу, представља озбиљан задатак у циљу развијања критичког размишљања. На значај овог сегмента и његовог утицаја на развој дјетета (интелектуални, емотивни), формирање његове личности и ризике које носи слободан приступ дјетета Интернету, указује пораст броја објављених истраживања и публикација, као и све учесталије констатације да је сигурност дјетета глобални проблем.

Само окружење, посебно библиотечко, треба да пружи сигурну и здраву атмосферу, у којој су дјеца ослобођена узнемиравања, провоцирања, застрашивања. Да би се то остварило, треба на свим нивоима утврдити низ правила, метода и препорука, законских и формалних обавеза, којима ће се осигурати уживање дјеце у Интернет ресурсима и обезбиједити њихова заштита.

Summary: One of the main characteristics of modern society is fast development of media and its growing influence and role on children's lives and education. Children spend most of their free time watching and in interaction with different media, so some aspect of active child participation in real, physical life are considerably reduced, with regard to growing interest in participation in virtual community. Work with computers and free Internet access, principally represent positive source for child development, but, at the same time, it brings numerous risks.

Child safety, in real life as well as in Internet access and browsing, is responsibility of all, and theme of numerous discussions and polemics.

On the other hand, living in physical environment, as well as participating in virtual community, children are exposed to various influences, positive or negative. Generally, child is globally at risk. The questions of child protection and security are subject matters of many global projects, legislations and conventions, scientific research, that explore and point to numerous problems and risks, give answers to many practice solutions, suggest prevention and the best practice.

Key words: children, Internet access safety, education

Литература:

1. Анђелковић, Наташа. *Дете и рачунар у породици и децјем вртићу*. Беокига & CNТИ& Савез информатичара Војводине, 2008. Београд ISBN 978-86-7694-211-4
2. Прибишев Белеслин, Тамара. *Писменост која надлази: компјутери у образовању деце*. Источно Сарајево: Завод за уџбенике и наставна средства, 2006. ISBN 99938-0-746-X
3. Речицки, Ж. Гиртнер Ж. *Дете и компјутер: психолошки и педагошки аспекти информатичких технологија*. Београд : Завод за уџбенике и наставна средства, 2002. ISBN 86-17-09565-2
4. Smith, Gregory S. *How to Protect Your Children on the Internet: A Road Map for Parents and Teachers* . London: Praeger, 2007. ISBN: 0-275-99472-4, ISBN-13: 978-0-275-99472-3
5. Жиропаја, проф др Љубомир. *Дете и компјутер - очекивања и стрепње родитеља*. Педагошко друштво Србије: Настава и васпитање (2007), вол 56, бр. 1, стр 66-75
6. Xu Diana, Mazzone Emanuela , MacFarlane Stuart. *"In search for evaluation methods for children's tangible technology"*. Proceedings of the 2006 conference on Interaction design and children 2006. Tampere, Finland, стр.: 171 - 172

Интернет извори:

- <http://www.thecolor.com> (приступ: септембар 2008.)
- <http://en.childrenslibrary.org/index.shtml>; (приступ: новембар 2008.)
- www.gartner.com/it (приступ: новембар 2008.)
- www.chronager.com (приступ: новембар 2008.)
- www.unesco.org/bpi/eng/unescopress/98-32e.htm (приступ: фебруар 2009.)
- www.zoobuh.com (приступ: фебруар 2009.)
- <http://lu.com/odlis/> (приступ: фебруар 2009.)

ЗНАЧАЈ И УЛОГА ИНТЕРНЕТ МАРКЕТИНГ ПЛАНА У БИБЛИОТЕЧКОМ ПОСЛОВАЊУ

Апстракт: Интернет маркетинг план има значајну улогу у процесу унапређења библиотечког пословања. Захваљујући све већој популарности „Open source“ апликација, библиотекама свих типова и величина, без обзира гдје се налазе и којим језиком се користе, пружа се могућност не само бесплатног коришћења алата за израду сопственог веб сајта, преко којег ће имплементирати интернет маркетинг план, већ и мноштво алата за унапређење маркетиншких активности. Такође, у овом раду биће описан SM@RT модел за израду интернет маркетинг плана библиотеке.

Кључне речи: Интернет маркетинг план, библиотечко пословање, интернет маркетинг, SM@RT модел, непрофитне организације, маркетинг

Увод

Подручје истраживања овог рада је улога и значај интернет маркетинг техника у циљу унапређења библиотечког пословања. С обзиром на специфичну природу библиотечког пословања, овој области није посвећена адекватна пажња, тако да се до сада нису вршила озбиљнија испитивања у вези са библиотечким *on-line* пословањем. Написано је неколико књига на тему маркетинга у библиотекама, али је интернет маркетинг у овим установама још увијек велика непознаница. Библиотеке ће у будућности бити принуђене да оправдају статус “центра знања“, тако што ће својој заједници и сопственим члановима омогући приступ ресурсима библиотеке путем интернета, односно доступност ресурса преко веб презентације.

У овом раду биће истражене технике интернет маркетинга које се могу примјенити у библиотечкој дјелатности. С обзиром на то да су библиотеке углавном непрофитне организације и да се финансирају из буџета општине или државе, пажња ће бити усмјерена на израду интернет маркетинг плана који треба да обухвати публицитет, рекламне и промотивне кампање, као и оптимизацију веб сајта у циљу што бољег рангирања код веб претраживача.

Резултат истраживања требао би да помогне у даљем развоју библиотечког *on-line* пословања и да усмјери пажњу на значај примјене интернет маркетинга у промовисању и унапређењу библиотечког пословања.

Циљ рада је да анимира колеге у осталим јавним и културним установама да увиде значај и утицај који веб сајт, ако је добро осмишљен и у комбинацији са интернет маркетингом, може да има на њихово пословање, посебно у циљу побољшања комуникације с корисницима.

Библиотечко пословање на интернету

Библиотеке већ дуги низ година користе информационе и комуникационе технологије у свом раду. Оне су међу првима усвојиле административне системе – почетком седамдесетих година прошлог вијека многе библиотеке су за израду каталошких записа користиле рачунарске системе. Раних деведесетих овакви системи су проширени тако да обухвате већину библиотечких функција – каталогизацију, позајмицу, набавку, часописе, финансијску контролу и тако даље. Глобална мрежа, која је агресивно почела да утиче на рад библиотека у другој половини деведесетих прошлог вијека постала је основа њихових најважнијих услуга, тако да

нове библиотеке захтијевају нову технолошку инфраструктуру.¹

Брзе промјене у развоју информационе технологије, а и тежња за међународним повезивањем и доступности информационих извора на глобалном међународном плану, траже школоване библиотекарске којима предстоји стално стручно усавршавање. У Водичу за јавне библиотеке Босне и Херцеговине објављен је податак да од 108 јавних библиотека у Босни и Херцеговини, 65 има абecedни каталог, 43 стручни каталог, четири топографски и 13 библиотека *on-line* каталог.² Ови подаци говоре о недовољној стручној оспособљености кадрова и спором развоју информационе писмености у босанскохерцеговачким библиотекама.

Маркетинг нам помаже да схватимо на који начин библиотека може да комбинује инструменте приликом прилагођавања *on-line* пословања појединим тржишним сегментима. Тако, рецимо, сегментација популације може да се изврши по полу, старости, занимању, квалификацијама итд.

За успех библиотеке, без обзира на то да ли је реч о школској, специјалној, универзитетској или народној, важно је шта корисници о њој мисле. Зато је потребно познавати циљно тржиште библиотеке и истраживати кориснике, јер библиотека не може да се дуго задржи на истој „понуди“, а на то утиче више фактора:

- продор нових технологија,
- неопходност повећања тржишног учешћа,
- стална потреба повезивања са светом,
- појављивање нове конкуренције,

---

¹ Брофи, П.: *Библиотека у двадесет првом веку*, Београд, Цлио, 2005.

² *Водич кроз јавне библиотеке Босне и Херцеговине*. Национална и универзитетска библиотека Босне и Херцеговине, Сарајево, 2006.

- измјене у куповној снази и потребама стварних и потенцијалних корисника библиотечких производа и услуга.³

Једна од новина коју су библиотеке свесрдно прихватиле или тек намјеравају да прихвате је приступ и претраживање домаћих и страних извора информација путем интернета, што обезбјеђује значајне уштеде у новцу и времену, као и хуманији однос према кориснику. У многим домаћим библиотекама претраживање преко интернета још није омогућено корисницима или је у експерименталној фази. Посматрано с маркетиншког аспекта, овдје је ријеч о информацији као библиотечком „производу“, при чему је претраживање преко интернета заправо начин дистрибуције информација односно производа. Библиотеке које на овај начин настоје да унаприједи своје пословање требало би да посвете више пажње промоцији у циљу освајања новог тржишта а с тим у вези и нових читалаца.

Библиотека будућности мање ће бити мјесто гдје се чувају информације, а више улаз кроз који ће студенти и факултети приступати огромном броју информационих извора широм свијета. У библиотеци будућности више ће се радити о приступу и менаџменту знања него о посредовању.⁴

Улога библиотечког веб сајта у промовисању библиотеке

Циљ библиотечког веб сајта, као и сваког другог, јесте да својим изгледом, функционалношћу и ресурсима привуче нове и задржи старе чланове. Данас је евидентан приступ бесплатним апликацијама које нам пружају могућност израде функционалних, савремених и графички захтјевних веб сај-

---

³ Жупан, Д.В.: *Маркетинг у библиотекама*, Свет књиге, Београд, 2001.

⁴ Hawkins, B. L.: *The unsustainability of the traditional library*. Council on Library and information Resources and Association of American Universities, 1998.

това, а које могу да користе запослени са основним познавањем информационих технологија. Није потребно бити програмер или познавати *HTML* кôд да бисмо направили веб презентацију. Захваљујући бесплатним (*open source*) системима за управљање садржајем (*CMS*) свака библиотека, без обзира на капацитет или финансијска средства, има могућност да имплементира успешан веб сајт у циљу унапређења комуникације с читаоцима.

Будући да се библиотечко пословање, за разлику од класичног, не бави остваривањем профита или класичним освајањем тржишта, из тог разлога се интернет маркетинг технике не могу примјенити према истом принципу. Потребно је извршити одређене модификације како би се циљ интернет маркетинга ускладио с потребама библиотеке. Питања која је потребно поставити како бисмо дошли до жељених резултата:

- Каква је улога библиотечког веб сајта?
- Које технике интернет маркетинга имају примјену у библиотечкој делатности?
- Које интернет маркетинг технике користе народне и универзитетске библиотеке у циљу постизања боље комуникације с корисницима услуга?
- Какво је стање у библиотекама у окружењу које користе *on-line* начин пословања?
- На који начин можемо остварити бољу комуникацију с корисницима примјењујући расположиве интернет маркетинг технике?
- Која побољшања ће донијети интернет маркетинг план у цјелокупно пословање библиотеке?

Већина домаћих библиотека још увијек није озбиљно схватила нове трендове које намеће савремена технологија. Један од разлога је и недостатак стручњака из области информационах технологија у библиотекама, као и недовољна информатичка писменост запослених.

Библиотеке које одржавају успјешну веб презентацију стичу неколико предности:

1. упадљивост у виртуелном простору, заједно са утиском о технолошкој напредности;
2. прилику да створе заједницу корисника који се поистовјећују са веб презентацијом;
3. контролу у стратешким удруживањима с партнерима до чијих сајтова воде хипервезе. Узајамно повезивање може бити ствар сарадничког договора, а организације које немају овакав тренутни приступ онлајн заједници биће у неповољном положају у мрежама виртуелног пословања од постојећих стратешких савеза;
4. оне могу да прикупљају податке о навикама, укусу и жељама корисника, да трагају за њиховим навикама и интересовањима и с тим у вези да профилишу своју заједницу у смислу елемената понашања њених чланова као потрошача.⁵

Планирање маркетинг активности у библиотечкој дјелатности

Маркетинг у непрофитни организацијама подразумијева примјену инструмената и концепата маркетинга на друштвене проблеме и могућности, односно, то је скуп активности којима се осмишљава и поспјешује планирање, спровођење,

---

⁵ Rowley, J.: *Portal power, Managing Information*, 2000.

дистрибуција и комуницирање дјеловања организација које остварују неки одређени јавни интерес.

Библиотеке се својим маркетиншким активностима обраћају појединцима, организацијама и установама као циљним групама од којих очекују финансијску подршку. С друге стране циљна тржишта библиотеке, као непрофитне установе, чине скупине и појединци заинтересовани за поједине услуге, информације или друштвену идеју.

Наравно, све маркетиншке активности морају бити усклађене с укупном стратегијом библиотеке. То се, прије свега, односи на координацију свих маркетиншких активности, како би оне чиниле јединствену цјелину с јасно дефинисаним узрочно-последичним везама. Дакле, нужно је креирање маркетинг стратегије библиотеке.

Шире посматрано, маркетинг стратегије, подразумијевају дефинисање начина коришћења маркетинг средстава којим се остварују утврђени циљеви. Она подразумијева рационалан и иновативан однос организације с окружењем. Пошто је маркетинг у суштини веза с окружењем, често постоји значајна сличност између стратегије организације и маркетинг стратегије.

Маркетинг стратегију чине добро осмишљене активности, чији је циљ стабилно и ефикасно *on-line* пословање организације. Зато је доношење одлуке о изводљивим стратегијама веома значајно за организацију јер трасира кретање у правом смијеру и захтјева велики напор за њихово спровођење.

Маркетинг стратегија представља довољно широк и уопштен низ приоритета, визија и циљева, које организација креира и усваја како би се на тим основама могли дјелотворно осмислити укупни маркетиншки напори, акције и активности, те на тај начин остварити мисија. Дефинисање и реализација интернет маркетинг стратегије подразумијева пре-

дузимање низа активности које се односе на истраживање и фактичку операционализацију маркетинга.⁶

Интернет маркетинг план библиотеке

Да би јавна народна библиотека успешно могла да испуњава своју друштвену мисију, циљеве и функције, она мора бити видљива и јасно препознатљива у средини у којој дјелује. Отуд значај маркетиншких активности у побољшању квалитета услуга ових библиотека, у обухватању што ширег круга корисника, у креирању нових потреба, у успостављању рационалног баланса између циљева и могућности, у стварању, обликовању и истицању особеног идентитета библиотеке и библиотекара који у њој раде.⁷ Будући да су библиотеке институције финансиране из буџета, њихово пословање увелико зависи од мноштва интересних група, као што су локално становништво, просвјетни и научни радници, студенти, ђаци, вјерске заједнице и други. Уопштено можемо рећи да успјех сваког посла најчешће зависи од знања, способности и преданости оних који се њиме баве и од њиховог односа с интересним групама. Предуслови за добро управљање интересним групама су мотивисаност за промјене у понашању, жеља за побољшањем постојећег стања и планирање будућих пословних активности. Најбољи начин да се обезбиједи успјех у пословању сваке организације је израда детаљног бизнис плана. Прије почетка израде бизнис плана свакако је добро сачинити анализу постојећег стања од којег се полази. Важно је одредити које су улоге појединих фактора или партнера и у складу с тим рационализовати активности.

---

⁶ Гашовић, М.: Теоретске претпоставке примене маркетинга у непрофитним организацијама, Економски факултет, Суботица, 2009.

⁷ Стокић-Симончић, Г., Вучковић, Ж.: *Управљање библиотекама у добу знања*, Матична библиотека Источно Сарајево, 2007.

Маркетинг у јавним народним библиотекама можемо дефинисати као систематско планирање, анализу, примјену и контролу пажљиво припремљених програма у пружању услуга како би се постигли примјерени односи с посебним групама корисника и њиховом придобијању, упознавању, развоју и задовољавању њихових информационих и других потреба. Систематски приступ у овој области обухвата конкретно одређени маркетиншки концепт, дугорочно утврђене маркетиншке циљеве, те стратегију и тактику спровођења маркетиншке политике.⁸

Интернет маркетинг план може да се осмисли на основу више модела кои се користе за његову израду. Он се најчешће креира у склопу бизнис плана, а ако није довољно детаљно обрађен при изради бизнис плана, креира се као посебан документ. Његова сврха јесте организовање маркетиншких активности на Интернету. Интернет маркетинг план се креира периодично у зависности од интензитета маркетиншких активности. Треба извршити планирање интернет маркетинг буџета; формирање маркетиншког тима који обухвата организацију људских ресурса; креирање корпоративног идентитета фирме (мисија, визија, лого, слоган, визуелни идентитет веб сајта, начини комуникације са комитентима путем интернета); дефинисање временских рокова; дизајнирање промотивних компанија; креирање додатних маркетиншких материјала (чланци, описи појединих корака у извођењу маркетиншких компанија, обједињавање потребне документације; спровођење сопствених истраживања тржишта; планирање различитих манифестација и сајмова; мјерење ефеката маркетиншких активности.⁹

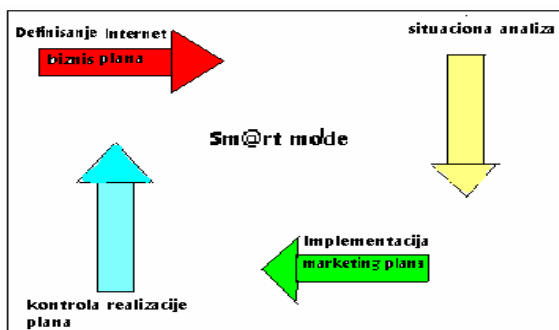
⁸ Стокић-Симончић, Г., Вучковић, Ж.: *Управљање библиотекама у добу знања*, Матична библиотека Источно Сарајево, 2007.

⁹ Јовановић М, Вукмировић Д.В.: *Маркетинг наступ на интернету*. Инфо М, 2003.

SM@RT модел

Маркетинг наступ библиотеке на интернету и израда интернет маркетинг плана може бити реализована преко SM@RT модела.

Модел SM@RT је намијењен дефинисању маркетинг наступа на југословенском Интернет простору (слика 1). Основна претпоставка на којој се модел базира је да процес интернет маркетинга представља проширење (а не замјену) класичног (традиционалног, *off-line*) маркетинга.

Слика 1. SM@RT модел

Конкретно, SM@RT модел прати сљедеће фазе:

1. Дефинисање интернет бизнис плана
2. Ситуациона анализа
  - 2.1. Истраживање тржишта
    - 2.1.1. Стање на тржишту
    - 2.1.2. Демографске и остале карактеристике тржишта
    - 2.1.3. Производи (опис нових производа/услуга)
  - 2.2. Сегментација
  - 2.3. Анализа конкуренције
  - 2.4. Процјена сопствене позиције предузећа (*SWOT* анализа)

3. Израда и имплементација маркетинг плана
4. Евалуација и реевалуација плана (Контролна фаза)
  - 4.1. Дефинисање циљева контролног механизма;
  - 4.2. Провјера ранга веб сајта на претраживачима;
  - 4.3. Прикупљање података;
  - 4.4. Анализа резултата.

1) Дефинисање интернет бизнис плана. Полазна основа у креирању маркетинг наступа предузећа (компаније) на интернету представља дефинисање интернет бизнис плана којим су обухваћени пословна филозофија, мисија и пословни циљеви предузећа (организације), за које се претпоставља да постоје. У супротном их је неопходно дефинисати.

2) Ситуациона анализа. Ситуациона анализа представља базични корак у реализацији маркетинг наступа предузећа и подржава процес руковођења онлине маркетингом, који попут класичног маркетинга, подразумева активности анализе, планирања, имплементације и контроле. Основни задатак ове фазе је детаљна анализа фактора који се односе на окружење, тржиште, конкуренцију, купце и само предузеће. Без адекватних информација о тржишту организација не може да креира ефикасну маркетинг стратегију. У ту сврху се спроводе следеће фазе:

2.1. Истраживање маркетинга које обухвата: стање на тржишту (фактори окружења, трендови конкуренција), демографске и остале карактеристике тржишта, опис производа и услуга.

2.2. Сегментација тржишта - омогућава да се одреди циљно тржиште и на прави начин задовоље његови захтјеви. Представља поступак подјеле тржишта у различите групе купаца (корисника) који би могли захтјевати посебне производе (услуге) и/или маркетинг миксеве. Традиционални критеријуми за сегментацију, као што су демографски, психолошки и други, треба да се прилагоде извођењу маркетин-

шких активности на интернету.

2.3. Анализа конкуренције - подразумејева испитивање конкурентских организација у циљу планирања и развоја супериорне и диферентне перформансе производа и организације. Приликом израде маркетинг плана морају се узети у обзир информације о садашњим, односно будућим маркетинг стратегијама конкурената. *SM@RT* модел се заснива на Јанал-овом плану који се састоји из 17 корака који се сукцесивно изводе.

2.4. Процјена сопствене позиције предузећа - *SM@RT* модел заснива процјену сопствене позиције предузећа спровођењем двије активности:

- *SWOT* анализа (*SWOT* анализа је концептуални оквир за системску анализу која олакшава поређење спољних пријетњи и шанси са унутрашњим слабостима и снагама организације). За успијешан наступ на Интернету неопходно је да организација сагледа:

- сопствене снаге (Strengths) и слабости (Weaknesses) у циљу анализе интерног окружења,
- као и шансе (Opportunities) и претње (Threats) на онлине тржишту (анализа екстерног окружења), за шта се користи *SWOT* матрица.

- Сагледавање конкурентске позиције предузећа (Није исто што и анализа конкуренције. То је сагледавање сопствене организације изнутра: како она изгледа, чиме располаже и да ли се и колико може надметати са конкурентским организацијама. Идентификовање конкурентске предности представља полазну основу за развијање ефективних маркетинг стратегија).

По потреби може да се уради редефинисање постављених маркетиншких циљева (ова фаза представља елемент

контролног механизма, који указује да, у случају да ситуациона анализа укаже на нереалност постављених пословних (маркетиншких циљева), треба извршити њихову корекцију или поновно дефинисање. SM@R модел налаже да се у том случају поновно спроведе ситуациона анализа, прије него што се пређе на преостале фазе модела).

3) Израда и имплементација интернет маркетинг плана. Кроз овај процес покрива се развој веб сајта организације, који представља основни алат цубер маркетинга. Интернет маркетинг план је, најједноставније речено, бизнис план маркетиншких активности на интернету, који укључује и технологију извођења ових активности.

4) Контролна фаза. Представља посљедњи корак у изради маркетинг плана, али услед значаја у процесу имплементације, разматра се као засебна фаза у развоју SM@RT модела.

Контролна фаза се базира на статистичкој анализи веб саобраћаја која представља основу процеса евалуације претходних активности у развоју модела. У случају да добијени резултати нису задовољавајући, сугерише се враћање на претходну фазу (израда и имплементација маркетинг плана).

Задатак контролне фазе се своди на добијање одговора на питања, као што су:

- Да ли веб презентација задовољава потребне интересних група?
- Да ли веб презентација доводи до смањења трошкова, повећања продаје и/или побољшања комуникације са интерсним групама?
- Да ли веб презентација испуњава постављене пословне циљеве дефинисане бизнис планом?

Кораци контролне фазе:

- Дефинисање циљева контролног механизма;
- Провјера ранга компанијског сајта на претраживачима;
- Прикупљање података;
- Анализа резултата.¹⁰

Процес мјерења ефеката интернет активности

Процес мјерења ефеката интернет активности аналоган је мјерењу било којих других комуникационих активности и састоји се из слиједећих корака:

- дефинисање циљева мјерења;
- утврђивање критеријума;
- постављање репера;
- поређење добијених резултата са дефинисаним циљевима;
- доношење закључака.

Подаци се прикупљају за анализу постављањем дневника активности сајта (препоручује се коришћење готових софтверских производа), инсталирањем књиге гостију и онлине истраживањем. Основни показатељ, који се обавезно прати од момента постављања веб сајта, представља број посјетилаца и структура посјетилаца.

За потребе мјерења ефеката интернет активности може се користити алат *Google Analytics*.¹¹ То је сервис који омогућава готово све типове статистичке анализе веб сајта кроз *user-friendly* графички приказ. Страница са извјештајем је динамичка, па је могуће веома лако измјенити посматрани период или упоредити два периода у циљу уочавања патерна

---

¹⁰ Вукмировић, Д.: *Интернет маркетинг*. Београд: специјалистичке студије Електронско пословање, ФОН, 2003.

¹¹ <http://www.google.com/analytics/>

или разлика. *Google Analytics* пружа нам могућност да пратимо:

- колико је посјетилаца веб сајта (нових и старих);
- колико страница отворе и колико се дуго задрже на њима;
- које странице сајта су најпопуларније;
- према којим страницама нашег сајта други линкују на њиховим сајтовима;
- са којих сајтова долази највише посјетилаца;
- који браузери се користе за приступ веб сајту;
- тип интернет конекције (ADSL, DSL, *Dial-up* и др.);
- са које локације се приступа веб сајту;
- у којем дијелу дана највише људи посећује сајт, итд.

То су сам о неке од битних чињеница које су важне за сваког вебмастера. Детаљна анализа даје бољи увид у стање веб сајта који одржавамо, омогућује нам да доносимо боље одлуке о будућности сајта и слично.

Google Analytics пружа увид колико се посјетиоци задржавају на некој страници, из којег дијела свијета посјећују сајт, упоређује броја посјета за више различитих временских периода и много других важних чинилаца. Могуће је пратити из којег се града или дијела свијета посјетиоци прикључују на сајт. *Google Analytics* има специјалне опције које показују које веб странице линкују ка нашем веб сајту и многе друге опције.

Постоје и други алати који се могу користити у мјерењу ефеката интернет активности. Књига гостију (*guestbook*) представља образац у који посјетиоци могу да унесу своје мишљење о сајту. Пожељно је поставити и опцију “Прегледајте књигу гостију” (*View the guestbook*), која омогућава посјетиоцима да виде ко је посјетио сајт и какве је коментаре дао. Са маркетиншког гледишта, инсталирана књига гостију представља алат за успостављање механизма повратне спреге

и двосмјерне комуникације са посјетиоцима сајта (циљним тржиштем, интересним групама).

Крајњи циљ анализе веб саобраћаја је да комбинује анонимне информације веб саобраћаја са традиционалним демографским и психографским информацијама о посјетиоцима. Ово дозвољава мјерење тога шта људи кажу, како се осјећају, и што је најважније како стварно реагују.

Закључак

Јавним библиотекама намијењена је важна улога у обезбјеђивању равноправног приступа информацијама, информатичке писмености и могућности учења током читавог живота за све грађане. Савремени трендови и технологије су увелико присутни и у библиотечкој дјелатности. Израда библиотечке веб презентације, базе података или дигитализација не представљају само потребу за модернизацијом већ обавезан дио библиотечног пословања. Ефективност непрофитних организација се све више доводи у везу са маркетинг концепцијом. То је логично, јер се маркетинг може посматрати и као механизам размјене, који спаја оне који имају неку потребу (библиотеке) са онима који те потребе задовољавају (држава/општина/корисници услуга).

Добро осмишљена маркетинг стратегија омогућава библиотекама да остваре своју мисију, односно да реализују своје програмске циљеве, задовоље потребе својих корисника, прикупе неопходна финансијска средства и друго.

Имплементацијом интернет маркетинг техника библиотека може, путем интернета, остварити циљеве утврђене маркетинг планом. То подразумејева спровођење маркетинг истраживања, анализу стања и перспективе, дефинисање (преиспитивање) мисије, утврђивање циљева, SWOT анализу, одабир и утврђивање маркетинг стратегије уопште.

Summary: Internet marketing plan has a great role in the proces of improving the librarianship. Thanks to the growing popularity of „Open source“ applications, libraries of all types and sizes, regardless of where they are located and what language is in use, provide the opportunity to use free tools for making a website, which would be used to implement internet business plan. Also there are large number of free tools that they can use for the improvment of marketing techniques.

This paper will present SM@RT model for creating library's internet marketing plan.

Key words: Internet marketing plan, librarianship, internet marketing, SM@RT model, nonprofit organization, marketing

Литература

- 1) Брофи, П.: *Библиотека у двадесет првом веку*. Београд, Цлио, 2005.
- 2) Вукмировић, Д.: *Интернет маркетинг*. Београд: специјалистичке студије Електронско пословање, ФОН, 2003.
- 3) Гашовић, М.: *Теоретске претпоставке примене маркетинга у непрофитним организацијама*. Економски факултет, Суботица, 2009.
- 4) Hawkins, V. L.: *The unsustainability of the traditional library*. Council on Library and information Resources and Association of American Universities, 1998.
- 5) Јовановић М, Вукмировић Д.В.: *Маркетинг наступ на интернету*. Инфо М, 2003.
- 6) Максимовић, М.: *Библиотекарство пред новим изазовима*. Матична библиотека Источно Сарајево, 2009.
- 7) Милер, Ж., Милер, Ж.Л.: *Менаџмент библиотека*. Цлио Београд, 2006.
- 8) Стокић-Симончић, Г., Вучковић, Ж.: *Управљање библиотекама у Добу знања*. Матична библиотека Источно Сарајево, 2007.
- 9) *Водич кроз јавне библиотеке Босне и Херцеговине*. Национална и универзитетска библиотека Босне и Херцеговине, Сарајево, 2006.
- 10) Жупан. Д.В.: *Маркетинг у библиотекама*. Свет књиге, Београд, 2001.

Милка Давидовић, проф.
координатор-шеф Матичне службе,
НУБРС Бања Лука

УДК 027.8 (497.6 РС)

ШКОЛСКЕ БИБЛИОТЕКЕ У РЕПУБЛИЦИ СРПскоЈ

Апстракт: Координатор-шеф Матичне службе Народне и универзитетске библиотеке Републике Српске на основу података које је прикупила Матична служба, жели да прикаже реално стање у школским библиотекама у Републици Српској. Школске библиотеке у Републици Српској не могу ни по количини, ни по разноврсности фондова да задовоље све потребе ученика и наставника. Због дугогодишњих финансијских проблема школске библиотеке у Републици Српској имају запостављену набавку књижне грађе. Њихов фонд је највећи дио обавеза лектора. Популарна књига је слабо заступљена. Обнова фонда је занемарљива, па стални захтјеви за уџбеничком грађом и лектиром оптерећују народне библиотеке.

Кључне речи: школска библиотека, књижни фондови, ученици, електронски извори информација, библиотекар

У Републици Српској имамо 204 основних и 91 средњу школу. Школе углавном настоје да испуне обавезу да имају библиотеку. Према броју су на првом мјесту међу осталим врстама библиотека. Оне су библиотеке затвореног типа, које служе потребама корисника унутар школе. Све активности школских библиотека потребно је усмјерити ка томе да оне постану библиотечко-информациони центри школе и дио библиотечке мреже у Републици Српској.

Међусобна повезаност библиотека треба да се огледа у примјени библиотечких стандарда, да пружају квалитетну услугу и морају бити стручно уређене.

По чл. 40 Закона о основном образовању и васпитању у Републици Српској, школске библиотеке су саставни дио васпитно-образовног процеса и укључене су у наставне и слободне активности. Но оне су дио и библиотечког система и због тога се њихов рад уређује двојако и то:

- прописима из области образовања када је у питању простор и опрема школских библиотека, степен и врста школске спреме библиотекара и
- прописима из области библиотекарства када су у питању матичне функције у библиотекарству, услови за чување библиотечке грађе, врсте стручних послова у библиотеци, стицање стручних звања, евиденција библиотечке грађе и ревизија и отпис грађе.

У области заштите културних добара , односно правне заштите старе и ријетке књиге, примјењују се одредбе Закона о културним добрима.

Савремене школске библиотеке у основним и средњим школама у Републици Српској треба да буду потпора образовним циљевима и задацима зацртаним наставним планом и програмом одређене врсте школа. Оне треба да се функционално уклапају у наставни процес, да за све предмете снабдијевају наставу књигама, да осигурају приступ изворима знања, да потакну ученике на различите идеје у процесу учења и креирању информација.

Ситуација је утолико гора што корисници у новом информационом окружењу имају све веће потребе да користе библиотеке као информационе и електронске сервисе, а школске библиотеке још нису адекватно опремљене да одговоре том задатку.

Наравно, до тога долази најпре због тога што се повећава број младих који су промјениле навике учења и своје потребе за информацијама.

Заостајање школе за савременим потребама и токовима развоја у другим областима нарочито се примјећује у школским библиотекама.

Неке школске библиотеке се данас све више трансформишу у библиотечко-информационе центре школа и на тај начин се укључују у информацијско друштво.

Компјутеризована библиотека омогућује ученику да постане корисник свих других извора знања, а самог наставника ослобађа одговорности и терета да је он искључиво извор знања.

Библиотеке у школама су мјесто гдје се одвија савремени образовни процес и начин рада и садржај се мења према потребама наставе. Школске библиотеке у Републици Српској не могу ни по количини, ни по разноврсности фондова да задовоље све потребе ученика и наставника. Због дугогодишњих финансијских проблема школске библиотеке у Републици Српској имају запостављену набавку књижне грађе. Њихов фонд је највећи дио обавезна лектира. Популарна књига је слабо заступљена. Обнова фонда је занемарљива, па стални захтјеви за уџбеничком грађом и лектиром оптерећују народне библиотеке.

Простор и опрема

Услов за добар рад школске библиотеке је:

- одговарајући простор за смјештај књижног фонда,
- читаонички простор и минимум савремене опреме – рачунар, довољно мјеста отприлике за 30 ученика.
- да својим ентеријером привуче кориснике.
- опрема функционална, намјештај стандардизоване димензије, да дјелује привлачно.

Имамо школске библиотеке које дјеле простор и опрему са другим типовима библиотека, на примјер са јавном библиотеком. При томе се морају уважити и очувати јединствени циљеви школске библиотеке.

Радно вријеме библиотеке организује се према радном времену школе, што у пракси није тако.

Имамо примјер школе која је у недостатку простора, смјестила незаштићени књижни фонд школске библиотеке у ходницима школе.

Књижни фонд

Изградња књижне збирке одређује се према врсти школе, броју ученика, наставном кадру и стручним сарадницима. У недостатку правих података, по процјени Матичне службе Народне и универзитетске библиотеке Републике Српске, у школским библиотекама имамо око 1.485.000 библиотечких јединица књижне грађе.

Пракса је да се приручна литература за наставнике набавља у већем постотку, а ученици се усмјеравају за обавезну лектуру у градске библиотеке. Колекције књижног фонда подразумијева **десет књига** по ученику, а садржај фонда треба да буде: 60% лектира, 10% референсна збирка, 10% педагошко-методска литература и 20% белетристика, наравно да се наведени проценти не поштују.

Морамо нагласити да су прошла времена када је школска библиотека имала само минималан књижни фонд, када су народне библиотеке набављале позамашан број школске лектуре. Њен развој није ни мало лак у првом реду због недостатка финансијских средстава за набавку опреме и библиотечке грађе, а у великој мјери и због навика и традиције. Неки фондови су доста девастирани, па књига мора да се бори са климом агресивнијих медија.

Школски библиотекар

У школским библиотекама најчешће је запослена једна особа која обавља све послове у библиотеци. Библиотекар се бави набавном политиком, обрадом књижне грађе, пружа информације, учествује у културном животу школе. Он мора да има исту школску спрему као и наставни кадар у одговарајућем типу школе (Службени гласник РС бр. 4/93, члан 67). Нажалост профил библиотечког кадра у школским библиотекама у Републици Српској је поражавајући. Претежно су запослени радници са средњом стручном спремом. Како можемо да прихватимо да у једној основној школи на територији Бања Луке, библиотечке послове не може да обавља наставник који је завршио Педагошки факултет, са положеним библиотечким испитом, а примљен је радник који је завршио трговачку школу? Још драстичнији случај је да на једном факултету Бањалучког универзитета у библиотеци је запослена особа са угоститељском школом.

Стручни рад библиотеке у надлежности је народних матичних библиотека. Матичне библиотеке имају законску обавезу да школским библиотекарима помогну у стицању знања неопходних у библиотечкој дјелатности.

Библиотекар је дужан да поштује високе етичке стандарде у свом раду. Све кориснике треба да третира равноправно, а услуге да прилагоди потребама појединих корисника.

Задаћа школског библиотекара је да од ученика створи правог читаоца.

Из поштовања према књизи и читаоцима пред библиотекара треба да буде велика одговорност како да разбије крутост, једностраност и безличност која се може појавити у примарној функцији библиотеке - чување и издавање библиотечке грађе.

Дјеца требају услуге које придоносе њиховом развоју на бројне начине, интелектуалне и емоционалне, језичке, друштвене и образовне. Књига треба да се приближи дјетету, да се развије потреба за читањем, да се обезбједи кутак за мале истраживаче (рад на рачунару).

Електронски извори

С обзиром да данашње друштво почива на информацијама, школска библиотека мора да омогући коришћење све неопходне електронске, компјутерске и аудиовизуелне опреме, а то подразумева:

- већи број рачунара,
- уређаје за репродукцију CD-ромова,
- приступ Интернету,
- опрему за скенирање.

Све активности школске библиотеке требало би усмјерити да она постане библиотечко-информациони центар школе.

Нови електронски извори представљају посебан изазов за кориснике школске библиотеке. Они су често збуњени и мисле да је њихов проблем ријешен самим приступом Интернету. Библиотекар треба да им помогне код тражења информација, да изабере квалитетну информацију у што краћем року. Треба планирати обуку корисника за самостално тражење информација.

Разлози за сарадњу школске библиотеке са народним библиотекама

У циљу да се побољшају библиотечке услуге, сарадња школске библиотеке са народним библиотекама се огледа у заједничком образовању кадрова и код обједињене набавке. То значи да се овом сарадњом са што мање средстава могу добити више квалитетних извора информација, јер се њихове функције дјелимично поклапају. Радује чињеница да велики број библиотекара школских библиотека показује велики интерес за едукацију и стручно усавршавање.

Законом о библиотечној дјелатности утврђен је законски основ за остваривање матичних функција у библиотечној дјелатности. Матичне функције као послови од општег интереса у библиотекарству остварују се и у мрежи школских библиотека. Наша задача је да више пажње посветимо раду школских библиотека.

IFLA/UNESCO Манифест за школске библиотеке

Важност школских библиотека учила је и свјетска организација Уједињених Народа која је преко УНЕСКО-а донијела Манифест за школске библиотеке. Манифест је наишао на изузетно добар пријем широм свијета и преведен је на многе језике. Библиотекари у цијелом свијету користе Манифест да би побољшали статус школских библиотека у својим школама, регијама и државама. Смјернице IFLE написане су да би помогле школама да примјене принципе изнијете у Манифесту.

Смјернице за унапређење рада:

- у школској библиотеци треба да ради наставник трајно распоређен,
- школски библиотекар треба да посједује основно знање о библиотечком пословању,
- да се библиотекар афирмише као равноправан сарадник у настави,
- да врши адекватан избор у набаци књижне грађе,
- да прати захтјеве корисника путем вођења дезидерата,
- да активно спроводи популаризацију књиге,
- набавка минималне опреме за савремени рад, тј. рачунара,
- библиотекар да прати све измјене и допуне Међународних стандарда за обраду књижног фонда.

Summary: Chief-coordinator of Registry Office and Public and University Library of Republic of Srpska wants to display, based on data gathered by the Registry Office, real condition of School Libraries. School Libraries can satisfy, neither by diversity nor by quantity, needs of students and teachers. Due to longstanding financial problems School Libraries in Republic of Srpska have neglected supplying of their bookstocks.. The largest obligation of a copy editor is their fund Popular book is poorly represented. Renewing of the fund is negligible, so constant demands of studying and reading books are burdening Public Libraries.

Key words: school library, bookstocks, students, electronic information resource, librarian

Литература:

- Запажања и примједбе из теренског рада Координатора-шефа Матичне службе НУБ РС,
- Закон о библиотечкој дјелатности (Службени гласник Републике Српске, број:52/01, 39/03 и 112/08),
- Закон о основном образовању и васпитању у Републици Српској (Службени гласник РС, број4/93).

мр Добрила Бегенишић
Народна библиотека Србије,
Београд

УДК 027.8

ШКОЛСКЕ БИБЛИОТЕКЕ - СТАТУС И ПЕРСПЕКТИВЕ

Апстракт: У раду се разматра стање у школским библиотекама данас, њихов статус и перспективе, статус школског библиотекара и перспективе развоја овог типа библиотека у контексту нове законске регулативе која школске библиотеке доводи у неповољан положај. Посебна пажња посвећена је трансформисању школских библиотека у библиотечко-информациони центар и њиховом повезивању у целовити информациони систем са другим типовима библиотека.

Главни предуслов за успешно трансформисање школских библиотека је дефинисана набавна политика и обезбеђивање финансијских средстава за набавку библиотечке грађе на свим медијима. Обновљен и савремен фонд ће привући ученике да више времена проводе у просторијама библиотеке чиме ће библиотека добити на значају у склопу образовног система.

Представљене су и основне смернице које су дате у IFLA/UNESCO смерницама за школске библиотеке и IFLA/UNESCO манифесту за школске библиотеке као и могућности њихове примене у пракси.

Кључне речи: школске библиотеке, статус школског библиотекара, попуњавање фонда школске библиотеке, перспективе развоја школских библиотека, евалуација рада школског библиотекара

Најједноставнија дефиниција школских библиотека била би да су то библиотеке које раде у саставу основних и средњих школа. Школска библиотека је по свим параметрима специјална библиотека: по структури фонда, тј. библиотечкој грађи коју треба да поседује у својим фондовима, по својој намени и по корисницима. У свом раду школска библиотека треба да испуњава различите и веома захтевне функције: треба да буде библиотечко-информациони центар, што јој је

примарни задатак, али поред тога, њена улога је образовно-васпитна, едукативна, забавна и рекреативна. Улога школских библиотека у задовољавању културних потреба је двострука. Оне са једне стране имају централну улогу у настави, која се огледа у обезбеђивању информационих извора који помажу наставу, а са друге стране те библиотеке су део библиотечно-информационог система у читавој земљи. Да би школска библиотека могла да испуњава ову захтевну функцију и све задатке који су пред њу постављени, а све то усклађено са захтевима 21. века, она мора да буде добро организована, набавка треба да буде усклађена са потребама корисника, а библиотекар у школској библиотеци треба да буде особа која ће испуњавати све стручне и личне предиспозиције да ради на тако одговорном месту.

Стање у школским библиотекама данас

Појава нових информационих и комуникационих технологија и друштвене промене које су се дешавале на преласку из 20. у 21. век имале су великог утицаја на друштво у целини па тиме и на библиотеке. Под утицајем тих промена било је нужно да се библиотеке трансформишу у модерне библиотечно-информационе центре, који би били полазна основа за примену нових метода и нових медија који се уводе у реформисане наставне програме и тиме постану незаменљива подршка образовно-васпитном процесу. Али, на жалост, школске библиотеке су се затекле потпуно неспремне да изнесу терет ових реформи и да се прилагоде новонасталој ситуацији. Разлози за то су бројни: изразито традиционалистички приступ библиотекара и библиотекарства као професије, израженији него у другом областима, недефинисан статус школских библиотека и библиотекара, недовољно финанси-

рање и, као последица тога, неадекватна опремљеност и неадекватно попуњавање фондова ових библиотека.

Пракса показује да су се брже прилагођавале библиотеке у већим градским центрима, затим библиотеке чији су запослени имали прилику да се упознају са искуствима успешних библиотека и да та искуства примене у својој пракси. Осим тога, претпоставка успешне реформе била је адекватна финансијска подршка. У срединама у којима је препознат значај библиотеке и где су библиотеке имале адекватну финансијску подршку реформе су спроведене брже. Уколико је финансирање било адекватно лакше се могао обезбедити простор, опрема, едукација библиотекара, набавка нових медија, база података итд. Пошто то није случај у великом броју школских библиотека код нас, можемо рећи да су школске библиотеке занемарене данас више него икад. Статус школских библиотека и библиотекара, је недефинисан, значај школске библиотеке не препознају довољно ни управе школа, ни локална заједница ни надлежна министарства. Образовни профил школског библиотекара није дефинисан, у библиотекама раде углавном наставници чији су предмети укинати (опет условљено друштвеним променама и новим приступом настави, променом наставних програма), запослени у библиотеци често се мењају, чиме се ускраћује могућност да се оствари континуитет у раду, недефинисано је коме припадају школски библиотекар и ко је надлежан за њих, итд.). Поред проблема са кадровима и финансијама, јављају се и проблеми са простором, обнављање фонда је отежано, недостаје кооперација са другим библиотекама у локалној заједници, што се све негативно одражава на успешност школске библиотеке.

Набавка грађе у школским библиотекама

Централно питање за сваку библиотеку, па тиме и за школску је питање набавке библиотечке грађе, тј. попуњавање фонда библиотеке. Степен задовољства корисника и успешност једне библиотеке директно зависе од набавке. Примарни задатак школске библиотеке је да набавља, чува и даје на коришћење публикације свих типова које су потребне ученицима и наставницима. Што се ученичких потреба тиче то је, лектира, али и друга популарна дела и приручници који су неопходни у настави. Школска библиотека треба да поседује и библиотечку грађу за наставни кадар, а ту се мисли на стручну литературу и приручнике који су неопходни за успешно извођење наставе (речници, лексикони, енциклопедије, дидактично-методичка литература, педагошко-психолошка литература, закони и остали прописи који се односе на васпитни систем и наставне програме, планови образовно-васпитног рада, стандарди који се односе на школе, итд.). Фонд школске библиотеке обнавља се поклоном и куповином. Поклон као вид набавке није занемарљив, али предност у сваком случају треба дати куповини књига. Уколико преовладава поклон као вид набавке потребно је вршити строгу селекцију, библиотекари ће доћи у опасност да буду претрпани публикацијама које им не требају, које им само заузимају простор, имаће квантитет али не и квалитет фонда. Куповина је вид набавке који треба да има предност у обнављању фонда. Само куповином могуће је куповати профилисано, селективно, у складу са потребама, брзо, ефикасно, комфортно. Новац за набавку треба да буде обезбеђен континуирано како би се редовно могле пратити новине у настави и куповати актуелна и адекватна литература.

Набавка у школској библиотеци се обавља на основу набавне политике, а набавна политика треба да буде дефинисана у писменој форми у виду смерница. О набавци одлучује

група, тј. комисија, у чијем ће саставу обавезно бити библиотекар. Свим запосленима и деци треба дати могућност да учествују у набавци тако што ће своје жеље саопштовати библиотекар, а библиотекар ће правити листе дезидерата, о чијој ће реализацији одлучивати компетентна комисија. Набавка школске библиотеке усклађена је са наставним плановима и програмима, а треба да буду укључени и нови медији, електронске публикације и извори. У фонду школске библиотеке треба да буду заступљене и серијске публикације, које представљају значајан сегмент у настави и образовању уопште. То су часописи и листови намењени деци и омладини и стручни часописи намењени наставницима и сарадницима у настави. Значај периодичних публикација у школској библиотеци је велики. Часописи за децу и омладину развијају навике читања, доприносе осавремењавању наставе, подстичу ученичко стваралаштво, доприносе подизању писмености и културе. Правилан одабир часописа чини библиотеку привлачном и атрактивном за децу. Поред часописа за децу и омладину битни су и стручни часописи за наставни кадар. Стручни часописи за наставни кадар представљају вид континуираног образовања, омогућавају иновативност у настави, упознавање са позитивним искуствима других и праћење најновијих достигнућа науке у датим областима.

Шта ће се набављати зависи пре свега од наставних програма. Набавка треба да буде конципирана тако да фонд буде актуелан, да се набавља довољан број публикација, периодика треба да буде комплетирана. Обавезан саставни део фонда треба да буду и електронски извори који прате настави програм, као и слободан приступ интернету.

Положај и статус школског библиотекара

Положај школских библиотекара данас је, као што смо већ рекли, тежак и недефинисан. Веома су ретки примери да у школским библиотекама раде школовани библиотекарски и да им је то основно занимање. Најчешћи је случај да у школским библиотекама раде наставници део свог радног времена, а део у настави, затим у библиотекама раде наставници који немају довољан број часова или наставници чији су предмети укинута у реформама образовног система (најчешће професори руског језика или професори марксизма). Због тога се дешава да се сваке године или чешће мењају кадрови који су задужени за библиотеку. Та ситуација доводи до губитка мотивације код запослених у библиотеци, а због неизвесности њихов утицај на поправљање стања је мали. Уколико би се омогућио континуитет у раду једне особе стање би се значајно поправило. Дефинисање статуса школског библиотекара је први корак у унапређењу рада школске библиотеке. Запослени у библиотеци, чији је статус дефинисан, имао би жељу и обавезу да се континуирано усавршава, да стиче лиценце, полаже стручни испит, похађа семинаре, прати позитивна искуства других и примењује их.

Поред стручног библиотечног образовања, школски библиотекар треба да има и личне предиспозиције за успешан рад са децом школског узраста. Особа која ради у библиотеци треба да буде стрпљива, креативна, комуникативна, иновативна, спремна на тимски рад.

Тек уколико су остварене ове основе претпоставке, школски библиотекар може да буде део стручног, квалификованог наставног особља, које је спремно за реализовање наставног плана и програма. У добро организованим школама у којима се библиотеци придаје значај који јој припада, школски библиотекар сарађује са наставницима и управом школе, учествује у припреми и организацији наставних

садржаја, њему припада равноправно место у настави као и свим осталим учесницима наставног процеса.

Корисници школских библиотека

Као што је већ речено, услуге школске библиотеке користе ученици, наставници, сарадници у настави као и сви запослени у школи. Све услуге школске библиотеке морају бити бесплатне. Да би корисници библиотеке били задовољни морају да се испуне одређени услови. Радно време библиотеке треба да буде дефинисано и јасно истакнуто на вратима и треба да се поштује. Рад библиотеке дефинише се правилником о раду, који ће бити усвојен од стране наставног већа и управног одбора школе, а који ће бити јавно истакнут.

Да би се рад библиотеке могао побољшавати неопходно је континуирано вршити евалуацију рада школског библиотекара и библиотеке. Критички осврт и реална анализа стања су претпоставка успешне реформе школске библиотеке. Да би се сазнало у којој мери су корисници задовољни радом библиотеке потребно је редовно спроводити анкетаирање корисника по свим питањима битним за рад школске библиотеке. Резултате анализе треба искористити за исправљање грешака и поправљање стања. О свим спроведеним новинама ученици и наставници треба да буду редовно обавештавани.

Унапређење рада школских библиотека

Успешном школском библиотеком може се сматрати само она библиотека која представља прави библиотечко-информациони центар у школи, чији рад је усклађен са наставним програмима и где се могу наћи садржаји за слободно време и разоноду. У организовању рада школске библиотеке

неопходна је примена међународних стандарда: *IFLA/UNESCO смерница за школске библиотеке* и *IFLA/UNESCO Манифеста за школске библиотеке*, према којима су школске библиотеке саставни део информатичког друштва заснованог на знању и информацијама, са задатком да код ученика развијају вештине за доживотно учење, да упућују кориснике на коришћење свих расположивих ресурса, омогућују равноправан и слободан приступ свим колекцијама библиотечке грађе. Само на тај начин библиотека постаје активан учесник у васпитно-образовном процесу и равноправан партнер у настави.

Претварање библиотеке у информациони, образовни и културни центар могуће је само уколико је обезбеђен адекватан простор и опрема. Простор у коме је смештена библиотека треба да буде на неком добром месту у школи, најбоље у приземљу, никако негде у неким забаченим просторијама. Намештај треба да буде лако покретљив, како би се, у зависности од потреба наставе, простор библиотеке могао искористити и за извођење наставе, чиме се разбија монотонија али се исто тако и библиотека приближава ученицима. У библиотеци треба оставити простор за организовање креативних радионица у присуству гостију са стране или родитеља, за књижевне вечери, гостовања омиљених писаца, доделу ученичких награда, промоције и изложбе, пошто су то све начини да се скрене пажња на библиотеку и и укаже на њен значај.

Поред простора и опреме пажњу треба посветити и набављеној библиотечној грађи у конвенционалном штампаном облику. Књиге треба да буду сложене у слободном приступу и да пролаз до полица буде обезбеђен. Цео фонд библиотеке треба да буде обрађен у електронској бази података, која је ученицима једноставна за претраживање. На локалном плану библиотеке треба да буду укључене у ширу библиотечно-информациону мрежу у локалној заједници. Повезаност

у систем омогућава да се књига обрађује смо једном, преузимање записа који су већ једном урађени смањује утрошак радног времена. Координирана каталогизација омогућава примену стандарда чиме се поједностављују даље процедуре. Сарадња са јавним библиотекама треба да буде битан део рада школске библиотеке. Та сарадња се огледа у обуци кадрова, заједничким програмима, промоцијама, заједничком коришћењу електронских ресурса. Добра координација рада на локалном нивоу омогућава адекватно пружање услуга корисницима, повезаност са токовима модерног библиотекарства, једноставнију и економичнију каталогизацију библиотечке грађе, разноврсност и актуелност понуде. Сарадња са већим библиотекама доприноси употпуњавању садржаја које нуди библиотека, који се не односе само на књиге него и на друге културне манифестације.

Координација је веома битна и у области набавке публикација. Координирана набавка подразумева договор ко ће шта набављати, шта треба да поседује школска, а шта јавна библиотека. Тиме се обезбеђује разноврсност понуде и избегава дуплирање. Тако на пример, школска библиотека треба да обезбеди довољан број примерака лектира, док јавна библиотека не би требало да набавља лектуру.

У библиотеци треба створити претпоставке за укључивање родитеља и ученика у рад библиотеке. Ученици могу бити укључени као волонтери или је могуће увести дежурства одређеним данима када би ученици радили као библиотекарари. Родитељи треба да буду укључени у програме који се тичу других културних садржаја и рекреације, коју организује школска библиотека.

Претпоставка успешног функционисања школских библиотека је јасна законска регулатива и ослањање на међународне стандарде и смернице. Главни документи који би требало да буду основа за функционисање сваке библиотеке су IFLA/UNESCO смернице за школске библиотеке у којима су

детаљно разрађена питања која су од значаја за школске библиотеке. Школске библиотеке дефинишу задатак и програме школских библиотека, ресурсе, кадровску политику, програме и активности, промоцију библиотеке и читања, начине евалуације рада. Ове смернице треба да буду полазна основа у изради домаћих смерница, пошто оне представљају међународни стандард.

Summary: In this paper is discussed about the state of the School Libraries nowadays, their status and perspective, the status of school librarians and development perspectives of this type of library in the context of new legislations, which bring School Libraries in a disadvantageous position. Special attention is given to a transformation of the School Library into a library information center and to their linking into one information center with other types of libraries.

The main prerequisite for successful transformation of the School Libraries is defining purchase policy and providing financial resources for acquiring bookstocks in all media. Renewed modern fund will attract students to spend more time in the library premises, which will raise the significance of libraries within the educational system.

The basic guidelines are given in a INFLA/UNESCO guidelines for School Libraries and in the INFLA/UNESCO Manifesto for School Libraries and the possibility of their application in practice.

Key words: school library, state of school librarians, renewing school libraries' fund, development perspectives of school libraries, work evaluation of school librarians

Литература:

- Школски библиотекар сарадник у настави (2008), Београд, 2008.
- IFLA/UNESCO смернице за школске библиотеке (2005). У: Гласник Народне библиотеке Србије 1/2005, стр. 387-417
- IFLA/UNESCO смернице за школске библиотеке (2005). У: Гласник Народне библиотеке Србије 1/2005, стр. 387-417
- IFLA/UNESCO манифест за школске библиотеке (2005). У: Гласник Народне библиотеке Србије 1/2005, стр. 419-422.

Нинковић Љиљана, библиотекар
Народна библиотека Требиње

УДК 026. 07=027
(Легат Јована Дучића)

ЛЕГАТ ЈОВАНА ДУЧИЋА

Апстракт: У овом раду представљена је библиотека Јована Дучића (легат) коју је песник тестаментом завештао Требињу. Легат се налази у просторијама Народне библиотеке Требиње. Садржи преко 5000 библиотечких јединица и подељен је на два фонда: требињски и амерички. Оба фонда књига се, даље, деле на групе-укупно има 10 група. Подела на групе је извршена на основу језика и писма публикације (осим 9. групе коју чини периодика и 10. групе: архив). Заступљени су сви светски језици а, највише је дела на француском језику. Овај рад, у кратким цртама, даје ближу слику о томе шта чини легат, које су то групе публикација у њему и која су најзначајнија дела.

Кључне речи: библиотека Јована Дучића, Дучићев тестамент, Дучићева библиотека, заоставштина Јована Дучића, Народна библиотека Требиње

Јован Дучић је, скоро, цео живот провео у иностранству и све што је стекао, службујући по свету, као песник и дипломата, тестаментом је завештао Требињу.

Дучићева заоставштина, библиотека и лична архива, стигла је из Америке у Требиње почетком 1961. г. У Требињу се већ налазило око 1500 књига које је Јован Дучић раније (пре 1941. г.) поклонио свом граду. У току II св. рата многе од ових књига су биле однете из библиотеке а неке су, вероватно, и изгубљене. После рата, годинама, књижевна дела су сакупљана да би се, опет, вратила у Народну библиотеку Требиње.

Према попису од 1. 05. 1961. г. Дучићева библиотека (легат) је имала 5427 књига, бројну преписку, документа, рукописе и личне песникове ствари, фотографије и друге вредне предмете. После две и по године, од 19. јуна до 7.

јула 1963. г. у Требињу је боравила стручна екипа од 18 библиотекара и филолога из Београда и Сарајева. За 18 дана рада они су обавили стручну обраду Дучићевог легата. Библиотека је обрађена по, тада, најсавременијим библиотечким стандардима.

Пошто је у питању музеј-библиотека, систематизација и распоред књига у полицама знатно се разликује од распореда у народним, националним или научним библиотекама.

Легат представља сталну изложбу Дучићевог књижног фонда, па се зато, поред струке, водило рачуна и о формату, квалитету и боји повеза. Сваки посетилац може да стекне грубу представу о томе на којим је језицима Дучић читао и које су га области људског стваралаштва највише интересовале.

Легат Јована Дучића се састоји од два фонда публикација: требињског и америчког. Око 4000 књига део су америчког фонда (књиге које су стигле из Америке) док требињском фонду припада 1401 наслов.

Унутар оба фонда књига и осталих библиотечких јединица постоји класификација на одређене групе и то: у 1. групи су Дучићева сопствена дела; у 2. групи су књиге са посветама; 3. група су речници, енциклопедије, приручници; даље, следи подела на групе по светским језицима на којима су публикације написане: 4. , најбројнију, групу чине дела на француском језику, затим, следи 5. група где су публикације на српском језику; у 6. групи су дела на италијанском језику, у 7. групи на енглеском језику, док 8. групу представљају публикације на немачком језику. Периодика (наша и страна) чини 9. групу а у 10. групи је лична песникова архива.

Амерички фонд

Овај фонд има 3889 наслова у инвентарној књизи и подељен је у 10. група.

I група: Дучићева сопствена дела (21 наслов)

У овој групи преовладавају Дучићева сабрана дела, књ. 1-6. Дела су у издању “ Народне просвете” из Београда, осим књ. 6 која је у пишчевом издању. Године издавања су од 1929-1932. Неких наслова има и по 50, 60 примерака, тако да се у овој групи укупно налази 270 публикација.

II група: Публикације поклоњене Јовану Дучићу (290 наслова)

Веома занимљива група јер садржи дела која су Дучићу поклањали његови савременици, углавном писци, из многих европских земаља. Из тог разлога су и публикације на различитим европским језицима : на српском, француском, италијанском, руском, немачком, шпанском, енглеском, мађарском, бугарском, румунском језику.

Дела су, већином, са посветом а поклањали су их многи аутори, издвојићемо неке наше писце : Иво Андрић, Владимир Назор, Бранко Ћопић, Вељко Петровић, Тин Ујевић, Милан Кашанин, Густав Крклец, Милош Ђурић, Јован Скерлић и др.

III група: Енциклопедије, речници, приручници (332 наслова)

Посебну групу у легату чини референсна збирка. Издања су веома вредна, а нека од њих су и луксузно опремљена. Публикације, углавном, потичу из 19. и почетка 20. века. Јован Дучић их је пажљиво ишчитавао што се види по бројним подвлачењима и забелешкама на маргинама страница, на оном језику на коме је дело написано.

Међу свим овим делима, посебно се истиче француска Велика енциклопедија која има 31 том. Навешћемо још нека значајна дела:

- Енглеско-француски и француско-енглески речник, у два тома, издат у Паризу 1817. г.
- Енглеско-немачки речник, издат у Лајпцигу 1860. г.
- Француско-немачки и немачко-француски речник, издат 1887. г. у Брауншвајгу
- Речник Француске Академије, у два тома, издат у Паризу 1814. г.
- Универзални речник науке, књижевности и уметности, издат 1874. г. у Паризу, а постоји још једно издање из 1880. г. , такође, издато у Паризу
- Речник филозофских наука из 1820. г. (Париз)
- Студије из опште историје, у III дела, од Е. Г. Арбанера, издате у Паризу 1846. г.
- Историја људских права и међународних односа од Ф. Лорена у 18 томова.
Године издања су од 1861-1870. а места издања су Брисел и Лајпциг. Дело је на француском језику.

Различите и бројне области људског стваралаштва, разних европских народа, заступљене су у овој групи. Много је дела из историје, права, политике, етике,

археологије, архитектуре, филозофије.

У овој групи налазе се и бројне публикације о уметности. Ту су монографије о највећим светским сликарима и вајарима (Реноар, Тицијан, Донатело, Мештровић); старе и драгоцене су монографије:

- „Античко вајарство” од Пјера Парија, издата у Паризу 1888. г.
- „Римска архитектура” од Едуара Короје, издата у Паризу 1888. г.
- Монографија „Атина” од Бретона Ернеста, издата у Паризу 1868. г.

Не смемо заборавити ни историју књижевности. Дела из те области су, већином, на француском језику. Навешћемо нека:

- “Историја римске књижевности” од Алексиса Пјерона, издата у Паризу 1873. г.
- “Историја француске књижевности” у IV тома од Д. Нисара, издата у Паризу 1889. г.
- “Историја енглеске књижевности” од Иполита Тена, издата у Паризу 1895. г.

Поједина издања ове групе америчког фонда су јединствена и ретка на нашим просторима. Многа дела су енциклопедијског карактера и пружају информације о читавим епохама и цивилизацијама, па би се њима могле похвалити и много веће и богатије библиотеке у земљи и иностранству.

IV група: Публикације на француском језику (1316 наслова)

Унутар ове групе извршена је подела на две подгрупе:

- а) дела француских писаца на француском језику (901 наслов)
- б) дела страних писаца преведена на француски језик (415 наслова)

IVa Дела француских писаца на француском језику

Многа издања из ове под групе су старијег датума и потичу из 18. и 19. века, има их, неколико, и из 17. века. Навешћемо нека:

“Волтерова дела” у **II** тома, издата у Амстердаму 1736. г. ; “Монтескје-геније” од Монтескјеа, издата у Амстердаму 1760. г. а, такође, у истом граду али наредне, 1761. г. издата су “Монтескјеова дела” у **IV** тома.

Вредно пажње је и дело познатог научника и филозофа Блеза Паскала “Мисли” у **II** тома, издато у Паризу 1803. г. или нпр. “Есеји” од Монтења, издати у Паризу 1854. г.

Ла Фонтенове “Басне” у два тома , повезана заједно, издате у Паризу 1813. г., такође се налазе у овој групи публикација.

Имамо и дело “Хроника о владавини Шарла **IX**” од Проспера Меримеа, издато у Паризу 1858. г. Од истог аутора су и “Студије о уметности Средњег века”, издате у Паризу 1875. г.

Из 1791. г. (издато у Паризу) потиче дело “Приватни живот маршала Ришељеа” у **III** тома, а “Историја римских царева” у пет томова од Кревијеа издата је у Паризу од 1750-1754. г.

Осим књижевних дела ту су и публикације из области уметности, политике, религије, митологије, историје итд.

IVб Дела страних писаца преведена на француски језик

Веома старе и ретке књиге истакнутих аутора налазе се у овој подгрупи. Ту су Вергилијева “Дела”, 2-4 тома, издата у Паризу 1743. г.; од истог аутора су “Пастирске песме” (чувене Вергилијеве”Буколике”) издате у Паризу 1823. г.

“Историја Пелопонеског рата” од Тукидида потиче из 1878. г. а место издања је Париз.

Шекспир је значајно заступљен у овој подгрупи са својим сабраним делим. Сва Шекспирова дела, која се налазе у овој подгрупи, превео је познати француски писац Виктор Иго.

Џорџ Гордон Бајрон је заступљен са својим делима у шест томова, издатих у Паризу 1830. г. Имамо “Рат и мир” Лава Толстоја у три тома из 1889. г. (издат у Паризу), Овидијев “Избор из метаморфоза” из 1870. г. (место издања Париз), “Политику” од Бекона, издату у Лондону 1742. г.

Веома стара и драгоцене су Лукрецијева “Дела”, издата у Паризу 1692. г., “Животи познатих људи” од Плутарха из 1734. г. (Париз), Хегелова “Естетика”, у два дела, из 1840. г. (Париз), “Порекло врста” од Чарлса Дарвина из 1866. г. и многа друга.

Осим старих имамо и новија издања, с почетка 20. века, бројних аутора, као што су : Достојевски, Тургеев, Гете, Шилер, Оскар Вајлд, Платон (сабрана дела у 13 томова), Данте Алигијери, Конфучије итд.

V група : Публикације на српском језику (548 наслова)

У овој групи налазе се дела многих значајних писаца, наших и страних. Ту је: поезија Алексе Шантића, Ђуре Јакшића, Милана Ракића, Јована Јовановића Змаја, Војислава Илића, Тина Ујевића, Густава Крклеца и многих других.

Такође, овој групи припадају и сабрана дела Милоша Црњанског, Светозара Ђоровића, Јована Стерије Поповића, Нићифора Дучића, Милована Глишића и осталих.

Иако у наслову ове групе стоји да су ту дела на српском језику, могу се наћи публикације и на неким другим језицима, највише на руском, па имамо: Пушкинова “Сабрана дела” у четири тома, издата у Берлин 1921. г. ; Љермонтова “Сабрана дела” у четири тома, издата у Берлин 1921. г.

Старо и ретко издање јесте књига из 1884. г. Николаја Александровича Иларионова, такође на руском језику “Православни манастир Житомислић у Херцеговини”.

VI група: Дела на италијанском језику (329 наслова)

Иако нема много наслова, ова група садржи дела највећих италијанских стваралаца, међу којима истичемо : Дантеа Алигијерија, Франческа Петрарку, Ђовани Бокача, Лодовика Ариоста, Леонарда Да Винчија, Макијарелија итд. Неке публикације представљају права уметничка дела због луксузних повеза којима су опремљена.

Осим на италијанском, неколико десетина књига је и на другим језицима, највише на шпанском. Неколико дела је и на румунском, португалском, латинском и француском језику.

VII група: Дела на енглеском језику (94 наслова)

У овој групи наилазимо на многе публикације у кожном и платненом повезу, веома луксузних издања. Ту су целокупна дела Вилијама Шекспира, као и Џорџа Гордона Бајрона. Поред њих заступљена су и дела Бернарда Шоа, Оскара Вајлда, Чарлса Кингслија, Френсиса Бекона и осталих, углавном, енглеских писаца.

VIII група: Дела на немачком језику (48 наслова)

Међу публикацијама 8. групе вредно је истаћи Гетеова “Сабрана дела” у 16 томова, дела Адама Смита, Екермана, као и Толстојев “Дневник 1895-1899. “ издат у Цириху 1918. г.

IX група: Периодика (216 наслова)

Наши и страни листови и часописи припадају овој групи, издвојићемо неке на српском језику:

- “Гласник српског ученог друштва” (Београд, 6 примерака)
- “Гласник друштва српске словесности” (Београд, 1 примерак)
- “Књижевни север. Часопис за књижевност, науку и културу (Суботица, 1 примерак)
- “Летопис Матице српске” (Нови Сад, 11 примерака)
- “Преглед. Часопис за политички и културни живот” (Сарајево, 33 примерка)
- “Просвета. Лист за савремене проблеме и књижевност” (Сарајево, 9 примерака)

- “Српски књижевни гласник” (Београд, 19 примерака)
- “Зора” (Мостар, 6 примерака: за године 1896-1901. г.)
- “Време” (Београд, 4 примерка)
- “Записи” (Цетиње, 3 примерка)

Х група: Архив (695 наслова)

У оквиру ове групе извршена је даља подела на 9 под-група и то су :

А: Рукописи (82 наслова)

Б: Преписка (355 наслова)

В: Рачуни, извештаји, позивнице (49 наслова)

Г: Исечци из штампе (14 наслова)

Д: Проспекти (9 наслова)

Ђ: Планови и карте (4 наслова)

Е: Исправе и друго (6 наслова)

Ж: Разгледнице и репродукције (12 наслова)

З: Фотографије и друго (164 наслова)

Рукописи и документа **Х** групе налазе се у трезору Народне библиотеке Требиње.

Требињски фонд

Требињски фонд има 1401 наслов, прилично је мањи од америчког и нема прву, девету и десету групу, а остале групе су исте.

Да се не бисмо понављали и поново наводили писце и њихова дела, као што је то учињено код америчког фонда, рећи ћемо да и у овој групацији књига има изузетно вредних и старих издања.

Приличан број књига у требињском фонду потиче из 19. века, нарочито су то публикације на енглеском језику. У питању су богато илустрована дела, романи, драме студије, монографије и др. Књижевна дела наших и светских писаца заступљена су у овом фонду али, осим књижевности, присутне су и друге области људског стваралаштва, као што су историја, политика, филозофија, музика и многе друге.

Легат Јована Дучића смештен је у засебној просторији Народне библиотеке Требиње.

Доступан је свима. Публикације се могу користити **само** у просторији где се налази легат, у присуству библиотекара.

Summary: This work is about the library of Jovan Dučić (legacy) which the poet bequeathed to the town of Trebinje. The legacy is kept in the Public Library Trebinje. There are over 5000 library units in it and it is divided into two holdings: the American holding and the holding of Trebinje. Both holdings are divided and there are 10 groups altogether. The division of the holdings into groups was carried out according to the language and the lettering of publications (apart from the ninth group which consists of periodicals and the tenth group: archives). All the world languages are represented in the legacy, while French works predominate. This work represents the legacy, the groups of publications and the most important works in brief.

Key words: The library of Jovan Dučić, The will of Jovan Dučić, Dučić's library, The legacy of Jovan Dučić, The Public Library Trebinje

Весна Глушчевић
Народна библиотека Србије,
Београд

УДК 025.2

ПОКЛОН КАО ВИД НАБАВКЕ БИБЛИОТЕЧКЕ ГРАЂЕ - ПРЕДНОСТИ И НЕДОСТАЦИ

На примеру Народне библиотеке Србије

Кључне речи: поклон као вид набавке, реституција фонда, опис грађе у библиотекама, поклон библиотекама дијаспоре

Да је поклон најстарији вид набавке библиотечког материјала, поткрепљују чињенице из најраније историје Народне библиотеке Србије. Према подацима *Сербског летописа* од 17. фебруара 1832. године, 15. фебруара те исте године регистрована је данашња Народна библиотека Србије под називом *Нова Библиотека Србска*, чији је врховни покровитељ био Јеврем Обреновић. Приликом оснивања, поклони у књигама стизали су из свих крајева земље. Антоније Арнот, издавач часописа *Србске новине* и познати књижевник, писао је 1838. године о успесима кнежевине Србије и позивао да се «Књижохранилишту» учини «ма и најмањи дар и да сваки пријатељ српског имена обавести све оне којима ова ствар није позната да би се учинио напредак литературе». Први дародавци били су знаменити научници тога доба. Међу познатим именима првих дародаваца су, поред Јеврема Обреновића, Антоније Арнот, Јован Берић, доктор филозофије, песник и преводилац, Димитрије Давидовић, Димитрије Исаиловић, Димитрије Тирол, Петар Демелић, преводилац Илијаде, Јован Стејић, лекар и књижевник, Сава Текелија, доктор

права и угледни јавни радник, Јован Хаџић, књижевник и правник, Јосиф Миловук и Гаврило Бозитовац, пештански трговци и оснивачи Матице српске, Павле Којић, адвокат, и многи други. Фонд библиотеке формиран је прилозима, пре свега у књигама, онда и у старом новцу, сликама и другим значајним предметима. Пример највиших представника српске кнежевине следили су и други Срби са разних страна: из Београда, Земуна, Новог Сада, Будимпеште и Велеса. Ту су чиновници, адвокати, медицинари и апотекари, трговци, калфе и занатлије. Међу њима је и *Матица српска*, у то време једино српско књижевно и издавачко друштво.

Развојни пут Народне библиотеке Србије био је веома тежак, пун успона и падова, условљен пре свега актуелним друштвеним приликама и, на жалост, ратовима. Балкански ратови 1912-1913. године нису јој нанели теже последице, бар што се фонда тиче, али су свакако утицали на њен развој који је био скоро заустављен. На почетку Првог светског рата, 1914. године, Библиотека је била изтложена опасности да буде уништена. Од бомбардовања је страдао један део фонда, док су најдрагоценији делови фонда, рукописи, инкунабуле и старе штампане књиге и други вреднији материјал, пресељени у унутрашњост земље и тиме спасени од сигурног уништења.

Тешку судбину библиотека није избегла ни за време Другог светског рата, 6. априла 1941. године. Библиотека је погођена запаљивим бомбама и изгорела је до темеља. Изгубљена је богата збирка ћирилских рукописа од XII до XVIII века (око 1300). Нестале су старе штампане књиге и инкунабуле, целокупни обавезни примерак од 1832. до 1941. године. Опет је требало почети изнова. Обнова је почела већ у току рата. У акцији обнове учествовали су појединци и установе из Београда и унутрашњости, чак и ратни заробљеници. До фебруара 1943. године било је већ 449 дародаваца. Крај рата Библиотека је дочекала са преко 50000 књига и других пред-

мета. Године 1945. Министарство просвете Србије, одлучило је да се све библиографске реткости рејонских библиотека уступе Народној библиотеци Србије. Посебним одлукама додељене су јој Дворска библиотека, Библиотека бившег Сената, један део библиотеке Народне скупштине, библиотека Друштва Св. Саве. Поклони су и даље пристизали од државних институција, научних установа, друштвених и привредних организација и појединаца из свих република тадашње државе. Поклони су стизали и из иностранства: из Енглеске, Холандије, Данске, Чехословачке, Пољске, Мађарске, Бугарске, САД-а, СССР-а. Међу тим поклонима налази се и посебно значајан легат професора Тихомира Р. Ђорђевића и спомен-библиотека великог песника Милана Ракића.

Задаци Секције за поклон народне библиотеке Србије од почетка до данас нису се суштински много променили, осим што је развој технологије условио појаву нових медија за чувања информација тј. електронске публикације. Модернизовао се и начин рада који је у потпуности аутоматизован. Рачунари су заменили материјалне и сигнатурне инвентаре. Поклоном се набављају књиге, часописи, новине, материјали за Посебне фондове (карте, музикалије, стара и ретка књига, разгледнице, каталози, ситан документациони материјал и др.), ЦД-ромови, ДВД, приручници, енциклопедије, литература из области библиотекарства итд. Поклон као вид набавке у свим библиотекама па и у НБС најважнију улогу игра у набавци књига које више нису доступне у продаји и не могу се ни на који други начин набавити, осим добром вољом наших дародаваца. Најважнији задатак овог одељења је обнављање и попуњавање фонда НБС, попуњавање тзв. «минуса» и музејског примерка, а затим и свих других збирки. Поклон добијамо од појединаца, установа, удружења, министарстава (Министарство културе, Министарство науке и животне средине...), амбасада (амбасаде Финске, Швајцарске, Јапана, Америке, Немачке, Турске, Исламске републике

Ирана итд.). Свакодневно добијамо књиге и периодику из иностранства као и часописе и новине наше дијаспоре из Америке, Канаде и других земаља. (*Canadian srbobran, American srbobran, Видовдан*). На поклон је у великој мери утицао и период друштвених промена у земљи. У периоду када су се расформирале многе банке, гасиле многе специјалне библиотеке при институтима, фабрикама и другим установама и када је државна својина приватизована, били смо дужни да преузимамо целокупне библиотеке, селекујемо грађу и проверимо за наш фонд. Био је то једини начин да се бар делимично спасе фонд ових библиотека које су се у том моменту нашле на удару друштвених промена.

Попуњавање фондова путем поклона, поред неоспорно великих предности, има и своје недостатке. Поклоном се обично добију огромне количине материјала који треба преузети, сместити и селекувати. У таквим ситуацијама јављају се проблеми смештајних капацитета и радне снаге. Проблеми настају и са дародавцима, пошто је врло често случај да они постављају посебне услове које ми нисмо у могућности да испоштујемо. У НБС је, до доношења *Стручног упутства о пријему и дистрибуцији библиотечке грађе добијене путем поклона*, било проблема са дародавцима који су захтевали да се њихов поклон чува по сваку цену, без обзира да ли библиотека већ поседује одређене публикације, а такође било је и нереалних захтева попут оног да се поједине књиге траже назад после више година. Због недостатка магацинског простора, а у складу са законским обавезама, у НБС књиге се чувају у тзв. «првом примерку», тј. примерку који је намењен коришћењу у читаоницама НБС и музејском примерку, осим у случају када се ради о изузетно вредној књизи или приручнику, тада се у фонд убацује и додатни примерак, тзв. «дупликат». *Стручно упутство* је дато у циљу заштите и поклонодавца и поклонопримца. Дародавци се сада унапред упознају са условима поклањања књига, а најважније је да су

упознати са чињеницом да Библиотека задржава књиге које нема у свом фонду а сувишак даје другим библиотекама у Србији. То је спречило тренд, да се књиге које су поклоњене Библиотеци траже назад и да се постављају нереални захтеви. *Стручно упутство* може се наћи на следећој интернет адреси на сајту НБС <http://www.nbs.bg.ac.yu/pages/article.php?id=1483>. Текст *Упутства* је такав да може да се прилагоди сваком типу библиотека и тиме послужи као основа за доношење потребних правилника.

Посебан значај у Секцији за поклон НБС придаје се отписаним публикацијама у другим библиотекама. Кад библиотеке и институције отписују део или цео фонд дужне су по *Правилнику о отпису и ревизији* грађе прво да их понуде Народној библиотеци Србије а тек након добијене сагласности могу да их отпишу. С обзиром да је то углавном застарела и неактуелна литература, пракса је да се попише фонд који се отписује, да би библиотекарски који раде у Секцији за поклон, лакше селектовали и проверили понуђене наслове. Провером се издавају само наслови који су заиста неопходни Библиотеци, тј. минуси фонда и публикације које могу послужити за попуњавање фондова библиотека у Србији. Због смештајних капацитета Народна библиотека Србије не може у целини прихватити отписани материјал.

Поклоном се сваке године знатно обогати фонд Народне библиотеке Србије. Према извештају Одељења поклона из 2008. године, прилив публикација био је 13718 јединица библиотечке грађе: књига, часописа, новина, материјала за посебне фондове. Од тога број у фонд НБС ушло је 4757 јединица библиотечке грађе. Попуњаван је редовни фонд, музејска збирка, Посебни фондови, Референсна збирка, Фонд библиотечке литературе.

Посебна пажња поклања се вођењу базе података свих публикација које недостају у фонду НБС. Од 2006. године почели смо са уносом записа Српске ретроспективне библио-

графије за књиге које су минуси фонда. До данас је унето око 14.000 записа. Процењује се да од публикација издатих до 1944. године око 30.000 недостаје у фонду НБС. Пошто се ради о публикацијама које је тешко набавити планирано је да се дигитализују све књиге које су минуси фонда НБС и на тај начин учине доступним нашим корисницима.

Следећа, врло битна функција Одељења поклоне је попуњавање фондова библиотека у Србији. Сувишак књига који остају после попуњавања фонда Народне библиотеке Србије, на располагању је другим библиотекама, што јавним, специјалним, школским, факултетским, музејима, институцијама или библиотекама при црквама. Посебно треба навести специјалне библиотеке, обданишта, школе и институције за децу са посебним потребама (Специјална школа за основно и средње образовање «Мира Мандић» - Панчево, Дом за децу и омладину ометену у развоју - Ветерник), болнице (Институт за онкологију, библиотека Института за мајку и дете), домове за незбринуту децу (Звечанска), домове за стара лица (Дом за стара лица на Бежанијској коси) и затворе (Специјална затворска болница - Бачванска) у чијем попуњавању фонда НБС има значајну улогу. Народна библиотека Србије увек се одазива разним акцијама када су у питању непогоде као што су пожари, поплаве и сл. Помогли смо библиотеци у Градишци (2592 књига), Јаши Томић (500 књига), Власотинцу (помогли смо са 3160 књига и 323 часописа) и библиотеци манастира Хиландара (403 књиге и 14 часописа). Такође се одазивамо на позиве Друштва добровољних давалаца крви из Лознице, када су у питању књиге за награде поводом конкурса који они расписују, као и на акцију «Заштитимо птице у граду», акција «За децу Косова» као и на многе друге. С обзиром да се све више отварају библиотеке при црквама и то јавне библиотеке, Народна библиотека се укључила и у ту акцију. Црквеним библиотекама и библиотекама при манастиру поклањамо литературу и то не само духовну, већ и филозоф-

ску, стручну, књижевност и популарну литературу (Манастир Хиландар, Храм Свете Тројице-Сремчица, Црква Добри поток – Крупањ, Епархија зворничко-тузланска-Бијељина, Црква светог Кирила и Методија, Црквена општина Бусије-Епархија Сремска, Манастир Црна Река). Просек поклоњених књига библиотекама и другим институцијама у Србији за последње четири године је 20.000 јединица библиотечке грађе годишње. У 2008. години поклоњено је 25.016 јединица библиотечке грађе. Захтеве добијамо свакодневно и трудимо се да свима изађемо у сусрет. Принцип је такав да настојимо да свака библиотека добије књиге једном до два пута годишње, да би сви могли да дођу на ред. трудимо се да одговоримо захтевима тако што сами одвајамо тражену литературу с обзиром на то ко су корисници одређене библиотеке и каква се литература тражи. Тако помажемо стручном литературом, белетристиком, уџбеницима за основне и средње школе, факултете, дечјом књижевношћу, лектиром, сликовницама и филмовима за децу. Принцип сарадње је такав да библиотеке преузимају поклоњене књиге, али у одређеним случајевима књиге шаљемо и поштом о трошку НБС, посебно када су у питању неразвијене општине и када библиотеке немају могућности да дођу по књиге. Да и овај део поклона функционише изузетно добро, сведоче и безбројне захвалнице, слике са отварања библиотека, чланци у новинама и речи хвале за нашу помоћ.

Новија активност Одељења поклона је и поклањање књига новооснованим библиотекама дијаспоре. За ове библиотеке издвајамо првенствено књиге наших аутора и на нашем језику. У ове библиотеке спада Библиотека Културно-уметничког друштва «ОРО» у Франкфурту, Библиотека Српске православне цркве у Хановеру, Конзулат Ријека, библиотека при Удружењу Срба у Атини, Српско културно друштво «Просвјета» Двор у које се годишње пошаље у просеку по 300 књига. Проблеми са транспортом књига су чести. Особе

које су задужене за рад библиотеке и формирање каталога долазиле су на обуку и стручне консултације у Народну библиотеку Србију, ангажоване су на отпремању књига из Србије. Често се дешава да и наши сународници из других земаља приватно превозе књиге у ове библиотеке, како би се смањиле царинске формалности и трошкови НБС, која у потпуности финансира слање ових књига. Неретко се дешавало да су послате књиге враћене у НБС, али без обзира на све препреке трудимо се да наши људи у дијаспори не оскудевају у најновијим књигама наших аутора.

У скороје време Одељење поклоне планира да посебну пажњу посвети комплетирању завичајних збирки по библиотекама у Србији, тако што ће за њих одвајати књиге и у сарадњи са њима радити на попуњавању њиховог фонда. Тиме ће се заокружити све активности које се тичу помоћи у попуњавању фондова библиотека у Србији (пре свега јавним).

Одељење поклоне настојаће и трудиће се да и даље излази у сусрет свим заинтересованим библиотекама, да уз њихову помоћ обогати њихове фондове, као и да пружи сву неопходну стручну помоћ.

Литература:

1. Кићовић, Миrash : Историја Народне библиотеке у Београду. – Београд : Народна библиотека Србије, 1960.
2. Стаматовић, Десанка : Читалишта у Србији у XIX веку. – Београд : Народна библиотека Србије, 1984.
3. Живанов, Миодраг : Историјски развој Народне библиотеке Србије. – Београд : Народна библиотека Србије, 1978. (Из Годишњака, 1978)
4. Бегенишић, Добрила : Српска дијаспора као корисник библиотечких услуга. – Београд : Заједница матичних библиотека Србије, 2008. (из: Библиотечке услуге : Дани матичних библиотека Србије 2008 - БИБЛИОНЕТ)

Проф. др Војислав Максимовић
Филозофски факултет Универзитета
у Источном Сарајеву, Пале

УДК 02:06.091 (497.6)

ЈУБИЛЕЈ СРПСКОГ БИБЛИТЕКАРСТВА У БИХ

Сто двадесет година од оснивања библиотеке Српског пјевачког друштва «Слога» у Сарајеву

Апстракт: У недостатку опште и синтетизоване историје cjелокупног српског библиотекарства, неопходно је да се представе бар неки његови занимљиви сегменти. У том смислу, овај текст настоји да - поводом значајног јубилеја за српско библиотекарство у БиХ - обрати пажњу на оснивање и рад библиотеке (књижнице) некада врло значајног Српског пјевачког друштва „Слога“ у Сарајеву (1888-1941). Своју књижницу „Слога“ је основала већ 1889. године. За њено дјеловање допринос су дали чланови Главног одбора „Слоге“ и њени књижничари: Димшо Драгићевић, Лазо Вуковић, Коста Травањ, Глиша Трифковић, Нико В. Јанковић, Никола Т. Кашиковић, Стево Калуђерчић, Коста Трнчић, Саво Скаррић Зембиљ, Миливоје Трифковић, Симо Богдановић, Шпиро Рајковић, Душан Максимовић, Митар Милановић, Петар Чабаковић и Ј.Николиновић. Одлуком Главног одбора „Слоге“ од првог фебруара 1913. године, његова књижница је у cjелини унесена у фонд тек основане Српске централне библиотеке „Просвјета“ у Сарајеву, која је убрзо постала и најзначајнија установа ове врсте у БиХ.

Кључне ријечи: Српско пјевачко друштво „Слога“. Књижница „Слоге“. Књижничари (библиотекари). Друштво „Просвјета“. Српска централна библиотека у Сарајеву. Јубилеј српског библиотекарства у БиХ

Не могу се набројати разни узроци који су спријечили да све до нашега времена није написана интегрална, а ни систематична историја укупног српског библиотекарства. Такву корисну историју не могу да замијене монографије о неким библиотекама, а ни расправе које су обухватиле поједине периоде у развоју српског штампарства и издаваштва, као и

најбитнија збивања везана за нашу књигу уопште. Тако су остале бројне непознанице у српском библиотекарству у XIX вијеку, а заборав није мимоишао ни значајну улогу појединих библиотека и низа наших вриједних библиотекара.

Без предрасуда према таквом стању, а и без амбиција да помогнемо његовој правој измјени, желимо да овом приликом подсетимо на рани период српског јавног библиотекарства у Босни и Херцеговини, када се управо навршио за нас значајан јубилеј – стотину и двадесет година од оснивања Српског пјевачког друштва «Слога» у Сарајеву (1888-1941) и његове библиотеке. Некада врло значајна и чувена као средиште српског културног и националног живота и пандан мостарским «Гулама», у којима је најистакнутији био пјесник Алекса Шантић, сарајевска «Слога» је данас готово сасвим заборављена. У новије вријеме, о томе друштву уопште није писано. Неке разлога није тешко наслутити, али их не можемо и оправдати.

На основу података које даје *Споменица Српског певачког друштва Слоге у Сарајеву*, објављена поводом његове четрдесетогодишњице, 1928. године дознајемо да је то друштво већ 1889, годину дана након оснивања, имало своју књижницу. Послије дужих припрема и упорних захтјева групе истакнутих сарајевских Срба, аустро-угарска окупациона власт је одобрила оснивање Српског православног пјевачког друштва «Слога». Према писању свештеника и књижевника Мирка Максимовића (1890-1946), прва скупштина је одржана 20. новембра 1888. године, када је изабран и први (привремен) одбор.¹

Подршку оснивању овога друштва непосредно је дао учени Георгије (Ђорђе) Николајевић (1807-1896), митрополит дабробосански, тражећи од Земаљске владе у Сарајеву да одобри Правила «Слоге» и тако дозволи њен рад. Одобрење

---

¹ Споменица Српског певачког друштва Слоге у Сарајеву. Приликом четрдесетогодишњице 1888 – 1928, Сарајево, 1928, стр. 12.

је стигло тек 11. фебруара 1889. године, уз низ ограничења у дјелатности «Слоге». Тако је било забрањено да друштво има карактер занатлијског удруживања, као и да има своју читаоницу. Очито је била у питању бојазан окупатора да она може, читањем штампе из Србије и Црне Горе, да служи за подстицање српских националних осјећања и политичких тежњи у Босни и Херцеговини.

Према истом извору, који је темељен на записницима Главног одбора овога друштва, прва редовна скупштина «Слоге» одржана је 14. (26) маја 1889. године, под предједавањем митрополита Георгија Николајевића. За предсједника је изабран Петро Т. Петровић Петраки (1833-1906), као врло истакнута личност у занатлијском, трговачком и политичком животу тадашњег Сарајева. Популарни Петраки рођен је у Корчи (у данашњој Албанији), али је као дјечак са оцем пекаром дошао у Сарајево. Потпредсједник «Слоге» био је Васо Краљевић, тајник (секретар) Саво Манојловић и књижничар (библиотекар) Димшо Драгићевић. Одборници су били: Стијепо Трифковић, Никола Тајшановић, Ристо Максимовић, Мићо Авдаловић, Илија Илић и Стијепо Сршкић.

Социјални састав овога одбора био је веома разнолик, а чинили су га свештеници, учитељи, трговци и занатлије. Поред Петракија, као најистакнутијег међу њима, посебно су се истицали: смиони свештеник и публициста Стијепо (Стево) Трифковић (1860-1908), па тада чувени сарајевски златар Мићо Авдаловић (1860-1903), Илија Илић, отац учитеља Данила Илића, једног од главних организатора Сарајевског атентата, и Стијепо Сршкић, српски национални прегалац из Сарајева и отац касније чувеног политичара, посланика и југословенског краљевског министра др Милана Сршкића (1880-1937).²

За књижничара Димшу Драгићевића знамо само да је био у иницијативној групи за оснивање «Слоге» и члан

---

² Исто.

њеног првог одбора. У руководству «Слоге» налазио се и у каснијим годинама, па је још једном био њен библиотекар. Први пут је кратко обављао дужност «Слогиног» књижничара (библиотекара).

Већ 17. септембра 1889. године, у ванредним околностима, одржана је главна скупштина «Слоге», јер су, на изричит захтјев окупационе власти, оставке морали поднијети Петро Т. Петровић Петраки, Васо Краљевић и Стијепо Сршкић. На чело друштва изабран је Ристо Хаџи Дамјановић (1850-1922), угледни трговац и дугогодишњи подначелник (потпредсједник) града Сарајева и каснији први предсједник Српског просвјетног и културног друштва «Просвјета» у Сарајеву.³ За новог књижничара изабран је Лазо Вуковић,⁴ који је нешто раније, на свечаном обиљежавању 500-годишњице Видовдана, одржао пригодну бесједу.

Приликом избора новог одбора, изнесен је и први податак о књижном фонду «Слогине» библиотеке: «Први књижничар Лазо Вуковић саопштава о стању књижнице, у којој се налазе ноте и неколико књига».⁵

Тридесетог јануара 1890. године одржана је главна скупштина «Слоге» на којој је Ристо Хаџи Дамјановић поново изабран за предсједника, док је дужност књижничара преузео Коста Травањ, хоровађа и тада истакнути просвјетни радник. Ову дужност је Травањ обављао у три наредне године. Тада је «Слогина» библиотека отворена и за ширу јавност, а нарочито за своје чланство. Имала је и читаоницу, у којој је било забрањено «политизирати».⁶ «За читаоницу наручују се листови: «Јавор», «Стражилово», «Женски свет»,

---

³ Стево Калуђерчић: *Ристо Хаџи-Дамјановић*, Календар Просвјета за 1931, Сарајево, 1930, стр. 161-162.

⁴ *Споменица Српског певачког друштва Слоге у Сарајеву*, стр. 13.

⁵ Исто.

⁶ Исто, стр. 14.

«Трговински весник» из Београда и «Српски занатлија» из Београда».⁷

Посебан замах у активности друштва «Слога» осјетио се 1892. године. Организоване су бројне игранке са пригодним бесједама, а хор је веома често пјевао српске родољубиве пјесме, које је компоновао Стеван Мокрањац (1855-1914). Даване су и позоришне представе и приређиване гусларске вечери. Све је то изазвало репресију Земаљске владе у Сарајеву, о чему свједочи овај напис Мирка Максимовића: «Одбор је добио допис владиног повјереника за главни град Сарајево бр. 61 (тајно) од 5. марта у коме забрањује да друштво допусти читање књига и листова у својим просторијама и уједно истиче да забрањује Читаоницу. Упозорава Одбор да ништа не ради против правила, јер ће онда употребити Законом за то прописане мјере».⁸

Да су окупаторске мјере биле и врло озбиљне потврђује и став владиног повјереника за град Сарајево Лотара Беркса, који је позвао на реферисање учитеља Димитрија Миту Ст. Клицина, секретара «Слоге» и педагошког писца,⁹ родом из Војводине, и књижничара Косту Травња, првог јуна 1892. године и чак им запрјетио глобом и затвором, ако «Слогин» хор буде и даље пјевао српске националне пјесме.¹⁰

Када је 6. септембра 1892. године Коста Травањ изабран за секретара (тајника) «Слоге», нови њен библиотекар (књижничар) постао је Глиша Трифковић. За предсједника друштва изабран је Јефтан Деспић (1854-1918), значајна личност у јавном и црквеном животу у Сарајеву, који је потицао из богате и угледне српске породице.¹¹ На тој дужности је остао кратко, јер је и њега оштро напао владин комесар Лотар

⁷ Исто.

⁸ Исто.

⁹ Поред осталог, Димитрије Мита Клицин написао је и књигу *Српска култура и српска певачка друштва* (Велика Кикинда, 1892).

¹⁰ *Споменица Српског певачког друштва Слоге у Сарајеву*, стр. 14-15.

¹¹ Исто, стр. 15.

Беркс и отворено му рекао да неће дозволити рад «Слогине» читаонице.

На наредној скупштини «Слоге», која је одржана 30. јануара 1894. године, дошло је до већих промјена у руководству овога друштва, па је нови књижничар постао Нико В. Јанковић. Још крупније промјене су настале на скупштини од 5. фебруара 1895. године, када је на чело «Слоге» дошао национални првак и врло угледни и утицајни Глигорије М. Јефтановић (1840-1927). За секретара је изабран књижевник и издавач Михајло Милановић (1874-1929). Један од чланова Главног одбора постао је Никола Т. Кашиковић (1861-1927), учитељ, писац, уредник и власник сарајевског српског часописа «Босанска вила».

Убрзо је дошло до нових спорова са окупационим властима, па је пометња у руковођењу овим друштвом добила чак и неочекиване облике. На захтјев ревносног владиног комесара Лотара Беркса, Глигорије М. Јефтановић и Ристо Хаџи Дамјановић поднијели су оставке, па је 5. марта 1895. године одржана ванредна скупштина «Слоге». За предсједника је опет изабран Петро Т. Петровић Петраки, секретар је постао познати учитељ Стево Калуђеровић (1864-1948), а дужност библиотекара преузео је Никола Т. Кашиковић.¹²

«Посао књижничара [Кашиковић] је обављао 1895. и 1896. године и за то време успео је да увећа «Слогину» библиотеку великим бројем поклоњених књига. Захваљујући Кашиковићевом раду, али и раду других књижничара, Српско пјевачко друштво «Слога» имало је у својој књижници и читаоници импозантан број књига и часописа... У Извештају објављеном у «Босанској вили» похваљени су Љубомир Крсмановић, који је за «Слогину» књижницу поклатио новац за куповину књига, као и Милорад Павловић Крпа, Српска краљевска академија, Одбор Чупићеве задужбине, Никола Кашиковић, и други појединци – дародавци «Слогине» биб-

---

¹² Исто, стр. 16.

лиотеке. Међу бесплатним публикацијама које је добијала књижница редовно се помиње «Босанска вила», али и други листови и часописи које је «Вила» уступала «Слогиној» књижници».¹³

Неизбјежне потешкоће у раду «Слоге» у 1895. години пратила је и болест Петра Т. Петровића Петракија, као председника, а и осцилација у броју чланова. Тако је четвртог фебруара 1896. године одржана редовна скупштина којом је руководио Ристо Хаџи Дамјановић. Том приликом је поднесен извјештај тајника (секретара), благајника и књижничара. Пишући о томе у своме часопису «Босанска вила», Никола Т. Кашиковић је, као књижничар, изнио ове податке, који су се односили на 1895. године:

«Из књижничаревог извјештаја запамтисмо ово: Од лањског одбора примио је овај одбор: што књига, што листова, што партитура свега 798 комада, а сада се у све налази 1436 комада; дакле, скоро удвостручено. У овој години прочитано је 650 књига различитих и читани су у друштвеном стану сви српски листови, који имају слободан приступ у овим земљама. Број нових књига прирастао је поклонима ове господе: Јова Скарића, Јова Хаџи Трифковића, Риста Ерановића, Милоша Милошевића, Тодора Петровића, Ђока Гојковића, Саве Ждраловића, Мила Трифковића, Н. Т. Кашиковића, Риста Ј. Савића, Јова Сударевића, Риста Дунђића, Ђорђа Косановића и Ђорђа Мутића; но највише дароваше Браћа Х. Авакумовић. Њихов поклон износи 260 све по избор књига».¹⁴

Према ономе што дознајемо из текста Марка Марковића (1896-1961), књижевника публицисте и вриједног хроничара културних збивања у Сарајеву од краја XIX до средине XX

¹³ Борјанка Трајковић: *Никола Т. Кашиковић живот и дело*, Народна библиотека Србије, Београд, 2006, стр. 458.

¹⁴ - нК.: *Седма главна скупштина друштва «Слога»*, Босанска вила, Сарајево, 29. II 1896, XI, 4, стр. 66.

вијека, посебно бурна била је скупштина «Слоге» одржана 25. јануара 1898. године. Она је означила и прелом у даљем националном раду овога друштва. Незадовољни радом «Слоге» у претходној години, њени радикални чланови за предсједника бирају Глигорија М. Јефтановића, најистакнутијег предводника у српској борби за школску и црквену аутономију.¹⁵

Као једино српско друштво у Сарајеву тога времена, «Слога» постаје све јачи национални и политички фактор. Тај смјер му одређује, прије свих, одважни, моћни и ауторитетни Јефтановић, а уз њега су: Максим Прњатовић, Стијепо Трифковић, Стијепо Сршкић, учитељ и писац Божидар Никашиновић и Никола Т. Кашиковић. Дужност библиотекар опет обавља Димша Драгићевић.¹⁶ «Књижница (књиге, листови и партитуре) повећана за 242 комада, имала је 2.450 комада».¹⁷

Веома укључен у аутономну борбу, Глигорије М. Јефтановић, на основу опште сагласности чланова скупштине, у јануару 1899. године предлаже нови одбор «Слоге», на чијем челу се нашао Никола Т. Кашиковић, уз друге личности, међу којима је најпознатији тадашњи сарајевски златар Мићо Авдаловић. Књижничарска дужност повјерена је мало познатом Кости Трнчићу.¹⁸

Избор Николе Т. Кашиковића за предсједника «Слоге» значио је још јаче притиске и сваковрсне забране од стране окупационе власти, јер је он већ био надалеко познат као угледни јавни радник, национални борац и противник аустроугарске окупације Босне и Херцеговине. Ипак, под његовим руководством, у 1899. години је «Слога» финансијски ојачала, повећан је број њених утемељивача, а и других чла-

---

¹⁵ *Споменица Српског певачког друштва Слога у Сарајеву*, стр. 22.

¹⁶ Исто, стр. 23.

¹⁷ Исто, стр. 24.

¹⁸ Исто.

нова. За нас је посебно важан овај податак: «Библиотека, повећана са 180 књига (књига 155, партитура 25) а редуцирана са 370 комада (дупликата и непотребних књига) броји 2.260 комада (књига и партитура). За време ове године прочитано је 1023 књиге».¹⁹

Скупштина «Слоге», одржана 30. јануара 1900. године, није донијела битне промјене у раду, утврђеном већ ранијим дјелатностима. На челу друштва остао је Никола Т. Кашиковић. Праву новост представља избор за књижничара популарног књижевника Сава Скарића (1878-1909), који је постао познат по својим сатиричним фељтонима, које је потписивао псеудонимом *Зембиљ*.²⁰ Скарић је ту дужност вршио само годину дана, јер је тешко оболио. Ипак је његов рад био запажен. То свједочи и овај навод из текста Марка Марковића: «Библиотека која, по речима књижничара Саве Скарића, «у ово доба ће друштво врши свој морални утицај скоро само књижницом», повећана је са 108 књига (11 музикалија; 5 купљених и 92 дароване, а редуцирана са 15 књига) и има 2353 комада. Књига је кроз ову годину прочитано 1556 комада. Друштвена читаоница најмилије је састајалиште чланова. Тада она располаже са 26 ревија, од којих су неке плаћене, а остале добивене из редакције *Босанске виле*».²¹

На скупштини од 28. јануара 1901. године за предсједника друштва опет је изабран Ристо Хаџи Дамјановић, који је истицан пред окупационим властима као умјерен и разуман руководилац у српском националном покрету у Сарајеву. За књижничара је изабран Миливоје Х. Трифковић.²² Та је година била финансијски успјешна, али је број чланова донекле опао. Уз предсједника Риста Хаџи Дамјановића и неколико нових чланова Главног одбора, који су изабрани на

---

¹⁹ Исто, стр. 25.

²⁰ Исто.

²¹ Исто.

²² Исто.

скупштини од 3. фебруара 1902. године, «Слога» је наставила рад сличним интензитетом, непрестано доживљавајући разна и перфидна шиканирања окупационе власти. «У фебруару те године, власт врши преметачину у «Слогиној» библиотеци и плени шест свезака «Хришћанског весника»... Библиотека, та важна установа «Слогина», поново је уређена и, редуцирана, бројала је 1677 књига и музикалија».²³

На скупштини од 2. фебруара 1903. године продужен је мандат предсједнику ристу Хаџи Дамјановићу, за секретара је изабран познати историчар Владислав Скарић (1869-1943), а за књижничара Нико В. Јанковић, трговац, о чијем једногодишњем раду немамо података, али га «Слогини» хроничари спомињу као симпатичну и вриједну личност. Он је био и секретар овога друштва.²⁴

Крупније промјене у руковођењу «Слоге» десиле су се идуће године. На приједлог Глигорија М. Јефтановића, на скупштини од првог фебруара 1904. године изабран је нови Главни одбор, на челу са Аћимом Бабићем, трговцем и индустријалцем. Књижничар је постао Симо Богдановић. Он је ту дужност вршио до идуће 1905. године. Шестог фебруара 1905. године, секретар «Слоге» постао је чувени Васил Грђић (1875-1934).²⁵ Те године је успјешно окончана дуга и упорна борба, па су Срби у Босни и Херцеговини добили школску и црквену аутономију. То је означило и прави полет у укупном раду «Слоге». «Број књига и партитура повећан је за 119 и износи 2018 комада. За библиотеку утрошено је те године К 764.03».²⁶

Година 1906. означена је као гложење «Слоге» и «Српског кола», које су 1904. године основали дотадашњи, али незадовољни чланови «Слоге». Ново друштво је такође има-

---

²³ Исто, стр. 27.

²⁴ Исто, стр. 35.

²⁵ Исто, стр. 28.

²⁶ Исто, стр. 30.

ло своју читаоницу. Ипак је «Слога» изишла као побједник, па је на скупштини од 29. јануара 1906. године изабран нови одбор, чији је предсједник постао Васо Савић, а књижничар Милан Рајковић. У одбор «Слоге», као потпредсједник, изабран је др Милан Сршкић (1880-1937), који до тада није имао функцију у овом друштву.²⁷ У августу 1906. године «Слога» је коначно добила и своју зграду у Сарајеву, која је постала препознатљива, а постоји и данас.²⁸

Према писању познатог књижевника Боривоја Јевтића (1894-1959), још једног «Слогиног» хроничара, чији је прилог такође објављен у њеној *Споменици*, за ово друштво је посебно била значајна 1907. година. На чело Главног одбора, изабраног на скупштини од 28. јануара 1907. године, дошли су представници младе, образоване и бунтовне генерације, од којих су најистакнутији били др Коста Крсмановић (рођен у Сарајеву, 1875), као предсједник, и др Саво Љубибратић (1875-1962), као секретар «Слоге». Око тога избора није било јединствене сагласности чланства «Слоге», а није био ни по жељи окупационе власти.

У љето исте године одржана је ванредна скупштина «Слоге», на којој је, као «сувише прек и револуционаран», тај одбор смијењен и изабран други. Предсједник је постао Ристо Шушић, секретар Нико В. Јанковић, а књижничар Коста Трнчић.²⁹ Тај одбор није био по вољи једног дијела српске сарајевске јавности, па су гложења добивала и нежељене размјере. То се посебно изразило у односима «Слоге» и утицајног листа «Српска ријеч» у Сарајеву, који није хтио да објављује вијести о овоме друштву.

Иако је очетком 1908. године дошло до избора новог Главног одбора «Слоге», Коста Трнчић је наставио да врши дужност библиотекара до почетка 1909. године. Тада је биб-

---

²⁷ Исто.

²⁸ Исто, стр. 31.

²⁹ Исто, стр. 35.

лиотекар постао Петар Чабаковић, чије нам основно занимање није познато.³⁰ Боривоје Јевтић наводи и занимљив податак из краја 1909. године: «Није без интереса напоменути да, ових дана, један академски сликар, Фердинанд Велц, иначе професор цртања у једној сарајевској гимназији, моли одбор да му допусти да у «Слогој» књијници може да ради, «где би се, вели записник, могло да послужи појединим књигама и делима за његову радњу *Библиографија Босне и Херцеговине*».³¹

Ова Велцова *Библиографија* је урађена, након дугог истраживања, али је није успио да објави за свога живота. Штампана је тек у наше доба, захваљујући рукопису који се чувао у једном сарајевском архиву, а за објављивање га је приредио Бранко Чулић. Он је и аутор текста *Фердинанд Велц и његова Библиографија Босне и Херцеговине* (Библиотекарство, Сарајево, 1976, XXII, 1-2, стр. 98-99).

Финансијско стање друштва «Слога» на почетку 1910. године није било добро, па је то изазвало и тешкоће у избору новог Главног одбора, јер се неки чланови нијесу хтјели да прихвате понуђене функције. Тако су почетком те године одржане двије изборне скупштине – редовна и ванредна (21. фебруара).³²

«Из благајничког извештаја са седнице 4. марта [1910] види се да благајна стоји врло рђаво. одбор отказује већину листова и часописа које је до сад држао, осим најнужнијих, а листове које су му потребни за књијницу (где је пренесена компетенција, «пошто листова из читаонице нестаје») добија бесплатно од гостионичара Ристе Бандуковића».³³

Немамо података када је Шпиро Рајковић изабран за књијничара «Слоге», али је у јулу 1911. године дао оставку

---

³⁰ Исто, стр. 38.

³¹ Исто, стр. 40.

³² Исто.

³³ Исто.

на ту дужност, па су га замијенили Душан Максимовић (1882-1937) и Митар Милановић.³⁴ У низу промјена у руководству «Слоге», у нови одбор је 1912. године изабран Владимир Ћоровић (1885-1941), као његов потпредседник. Књижникар је опет постао учитељ Петар Чабаковић.

Година 1912. запамћена је у Сарајеву по изузетно свечаном прослављању десетогодишњице Српског просвјетног и културног друштва «Просвјета». На тим свечаностима присуствовали су и врло угледни гости из Београда Стојан Новаковић, Јован Скерлић, Павле Поповић, Николај Велимировић и други. Значајан допринос тој прослави дало је друштво «Слога», чији су чланови (музичари, хор и други) непосредно организовали пригодне приредбе. У склопу «Просвјетине» годишњице, Главни одбор «Слоге» је у септембру 1912. године, прије почетка те прославе, «преговарао са Српском централном библиотеком о модалитетима под којим би могао да преда «Просвјетиној» библиотеци своју књижницу.»³⁶

Та је одлука реализована на почетку идуће, 1913. године, када је дошло и до избора новог «Слогиног» одбора. У вези са тим, Боривоје Јевтић наводи: «Записник о примо-предаји друштвене управе извршен је 1. фебруара, и из њега се види да «Слога», по закључку главне скупштине, предаје целу своју друштвену књижницу Српској централној библиотеци у Сарајеву (ову предају извршавају В. Ћоровић и Ј. Николиновић, нови библиотекар «Слогин»)».³⁷ Такав поступак није значио изненађење, јер је управо у то вријеме, након припрема 1911. и 1912. године, свечано отворена Српска централна библиотека, као установа друштва «Просвјета», која је добила широку подршку и материјалну помоћ из више српских крајева изван Босне и Херцеговине, а поготово из сарајевске средине.

³⁴ Исто, стр. 42.

³⁶ Исто, стр. 44.

³⁷ Исто, стр. 44-45

Ово наше подсећање на почетке српског јавног библиотекарства у Сарајеву имало је, прије свега, јубиларну сврху. Штури подаци не могу да нас задовоље, јер не знамо довољно о величини књижног фонда библиотеке друштва «Слога», као ни о њеним библиотекарима. Не треба изоставити ни чињеницу да та библиотека није служила само члановима друштва, већ и онима изван њега. Тако се у подацима и наглашава закључак Главног одбора да књиге могу читати и дјеца, који нијесу и чланови «Слоге».

У времену од 1889. до 1913. године у библиотеци (књижници) «Слоге» радили су, као изабрани књижничари: Димша Драгићевић, Лазо Вуковић, Коста Травањ, Глиша Трифковић, Нико В. Јанковић, Никола Т. Кашиковић, Стево Калуђерчић, Коста Трнчић, Саво Скарић Зембиљ, Миливоје Х. Трифковић, Симо Богдановић, Милан Рајковић, Душан Максимовић, Митар Милановић, Петар Чабаковић и Ј. Николиновић. Од свих шеснаест «Слогиних» библиотекара, тројица су остала позната у нашој књижевној и културној јавности – Никола Т. Кашиковић, Саво Скарић Зембиљ и Стево Калуђерчић.

Уношење «Слогоиног» књижевног фонда у Српску централну библиотеку у Сарајеву схватамо као природни чин у прогресивном путу српских културних институција, као и задовољење све јачих потреба нове српске генерације. Наступила су врло бурна времена и репресије окупационе власти, које су значиле већ 1913. године привремену, а наредне, ратне године и потпуну забрану рада српских културних друштава у Босни и Херцеговини. Ипак је претекла «Просвјета» и њена Српска централна библиотека, чији се снажни национални и културни замах нарочито испољио у времену од 1918. до 1941. године. Упоредо са «Просвјетом», дјеловала је и «Слога», често и на сродним пословима. У свему томе, не треба заборавити «Слогину» библиотеку као гест племенитог даровања «Просвјети» у времену њеног врло

снажног усмјерења на јачању српске културе у Босни и Херцеговини.

Након тешких ратних страдања 1914-1918. године, када су као што је речено – сва српска друштва у Босни и Херцеговини била забрањена, преживјели српски прегаоци наставили су рад «Слоге». Она је тако 1938. године обиљежила 50-годишњи јубилеј, па је тада, под уредништво Марка Марковића, објављена и пригодна спомен-књига: *Српско пјевачко друштво «Слога» у Сарајеву о педесетогодишњици 1888-1938* (Сарајево, 1938). У уводном тексту за ову књигу, Марко Марковић се сјетио и «Слогине» књижнице, али о њој није и шире говорио.³⁸

Summary: In the absence of general and synthesized history of the entire Serbian librarianship, it is necessary to present some of its least interesting segments. To that effect, apropos significant jubilee of Serbian librarianship in BiH, this paper pays attention on the establishment and work of the library of once very significant Serbian choir society "Sloga" in Sarajevo (1888-1941). "Sloga" founded its own library in 1889. The Board Members and their critics gave contribution for its activity: Dimšo Dragačević, Lazo Vuković, Kosta Travanj, Gliša Trifković, Niko V. Janković, Nikola T. Kašiković, Stevo Kaluđerčić, Kosta Trnčić, Savo Sakarić Zembilj, Milovoje Trifković, Simo Bogdanović, Špiro Rajković, Dušan Maksimović, Mitar Milanović, Petar Čabaković i J.Nikolić. Board Memebers' decisinon from the first of February 1913. brought library fund completely into the fund of the established Serbian Central Library "Prosveta" in Sarajevo, which soon become the most important institution of this kind in BiH.

Key words: Serbian choir society "Sloga". Library "Sloga". Librarians. Association "Prosveta". Serbian Central Library in Sarajevo. Serbian librarianship jubilee.

---

³⁸ Марко Марковић: нав. djelo, стр. 12.

Маријана Петронић, дипл. библ.
Матична Библиотека И. Сарајево,
Источно Сарајево

УДК 092/098
930.85 "14/15"

У ПОТРАЗИ ЗА ВИЗАНТИЈСКОМ РЕНЕСАНСОМ

Апстракт: Слиједећи ренесансне чињенице могуће је разумјети зашто источне земље нису учествовале у ренесансном културном развоју на свом простору. Једина прилика за Византију и Византијце да преживе када су их Турци окружили била је да имигрирају у Италију и њене градове. Налазећи ново мјесто за живот у бљештавој Италији Византијци су наставили свој рад у умјетности, архитектури, штампаријама. Такође су ренесанси пружили највриједније старе рукописе својих познатих филозофа, писаца, историчара да се преводе или штампају.

Кључне ријечи: Византија, Ренесанса, Италија, италијанска ренесанса, штампарије, рано штампарство, имиграција, хеленска књижевност, српске штампарије

Улога и судбина Византије у ренесанси

Иако је Византија на италијанском тлу директно учествовала у стварању италијанског ренесансног рефрена, и ренесансног рефрена уопште, она на својој земљи никада није добила шансу да започне или развије овај јединствени период. Још прије пада Цариграда 1453. године и коначног слома Царства 1460. постојали су јаки наговјештаји експанзије Османлија. Већини је било јасно још 1400. године какав ће удес задесити Византију. Виђене, богате византијске породице започињу свој егзодус у Италију, на припремљен терен, са сигурним новцем у банкама. Учени, поштовања вриједни, Грци су бјежећи пред турским оружјем, кренули након властеле носећи са собом драгоцјене књиге. На овај

начин, Италијанима се указала прилика да отворе старе хеленске рукописе, међу којима су многи били пажње вриједна непознаница за хришћански запад. Враћање ренесансе књижевности, умјетности и антропоморфности древне Хеладe, управо због појаве Грка у Италији, било је тако успјешно и у толикој мјери могуће у кватроченту.

Прилике у српским земљама су биле сличне. Доласком на власт Уроша Нејаког, престаје да постоји српска држава. Уситњени посједи и разједињени властелини, ношени некадашњом епиком и славом царства Душана Силног, губили су баланс и више нису били у стању да се окупе под једним кровом. Овакве околности произвеле су један голем вакуум гдје је ренесанса остала скоро непозната, а из средњег вијека се ускочило директно у доба барока и класицизма.

Што се штампане књиге тиче, Грци су на тлу Италије обновили своје класике али се даље није много ишло. Након штампања старих грчких и римских аутора, Италијани, пак, крећу са објављивањем својих и страних „модерних“ стваралаца. У самој Грчкој није било ренесансних аутора, нити покрета препорода. Код Срба се штампарство одвијало у окриљу цркве – па је и садржај био црквени, а упућеност на Венецију и Италију велика.

Далеко бољу судбину доживјеле су сусједне, католичке државе и градови који су били ближи утицају Млетачке Републике, прије свега Дубрвник, Сплит и Задар, гдје се развијају типично ренесансне карактеристике и типично ренесансни аутори. Међутим и код њих се штампана књига већином свела на оне урађене за потребе цркве.

Очигледан примјер несинхронизованости ренесансног покрета са земљама источно и југоисточно од Италије је појава Дантеове „*Божанствене комедије*“. Док се у ренесансној Италији у периоду краја петнаестог и потпуног шеснаестог вијека одштампало преко стотину издања, прва публикована, „*Комедија*“ се код Хрвата појављује у Задру тек 1897.

године, у Котору тринаест година касније, 1910. године, а прво ћирилично издање 1928. године у Београду.

Након ренесансе, умјетност напушта уравнотежену пропорцију и бјежи од математичких датости. Мијењају се аршини у штампарству као и сами узорци, док земље некадашњег византијског окриља настављају свој рад на књизи најчешће у старом маниру – пажљивим преписивањем и мануелним украшавањем.

Византија у Италији

Многи Византијци, не само из Константинопоља већ и са цјелокупног подручја гдје се говорио грчки, с наклоношћу су гледали према хришћанском западу и видјели отворену Италију као једино могуће мјесто свога боравка. Италија је била близу и слала је сигнале једне напредне средине коју су византијски учени људи поредили са својом, древном традицијом и цивилизацијом. Тадашња Венеција, као поморска сила, била је прво пристаниште у коме је велика већина имиграната и остала. Грци су се изборили за могућност изградње цркве и богослужења на грчком језику. Венеција је била најзначајнији центар за Грке у Италији. Трагове византијског дјеловања, од иконописања па до архитектуре, карактеристика и детаља, могуће је пратити и на самој Цркви светога Марка.

Нема сумње, да су Византијци наклоњени науци, књизи и књижевности, играли важну улогу у ренесансној Италији. Добро упућени у грчку поезију, драму, историју и умјетност, представљали су право освјежење у новој средини гдје се духовни живот скоро угасио у раном средњем вијеку. Почели су да предају класичну књижевност, језик и граматику, историју, драму, философију: у Венецији, Падови, Милану, Напуљу, Сијени, на Фирентинском универзитету. У Италију

су донијели Платонове идеје, премда је протекло много времена прије но што је он заиста и прихваћен због кошења са традиционалном хришћанском теоријом. Платон је проглашен за херетичког и неморалног писца. Чак ни настојања кардинала Висариона да се Платон одржи нису успјела. Црква Светих Апостола, гдје су се често састајали грчки и италијански образовани људи, и коју су обично звали „Академија“ – била је присилно затворена због предавања о Платону. Такав случај није био са дјелима Аристотела. Одвајкада познат Италијанима, био је политички и свакодневни узор чак и за обичног грађанина.

Венеција, „Град светог Марка“, како су је често звали јер је свети Марко њен заштитник, неколико вијекова касније добила је, с правом, још једно звучно име, „Град књиге“. Ово је било сасвим разумљиво јер је скоро читава Венеција током 16. вијека постала, „највећа и најзначајнија штампарија“ у Италији (и читавој Европи), посебно у периоду када се на челу штампарства нашао Алдо Мануцио. На његовој Академији и у његовој штампарији своје мјесто је нашло тридесетак Грка, већином са Крете. Радили су као књиговесци, словослагачи, илуминатори. Инструкције слагачима и књиговесцима су се давале на грчком језику. На Академији се говорио исти језик. Продају књига су такође обављали Грци. Већина инкунабула и принцепса Мануцијеве штампарије рађени су по текстовима узетим из библиотеке Цркве светог Марка, гдје их је држао Византијац, кардинал Висарион. Ради се о осам стотина вриједних томова. Мануцијев Аристотел је међу читаоцима био најпознатији и најомиљенији, а достојно мјесто су заузимали и Аристофан, Тукидид, Софокле, Херод, Ксенофон, Еурипид, Демостен, Платон.

Кардинал Висарион је био некадашњи никејски епископ кога је папа даровао титулом кардинала. Уз овог човјека везано је и једно јако значајно име, име византијске племкиње, Ане Нотарас.

Ана Нотарас је припадала угледној породици чија је мајка била из царске породице Палеолога, а отац први министар последња два византијска цара – Јована Осмог и Константина Драгаша. Не зна се датум њенога рођења, али је познато да је дјетињство провела у Цариграду, а потом, заједно са двије млађе сестре, послата у Рим и повјерена на чување кардиналу Висариону, гдје је овај дошао четрдесетих година петнаестог вијека. Анини најближи сродници који су остали у Цариграду, доживјели су трагичну судбину када су Османлије поробиле град. Неки су побијени, а неки одведени у ропство. Анин брат Исак је успио да побјегне из Хадријанопоља и придружи се сестрама.

Појава жена у ондашњим, условно речено, „мушким“ ученим круговима, била је јако ријетка. Ана Нотарас је своје дјеловање започела најприје у Сијени, као преговарач са властима, окупивши око себе житеље некадашњег Византијског царства и борећи се за њихов и свој дио ренесансног неба. Преласком у Венецију 1475. године почела је да убире и прве плодове своје борбе за права пропале Византије. Ана Нотарас је заслужна за куповину земље и за касније подизање православне цркве на тлу Венеције. Њеном заслугом Грцима је дозвољено да се окупљају у свом удружењу. Остварујући вјерску слободу за себе и своје сународнике она се потврдила и као врло образована особа, свјесна колики је значај појаве штампарија и покретних слова. Сама је, својим средствима, куповала грчке рукописе и давала их на штампу. Један од њих је и грчки рукопис из 12. вијека „Муке Јовове“ Јована Тарсита. Помогла је при објављивању књиге „Etymologicum Magnum“ штампане у првој штампарији на грчком језику, а коју је водио Захарија Калиергис. Ова књига, објављена 8. јула 1499. године се сматра једном од најљепших примјера грчке типографије. Постоје назнаке да су илуминације и иницијале радиле Ана и њена братаница Евдокија Кантакузин по угледу на сопствене везове и ручне радове. Након

Анине смрти, 8. јула 1507. године остао је тестамент гдје је она, у ствари, настављала своју борбу одвајајући новац за откуп хришћанских затвореника под Османлијама, за богослужења на грчком језику уз молбу да се за њу моле по ромејским, православним обредима. У Хеленском институту у Венецији и цркви светог Ђорђа данас се налазе и три иконе које је Ана донијела са собом из Цариграда: икона Христа са апостолима, иконостас са Христом Пантократором и икона Богородице Одигитрије.

Повезаност Срба и српске књиге са Венецијом

Нијемци су у Италију донијели прве штампарске пресе и нерадо су откривали тајне новог звања и заната. Међутим, Венецијанци су у потпуности успјели да овладају Гутенберговим покретним словима и да знање прошире даље. Венеција је била и јак образовни центар. Ту су се обучавали будући штампари, куповао се папир, штампарска боја, серије слова, израђивале се пресе. У граду светога Марка штампале су се књиге сусједних земаља. Прве штампане књиге јужнословенских народа потекле су из Венеције. Штампане су и ћириличким и глагољским писмом. Остаје забиљежено да је 1504. године у Венецији, као ученик Алда Мануција, боравио Јеромонах Макарије. Иако је о Макарију остало јако мало података, зна се да је био значајна фигура у српском штампарству. Прије боравка у Венецији био је штампар код Ђурђа Црнојевића у Цетињској штампарији од 1493. до 1496. године. Након образовања у Венецији овај Србин одлази у Румунију и покреће прву штампарију код Румуна 1508. године.

Штампарија Божидара Вуковића није се успјела дуго задржати у Црној Гори. Бјежећи пред Турцима, Вуковић свој штампарски рад преноси у Венецију гајећи у својим издањима традицију српске литургијске књиге. Такође, Вуковић је

био повезан и са Милешевском штампаријом за коју је преса набављена у Венецији. Вуковићев син Вићенцо (Вицко), "латинским језиком" назван Дела Веча наставио је очевим стопама штампајући књиге за потребе православне цркве.

Још је једна штампарија на српским просторима била у блиским везама са Венецијом - *Горажданска штампарија* коју је водио Божидар Љубавић Горажданин. Ондашње важно мјесто за трговину, Горажде је имало отворен пут према Дубровнику, а од Дубровника даље, према Италији. Божидарова два сина, Теодор и Ђурађ штампарски занат су изучавали у Венецији. Ђурађ се тамо и упокојио.

Чак и неколико вијекова касније повезаност Срба са Венецијом ће се наставити. Захарија Орфелин је радио у Венецији. Иначе, "знао је" све српске књиге које су штампане у венецијанској штампарији будући да су биле намијењене Србима.

Један поглед уназад

Да ли и колико се може данас говорити о постојању ренесансе на просторима некадашње Византије и у земљама које су се наслањале на њу? Врло тешко и не тако много. Међутим, постоји чињеница која нас може упутити да барем на овакав начин доведемо 15. и 16. вијек у чвршћу везу са православним земљама, које су због историјских збивања биле оштећене тиме што у својим њедрима, својим сопственим земљама нису понијеле ренесансу, барем, не у потпуности.

Summary: According to many facts of Renaissance it is possible to understand why the eastern countries did not take part in renaissance cultural developing in their own lands. The only chance to Byzantium and Byzantines to survive when Turks surrounded them was to immigrate to Italy and its towns. Finding new place to live in sparkling Italy Byzantines continued their work in art, architecture, printing houses. They gave to Renaissance the most valuable ancient manuscripts of their famous philosophers, writers, historians to be translated or printed, as well.

Key words: Byzantium, Renaissance, Italy, Italian Renaissance, printing houses, early printing, immigration, Hellenic literature, serbian printing houses

Литература:

1. Бараћ, Драган: *Кратка историја књиге*, Нолит, Београд, 2008.
2. Бараћ, Драган: *Општа историја писма*, Економика, Београд, 2004.
3. Budiša, Dražen: *Počeci tiskarstva u evropskih naroda*, Nacionalna i sveučilišna biblioteka, Zagreb, 1984.
4. Kolundžić, Zvonimir: *Put do knjige*, Епоха, Zagreb, 1954.

Електронски извори:

- www.wikipedia.org: *Ана Нотарас*, преузето 17.12.2009. у 14:35.
- www.the.orb.net (The ORB: On-line Reference Book for Medieval studies), *Byzantium: Byzantines in Renaissance Italy* / Jonathan Harris (Hellenic Institute, Royal Holloway, University of London, Egham, Surrey, TW20 0EX, United Kingdom), преузето 17.12.2009. у 11,30.

БИБЛИОТЕЧКО ЗАКОНОДАВСТВО У РЕПУБЛИЦИ СРПскоЈ И ЗЕМЉАМА У ОКРУЖЕЊУ

Апстракт: Након уводног сумирања начина правног регулисања библиотекарства у свјетским оквирима, као и осврта на тренутно стање у земљама Европске уније, у раду су селективно презентовани позитивно-правни библиотечки прописи у државама које су настале на простору некадашње Југославије. Претежно су заступљени закони и подзаконски акти који непосредно регулишу област библиотекарства, а само изузетно и прописи који уређују друга подручја, али се појединим одредбама дотичу и одређених сегмената библиотекарства. Садржај законских текстова представљен је детаљније, док су подзаконски акти углавном сагледани само кроз предмет регулисања. Уз сваки пропис наведени су назив, број и годиште службеног гласила у коме је акт објављен. На крају рада налазе се препоруке и смјернице IFLA-е, UNESCO-а, Савјета Европе и EBLIDA-е, које се односе на библиотечко законодавство.

Кључне ријечи: библиотекарство, библиотечко законодавство, Босна и Херцеговина, Република Српска, Федерација Босне и Херцеговине, Република Србија, Република Црна Гора, Република Хрватска, Република Македонија, Република Словенија

Увод

Седамдесетих година прошлог вијека, посматрано с аспекта правног регулисања, у свијету су се могле издвојити четири групе библиотечких система. У првој групи биле су државе у којима библиотекарство и библиотечка дјелатност нису уопште били предмет правног уређивања. Другу групу чиниле су земље са више библиотечких система, гдје су паралелно егзистирале државне библиотеке са самосталним

библиотекама, чије је дјеловање регулисано прописима локалне заједнице. Трећу групу представљали су библиотечки системи земаља код којих су локалне библиотеке хијерархијски подређене централној извршној власти, док су четвртој групи припадали библиотечки системи тадашње Источне Европе, засновани на јединственом централистичком принципу правног регулисања на највишем државном нивоу.

Посматрано са гледишта начина правног уређивања библиотекарства, с обзиром на врсту општих правних аката и ниво регулисања, издвајала су се два основна система. Први је био карактеристичан за земље које су имале законе о библиотечној дјелатности на нивоу савезне или националне државе (Бугарска, ДР Њемачка, Пољска, Румунија, скандинавске земље, СССР, Холандија, Чехословачка), као и за земље у којима су библиотечки закони доношени само на нивоу чланица сложених државних заједница (САД и СФРЈ). Други систем био је заступљен у земљама у којима библиотечка дјелатност није била правно уређена на државном нивоу (Енглеска, Италија), него је регулисана искључиво на регионалном нивоу (Италија) или у оквиру невладиних асоцијација и институција културе, без уплитања државне власти (Енглеска и САД).¹

Предмет овог рада садржан је у његовом наслову, а циљ му је да, навођењем најважнијих прописа и интерпретацијом њиховог садржаја, домаћу библиотечку јавност упозна са начином правног регулисања библиотекарства и библиотечке дјелатности, како у Републици Српској тако и у ширем и ужем окружењу.

Истраживање је проведено примјеном историјског метода, помоћу анализе, аналогije, дедукције, компарације и хронологије. Службена гласила у којима су објављени библио-

---

¹ Опширније у: Бараћ, Д. (1994). Право о библиотекарству у Србији. Београд: Народна библиотека Србије.

течки прописи представљају основни извор података, а на крају рада наведена је коришћена литература.

Библиотечко законодавство у земљама Европске уније

Према подацима из 2006. године, од 25 држава Европске уније двије трећине је имало законе о библиотечној дјелатности, а девет земаља није, и то: Аустрија, Ирска, Кипар, Луксембург, Малта, Њемачка, Португал, Француска и Холандија. Ирска и Холандија су раније имале библиотечке законе, а у осталих седам држава тих закона никада није ни било.

Од преосталих 16 земаља у којима су донијети закони о библиотечној дјелатности, ти прописи су посљедњих година ажурирани у Белгији, Грчкој, Данској, Естонији, Италији, Литванији, Мађарској, Пољској, Словачкој, Словенији, Финској, Чешкој и Шпанији, док је у Великој Британији још увијек на снази закон који је донијет прије 1990. године.

С обзиром на то да су Италија и Шпанија државе са федералним уређењем, код њих не постоје библиотечки закони на државном, него искључиво на регионалном нивоу.

Шведска је посљедња земља из ове групације која је донијела закон о библиотечној дјелатности (1996). Закон је ступио на снагу наредне године.

Међу најквалитеније европске законе о библиотечној дјелатности убрајају се закони Велике Британије, Данске и Финске. Ти закони су међу најстаријим у Европи (британски од 1850, дански од 1920, те фински од 1928. године), али се редовно усаглашавају с актуелним трендовима у свјетском библиотекарству.

Што се тиче начина регулисања појединих сегмената библиотечке дјелатности, ови закони тој проблематици приступају на различит начин. Поједини закони су кратки, једноставни и сажети, а детаљније регулисање препуштају подза-

конским актима надлежних нивоа власти, док су други преобимни и детаљно до танчина уређују поједине области библиотечке дјелатности.²

Фински закон о библиотекама (1998) прописује да библиотечко-информационе услуге треба да пружају општинске јавне библиотеке, с обавезом да се врши њихово унапређивање и у националном и у регионалним размјерама. Афирмација једнаких могућности свих грађана да развијају своју личност, прате сопствена културна и књижевна интересовања, прихватају међународну перспективу и принципе доживотног учења, трајно увећавају властито знање, унапређују вјештину живљења у цивилном друштву и друге личне вјештине - представљају основне циљеве библиотечко-информационих услуга јавних библиотека. Општине су одговорне за организацију библиотечко-информационих услуга и могу да их обезбиједи самостално или у сарадњи са другим општинама. У општинама са двојезичком структуром води се рачуна о оба двије језичке групе. Функцију централне библиотеке врши библиотека коју је именovalo надлежно министарство, уз сагласност општине на чијој територији се библиотека налази. Та библиотека дјелује на целокупном државном простору. Подручје дјеловања обласних библиотека утврђује ресорно министарство. Бесплатно је коришћење библиотечких збирки, као и позајмљивање појединих јединица библиотечке грађе. Међубиблиотечка позајмица такође је бесплатна, док општина за поједине услуге може утврдити минималну накнаду, углавном не већу од реалних трошкова библиотеке. Општина врши евалуацију библиотечких услуга на свом подручју, док вредновање квалитета на националном нивоу посебним одлукама врши надлежно министарство, уз обавезу да јавности обезбиједи доступност конкретних резултата евалуације. Библиотечко-информационом дјелат-

---

² Опширније у: Шлајхаген, Б. (2006). Корисна европска искуства. Панчевачко читалиште, 8, 34-36.

ношћу на државном нивоу управља одговорно министарство, а на локалним нивоима обласни органи управе. У библиотечком систему ангажује се довољан број како стручних радника тако и радника који обављају друге послове у библиотекама. Одредбама Решења о библиотекама од 18.12.1998. године, утврђене су потребне квалификације библиотечног особља. Решењем су утврђене и надлежности централне библиотеке за јавне библиотеке, послови обласних библиотека, као и државног обласног надлештва. У складу с одредбама Закона о финансирању образовних и културних дјелатности (1998), држава општинама пружа новчану помоћ у висини трошкова рада библиотека. Државна средства додјељују се општинама и за изградњу и реновирање библиотечких зграда, а изградњом се сматра и куповина превозних средстава (чамаца, аутобуса) за мобилну библиотеку. Закон овлашћује библиотеке да сопственим правилима регулишу начин коришћења библиотечких услуга, права и обавезе корисника библиотеке, као и да утврде прекршаје у случају кршења законских одредби, те да пропишу казне за њихове починиоце.³

Библиотечко законодавство у државама насталим на простору бивше Југославије

У Социјалистичкој Федеративној Републици Југославији није било закона о библиотечкој дјелатности на нивоу савезне државе, него је паралелно битисало осам самосталних библиотечких закона, шест у републикама и два у аутономним покрајинама.

---

³ Опширније у: IFLA/UNESCO Смернице за развој јавних библиотека (2005). Београд: Народна библиотека Србије: Библиотека града Београда.

С циљем обезбјеђивања уједначавања друштвеног положаја књиге, на нивоу савезне државе, закључен је *Друштвени договор о књизи («Службени лист СФРЈ», број 31/82)*.

Ради реализације заједничког интереса и координације дјеловања у циљу успјешније сарадње, закључен је *Самоуправни споразум о удруживању у Заједницу југословенских националних библиотека*.

Сагласношћу републичких и покрајинских друштава библиотекара и Заједнице југословенских националних библиотека усвојени су југословенски стандарди за библиотечку дјелатност, и то: *Минимум југословенских стандарда за народне библиотеке, Стандарди за библиотеке универзитета у Југославији, Минимум југословенских стандарда за школске библиотеке, Југословенски стандарди за специјалне библиотеке и Југословенски стандарди за просторије и опрему библиотека*.⁴

Стандарде и нормативе за библиотечку дјелатност, са нумеричком пројекцијом стандарда и норматива, донио је Завод за културу Босне и Херцеговине, а усвојила их је и Скупштина Самоуправне интересне заједнице за културу СР БиХ. Као посебна публикација објављени су 28. јуна 1990. године.

У првој фази, претходно поменути прописи, претежно су рецепцијом преузимани у правне системе новонасталих држава, да би након извјесног времена углавном били замијењени сопственим прописима.

---

⁴ Опширније у: Barać, D. (прir.) (1987). Zbornik propisa o bibliotekarstvu SFRJ. Novi Sad: Zajednica jugoslovenskih nacionalnih biblioteka, Beograd: Književno-izdavačka zadruga Centar.

Босна и Херцеговина

Уставом Босне и Херцеговине (Анекс 4. Општег оквирног споразума за мир у Босни и Херцеговини) у надлежност институција централне власти експлицитно је стављено десет области. Све функције власти и сва овлашћења која нису изричито додијељена институцијама БиХ припадају ентитетима (принцип негативне енумерације, односно претпостављене надлежности). С обзиром на то да се култура не налази међу десет области које спадају у надлежност централних органа, библиотечка дјелатност као њен сегмент у искључивој је надлежности ентитета.

Сходно томе у Босни и Херцеговини нема библиотечких прописа на државном нивоу.

Република Српска

Правна регулатива о библиотекарству и библиотечкој дјелатности у Републици Српској, са хронолошког аспекта, може се сагледати у три фазе.

Прва фаза (1992-1993), коју карактерише преузимање прописа правних претходница (СФРЈ и СР БиХ), почиње доношењем Устава Републике Српске, 28. фебруара 1992. године. Заједно с Уставом донијет је и Уставни закон за провођење Устава којим је регулисано да се до доношења одговарајућих закона и других прописа Републике Српске примјењују закони и остали прописи СФРЈ и СР БиХ који су у сагласности са Уставом, а нису у супротности са законима и другим прописима које је донијела Скупштина српског народа у Босни и Херцеговини, односно Народна скупштина Републике Српске. Преузимањем прописа СФРЈ и СР БиХ створен је правни основ за функционисање правног система у Републици Српској, а тиме и претпоставке за правно регу-

лисање библиотечке дјелатности. Дакле, Уставни закон омогућио је рецепцију библиотечког законодавства СФРЈ и СР БиХ, како оног у ужем, тако и оног које се на библиотекарство односи у ширем смислу. Према том основу примјењивани су *Закон о библиотечкој дјелатности («Службени лист СР БиХ», број 26/86)*, подзаконски акти који из њега произлазе, као и други републички и савезни прописи који регулишу област библиотекарства. С циљем обнављања ратом уништене мреже јавних библиотека, Влада је 1. јуна 1992. године донијела *Одлуку о оснивању Народне библиотеке Српске Републике Босне и Херцеговине («Службени гласник српског народа у БиХ», број 8/92)*. Одлуком је основана национална, централна, библиотека са статусом јавне установе у државној својини. За сједиште библиотеке одређен је главни град. С обзиром на то да је чланом 9. Устава прописано да је Сарајево главни град Републике, функцију националне библиотеке добила је Народна библиотека у ратној пријестоници у Палама. Тиме је заокружен правни основ за обављање библиотечке дјелатности на цијелој територији Републике Српске.

Друга фаза (1993-1999), у којој паралелно егзистирају власти и преузети прописи, отпочиње 29. децембра 1993. године доношењем *Закона о библиотечкој дјелатности («Службени гласник Републике Српске», број 26/93)*. Законом се уређују услови и начин обављања библиотечке дјелатности, као и достављање штампаних ствари одређеним библиотекама и другим установама. У складу са законским овлашћењима, ресорни министар је донио три подзаконска акта: *Правилник о заштитним и другим мјерама за чување библиотечке грађе («Службени гласник Републике Српске», број; 13/96. и 16/96)*, *Правилник о полагању стручних испита запослених у библиотечкој дјелатности («Службени гласник Републике Српске», број; 17/96)* и *Правилник о условима за оснивање и почетак рада библиотека*

(«Службени гласник Републике Српске», број; 29/96). Ови прописи престали су да важе ступањем на снагу новог закона и подзаконских аката.

Трећа фаза, у којој преовладавају властити прописи, почиње 1999. године и траје до данас. Пракса је показала да Народна библиотека у Палама, просторно, организационо и кадровски, није могла одговорити свим задацима и обавезама националне библиотеке. Због тога је Влада РС на редовној сједници, одржаној 2. априла 1999. године, донијела **Одлуку о укидању Народне библиотеке Републике Српске («Службени гласник Републике Српске», број 11/99)** и **Одлуку о проглашењу Народне и универзитетске библиотеке «Петар Кочић» у Бањалуци за Народну библиотеку Републике Српске («Службени гласник Републике Српске», број: 11/99. и 38/99).** Двије године касније донијет је Закон о библиотечкој дјелатности, који је објављен у «Службеном гласнику Републике Српске», број 52/01. На иницијативу Комисије «Булдожер» усвојен је Закон о измјенама и допунама Закона о библиотечкој дјелатности, а објављен је у «Службеном гласнику Републике Српске», број 39/03. На основу законских овлашћења ресорни министар је у току двије године (2002-2004) донио правилнике о: програму стручног испита у библиотечкој дјелатности и начину његовог полагања; условима за оснивање и почетак рада библиотека; заштитним и другим мјерама за чување библиотечке грађе; јединственој обради библиотечке грађе, надзору над стручним радом у библиотекама; садржају и начину вођења регистра библиотека; стручним пословима и стручним звањима, те Упутство о ревизији и расходању библиотечке грађе. Крајем прошле године донијет је Закон о измјенама и допунама Закона о библиотечкој дјелатности, који је објављен у «Службеном гласнику Републике Српске», број 112/08.

Закон о библиотечкој дјелатности («Службени гласник Републике Српске», број: 52/01, 39/03. и 112/08) дефи-

нише библиотечку дјелатност, регулише општи интерес у библиотечкој дјелатности, утврђује услове и начин обављања те дјелатности, достављање штампаних ствари библиотекама и другим установама, руковођење и управљање библиотеком, финансирање библиотека, прописује прекршаје и утврђује казне за њихове починиоце. Библиотечком дјелатношћу, у смислу овог закона, сматра се систематско прикупљање, стручно обрађивање, чување и давање на коришћење библиотечке грађе, као и прикупљање информација о тој грађи. Закон углавном на уобичајен начин, слично окружењу, дефинише појам и садржај библиотечке грађе. Према одредбама Закона, стару и ријетку књигу, која се штити као културно добро, сачињавају: рукописи, рукописне и штампане књиге, периодика и друга библиотечка грађа настала до краја 19. вијека, ријетке књиге, одређени примјерци периодичних издања и друге ријетке библиотечке грађе настале у 20. вијеку, као и посебне библиотечке цјелине које су због свог садржаја, умјетничке, културне и историјске вриједности значајне за науку и културу. Закон у 14 тачака дефинише општи интерес у библиотечкој дјелатности, а према намјени библиотеке разврстава у: народне, народне и универзитетске, школске, високошколске, универзитетске и специјалне, истовремено утврђујући појединачне намјене сваке од њих. Одредбама Закона одређене су матичне библиотеке у Републици Српској (Бања Лука, Бијељина, Добој, Зворник, Источно Сарајево, Приједор, Требиње и Фоча) и утврђен садржај матичних послова у библиотечкој дјелатности, као и опис и садржина осталих послова које обављају библиотеке, Народна и универзитетска библиотека Републике Српске и Специјална библиотека за слијепа и слабовида лица Републике Српске, која заједно са националном библиотеком ради на остваривању општег интереса у библиотечкој дјелатности. У погледу обавезног примјерка штампане и на други начин умножене библиотечке грађе, Закон обавезује издаваче да

Народној и универзитетској библиотеци Републике Српске достављају 11 примјерака од сваког издања, осим периодичних публикација, у ком случају је ова обавеза сведена на достављање само једног примјерка. Један примјерак библиотечке грађе издавачи достављају и библиотеци на подручју за завичајну збирку. У складу, с одредбама Закона, библиотekom руководи директор, а орган управљања је управни одбор. Закон прописује услове за именовања директора и чланова управних одбора појединих типова библиотека и утврђује њихову надлежност. За директора може бити именовано лице које има завршен први циклус студијског програма или еквивалент одговарајуће високошколске установе и најмање три године радног искуства у области културе. Сходно одредбама Закона, средства за финансирање библиотечке дјелатности обезбјеђују се у буџету Републике, буџету града, односно буџету општине. У буџету Републике обезбјеђују се средства за плате запослених и друга примања на основу радног односа, утврђена општим и појединачним колективним уговорима, средства за куповину библиотечке грађе, као и средства за инвестиције у нове намјенске објекте за обављање библиотечке дјелатности и значајнију адаптацију постојећих. У буџету општине, односно града, обезбјеђују се средства за материјалне и режијске трошкове, текуће и инвестиционо одржавање. Средства за рад библиотеке коју оснива физичко лице, као и библиотеке у саставу, обезбјеђује оснивач. Библиотеке средства могу обезбјеђивати и непосредно од корисника услуга, накнаде коју плаћају читаоци, донација и других извора насталих обављањем дјелатности.

Посљедњим измјенама и допунама Закона, крајем 2008. године, у библиотечку дјелатност уведен је Библиотечки савјет, који као стручно тијело врши стручне, савјетодавне и друге послове од интереса за обављање, развој и унапређивање библиотечке дјелатности у Републици Српској. Библиотечки савјет има пет чланова, од којих се један бира за пред-

сједника Савјета. Министар просвјете и културе доноси рјешење о именовању чланова Библиотечког савјета, од којих три члана предлаже министар, а два Друштво библиотекара Републике Српске. Чланови Библиотечког савјета могу бити најистакнутији стручњаци из земље или иностранства, са највишим стручним и научним звањима из области библиотечке дјелатности и информатике. Закон таксативно утврђује надлежности Библиотечког савјета.

Појам старе и ријетке књиге утврђен је у Закону о библиотечкој дјелатности, а њена заштита као покретног културног добра регулисана је одредбама **Закона о културним добрима („Службени гласник Републике Српске“, број: 11/95. и 103/08)**.

Закон о библиотечкој дјелатности уређује основне односе у библиотечкој дјелатности и утемељује концепт библиотечно-информационог система у Републици Српској. Многа практична питања у вези са примјеном појединих одредби Закона остављена су да их подзаконским актима уреди ресорни министар.

Правилником о програму стручног испита у библиотечкој дјелатности и начину његовог полагања («Службени гласник Републике Српске», број 5/02) прописује се програм стручног испита запослених у установама које обављају библиотечку дјелатност, као и начин његовог полагања. Програм стручног испита састоји се од општег и посебног дијела. Стручни испит организује и спроводи Народна и универзитетска библиотека Републике Српске, а полаже се пред посебном комисијом.

Правилник о условима за оснивање и почетак рада библиотека («Службени гласник Републике Српске», број 56/02) прописује ближе услове за оснивање и почетак рада библиотека које су организоване као самосталне установе, као и библиотека које своју дјелатност обављају у саставу предузећа, образовне, научне, културне и друге установе,

државног органа, вјерске заједнице и другог правног лица. Библиотека се може основати и почети са радом, ако има обезбијеђен књижни фонд стручно обрађене библиотечке грађе, просторије и опрему за смјештај, чување, обраду и коришћење библиотечке грађе, као и потребан број стручних библиотечких радника. Библиотека - самостална установа може почети са радом када има најмање 20.000 инвентарисаних и стручно обрађених књига и других јединица библиотечке грађе, смјештених у полице према УДК систему или формату и исказаних у алфабетском и стручном каталогу. Библиотека у саставу може почети са радом када има најмање 5.000 књига и других јединица библиотечке грађе, уз испуњавање осталих услова прописаних за библиотеку-самосталну установу. Специјална библиотека за слијепа и слабовида лица може почети с радом уколико има најмање 1.500 књига и других јединица библиотечке грађе у звучној и брајевој техници. Структура библиотечке грађе треба да задовољава потребе свих корисника библиотеке. Библиотека мора располагати са најмање 50 м² простора за пријем, обраду, смјештај, чување и издавање библиотечке грађе, као и читаоничким простором, уз услов да се тај простор прилагођава прописаним стандардима. Библиотека треба да има и просторије са потребним санитарним уређајима у складу са посебним прописима којима се регулише та област. Библиотека мора имати најмање пет стручних радника, од којих бар два са високом стручном спремом, а уколико се ради о матичној библиотеци, најмање осам стручних радника, од тога пет са високом стручном спремом. За свако наредно повећање књижног фонда од 5.000 јединица библиотечке грађе у односу на утврђени минимум, библиотека може запослити још једног стручног библиотечког радника. Специјална библиотека за слијепа и слабовида лица мора имати најмање три стручна радника, од којих је бар један са високом стручном спремом.

Правилником о заштитним и другим мјерама за чување библиотечке грађе («Службени гласник Републике Српске», број 70/02) прописују се мјере које су библиотеке дужне да предузимају у циљу заштите библиотечке грађе, како би је сачувале од оштећења или уништења. Заштитним и другим мјерама обезбјеђују се услови за чување и заштиту библиотечке грађе, од штетног дјеловања температуре, влаге, свјетлости, прашине, пожара, хемијских, микробиолошких, физичких и других оштећења.

Правилником о јединственој обради библиотечке грађе («Службени гласник Републике Српске», број 70/02) утврђују се ближи услови и начела јединствене евиденције, каталогизације, библиографске обраде података и класификације библиотечке грађе у библиотекама и организационим јединицама других правних лица које обављају библиотечку дјелатност. Начин јединствене обраде библиотечке грађе заснива се на примјени јединственог система класификовања и индексирања, те јединствене каталошко-библиографске обраде података према међународним стандардима.

Правилником о надзору над стручним радом библиотека («Службени гласник Републике Српске», број 2/03) уређује се начин вршења надзора над стручним радом библиотека и организационих јединица које обављају библиотечку дјелатност у другим правним лицима. Стручни надзор врши библиотека којој је повјерено обављање матичних послова, посредством лица која овласти директор матичне библиотеке. Надзор обухвата: прикупљање, заштиту и чување библиотечке грађе; евиденцију и обраду библиотечке грађе; начин вођења каталога; ревизију и отпис библиотечке грађе; оспособљавање приправника; стручно усавршавање за обављање библиотечке дјелатности; начин вођења регистра и обављање других послова у библиотекама.

Правилником о садржају и начину вођења регистра библиотека («Службени гласник Републике Српске», број

2/03) ближе се прописује садржај и начин вођења регистра библиотека, у које се уписују библиотеке и организационе јединице других правних лица које обављају библиотечку дјелатност. Регистар се води посебно за библиотеке, а посебно за организационе јединице које обављају библиотечку дјелатност. Упис у регистар врши матична библиотека на чијем се подручју налази сједиште библиотеке, односно организационе јединице која обавља библиотечку дјелатност, а централни регистар свих библиотека води Народна и универзитетска библиотека Републике Српске.

Упутством о ревизији и расходовању библиотечке грађе («Службени гласник Републике Српске», број 3/03) прописује се начин вршења ревизије и расходовања библиотечке грађе и усклађивања стања из материјалног инвентара са стварним стањем које се утврђује ревизијом. Ревизију врше библиотеке и друге организације и установе које обављају библиотечку дјелатност, у циљу утврђивања стварног бројчаног и физичког стања инвентарисане библиотечке грађе. Може да буде редовна и ванредна. Постоје три метода ревизије, и то: ревизија помоћу инвентара, ревизија помоћу картотеке контролних листића и ревизија помоћу топографског каталога.

Према одредбама **Правилника о стручним пословима у библиотечкој дјелатности («Службени гласник Републике Српске», број 35/04)**, стручни послови у библиотекама су: послови библиотекара, библиографа, археографа, информатора, документалисте и конзерватора (висока стручна спрема), послови вишег књижничара (виша стручна спрема), послови књижничара и књиговесца (средња стручна спрема). Правилник детаљно уређује садржај и опис појединих стручних послова и прописује врсту и степен стручне спреме потребне за њихово обављање.

Правилником о стручним звањима у библиотечко-информационој дјелатности («Службени гласник Репуб-

лике Српске», број 35/04) утврђују се: основна стручна звања (књижничар, виши књижничар, библиотекар, библиограф, археограф, документалиста, информатор, конзерватор); виша стручна звања (самостални књижничар, самостални виши књижничар, виши библиотекар, виши библиограф, виши археограф, виши документалиста, виши информатор, виши конзерватор, библиотекар савјетник, библиограф, савјетник, археограф савјетник, документалиста савјетник, информатор савјетник, конзерватор савјетник). Правилник утврђује ближе услове, поступак и начин стицања основних и виших стручних звања (школска спрема, практичан рад у струци, стручни испит, остварени резултати у стручном и научно-истраживачком раду, објављени стручни и научно-истраживачки радови значајни за унапређење библиотечке дјелатности, научна звања као и садржај израза «објављени или јавности доступни радови», «запажени резултати на унапређењу библиотечко-информационе дјелатности», «сложенији послови у библиотекарству»). Овим подзаконским актом регулисани су и услови, поступак и начин признавања основних стручних звања у библиотечкој дјелатности.⁵

У члану 31, став 2. Закона о библиотечкој дјелатности («Службени гласник Републике Српске», број: 52/01, 39/03. и 112/08), прописано је да подручје на коме матичне библиотеке обављају матичне послове утврђује министар. Ово је једини сегмент библиотечке дјелатности у Републици Српској који још увијек није регулисан подзаконским актом.

---

⁵ Библиотечки савјет Републике Српске утврдио је приједлоге нових правилника који регулишу области стручног испита и стручних звања и ускоро се очекује њихово доношење.

Федерација Босне и Херцеговине

У Федерацији Босне и Херцеговине, као једном од два равноправна ентитета у Босни и Херцеговини, још увијек је на снази *Закон о библиотечкој дјелатности («Службени лист Републике Босне и Херцеговине», број 37/95)*, донијет прије потписивања Дејтонског мировног споразума.

Тим законом уређује се обављање библиотечке дјелатности, која обухвата систематско прикупљање, стручну обраду, чување, похрањивање и давање на коришћење библиотечке грађе, прикупљање информација о тој грађи, као и обавезно достављање штампаног материјала. Основним одредбама даље се дефинише садржина појмова «библиотечка грађа» и «штампани материјал». Стара и ријетка књига у смислу одредаба овог закона је рукописна књига и рукописи, штампана књига, периодика и други књижни материјал посебне вриједности или ријеткости настао до 1945. године, као и ријетка књига, периодична издања и друга ријетка грађа посебне вриједности или ријеткости настала после 1945. године. Према намјени, Закон библиотеке разврстава на: националну, школске, високошколске, универзитетске и специјалне и утврђује послове сваке од њих понаособ. У организационом смислу библиотеке се дијеле на самосталне и библиотеке у саставу. Самостална библиотека може почети с обављањем дјелатности уколико је обезбијеђен одговарајући фонд библиотечке грађе, просторије и опрема за обављање библиотечке дјелатности и потребан број стручних библиотечких радника. Ближе услове, односно стандарде, везане за оснивање и почетак рада библиотека, утврђује ресорни министар на приједлог националне библиотеке. Јавне библиотеке оснивају се као јавне установе у државној својини. Библиотека БиХ је централна матична библиотека, а према намјени је национална и универзитетска. Закон таксативно наводи обавезе Библиотеке БиХ, као националне, универзи-

тетске и централне матичне библиотеке. Самосталним библиотекама управљају управни одбори, а руководе директори. Средства за рад самосталних библиотека обезбјеђују се у складу с општим прописима о финансирању установа, прописима о финансирању јавне потрошње и другим прописима о финансирању културе. У погледу обавезног примјерка, свако правно и физичко лице које се бави штампањем и умножавањем штампаног материјала, дужно је Библиотеци БиХ бесплатно и о свом трошку доставити 10 примјерака од сваког издања. Уколико се публикације штампају у иностранству обавезу достављања имају издавачи. У казним одредбама Закон прописује прекршаје и утврђује казне за њихове починиоце. Од дана ступања на снагу овог закона Народна и универзитетска библиотека Босне и Херцеговине наставила је рад под називом Национална и универзитетска библиотека Босне и Херцеговине.

Овај закон не одговара уставноправној структури успостављеној Дејтонским споразумом, нити реалним друштвеним односима на пољу библиотечке дјелатности у Босни и Херцеговини, а није у складу ни с одређеним одредбама Устава Федерације Босне и Херцеговине.

Правни статус Националне и универзитетске библиотеке Босне и Херцеговине није усклађен с Уставом Босне и Херцеговине, а њене амбиције да постане државна институција и национална библиотека на цијелом подручју БиХ нису реалне, с обзиром на чињеницу да дјелује искључиво на простору Федерације Босне и Херцеговине.

У сврху провођења Закона на подручју Федерације БиХ, донијета су два подзаконска акта.

Правилником о стручним звањима у библиотечкој дјелатности («Службене новине Федерације БиХ», број 24/97) прописани су услови и начин стицања стручних звања, врсте стручних звања, програм полагања стручног испита за обављање библиотечке дјелатности, начин полагања и изда-

вања увјерења о стручном испиту и признавање затечених стручних звања у библиотечној дјелатности.

Правилником о техничко-заштитним и другим условима и мјерама за чување, одржавање и коришћење библиотечке грађе («Службене новине Федерације БиХ», број 26/00) утврђени су ближи услови и прописане мјере за заштиту библиотечке грађе.

С обзиром на то да је Уставом Федерације Босне и Херцеговине библиотечка дјелатност стављена у надлежност кантона, односно жупанија (принцип претпостављене надлежности), у Федерацији Босне и Херцеговине те административно-територијалне јединице донијеле су сопствене прописе о библиотекарству. Од укупно десет, у овом раду наведени су библиотечки прописи донијети у шест кантона, односно жупанија.

Унско-сански кантон: *Закон о библиотечној дјелатности* («Службени гласник Унско-санског кантона», број 6/99); *Одлука о преузимању права и обавеза оснивача према Јавној установи Спомен библиотека «Скендер Куленовић» Босански Петровац* («Службени гласник Унско-санског кантона», број 11/98); *Одлука о преузимању права и обавеза према Јавној установи Народна библиотека Бихаћ* («Службени гласник Унско-санског кантона», број 9/98); *Правилник о техничко-заштитним и другим мјерама за чување библиотечке грађе* («Службени гласник Унско-санског кантона», број 3/01); *Правилник о условима за оснивање и рад библиотеке* («Службени гласник Унско-санског кантона», број 3/01).

Зеничко-добојски кантон: *Закон о библиотечној дјелатности* («Службене новине ЗЕ-ДО кантона», број 8/99); *Правилник о техничко-заштитним и другим мјерама чувања библиотечке грађе* («Службене новине ЗЕ-ДО кантона», број 14/00); *Правилник о увјетима за оснивање и почетак рада библиотеке* («Службене новине ЗЕ-ДО кан-

тона», број 14/00); *Правилник о увјетима за обављање матичних послова библиотечке дјелатности («Службене новине ЗЕ-ДО кантона», број 14/00); Правилник о полагању стручног испита и начину стицања звања у библиотечкој дјелатности («Службене новине ЗЕ-ДО кантона», број 14/00).*

Жупанија Западнохерцеговачка: *Закон о књижницама («Народне новине Жупаније Западнохерцеговачке», број 6/99).*

Кантон Сарајево: *Закон о библиотечкој дјелатности («Службене новине Кантона Сарајево», број 4/99); Правилник о увјетима за обављање матичних послова библиотечке дјелатности («Службене новине Кантона Сарајево», број 5/00); Одлука о преузимању права оснивача Јавне установе «Библиотека Града Сарајева» - Пречишћени текст («Службене новине Кантона Сарајево», број 3/99); Правилник о условима за оснивање и рад библиотека («Службене новине Кантона Сарајево», број 17/99).*

Херцегбосанска жупанија: *Закон о књижницама («Народне новине Херцегбосанске жупаније», број 11/99).*

Тузлански кантон: *Закон о библиотечкој дјелатности («Службене новине Тузланског кантона», број 6/00); Правилник о условима за оснивање и рад библиотека («Службене новине Тузланског кантона», број 3/01); Правилник о стручним звањима, условима и начину стицања стручних звања у библиотечкој дјелатности («Службене новине Тузланског кантона», број 6/00); Правилник о техничко-заштитним и другим мјерама за чување библиотечке грађе («Службене новине Тузланског кантона», број 6/00).*

Законом о библиотечкој дјелатности («Службене новине Тузланског кантона», број 6/00) уређују се: обављање библиотечке дјелатности, начин прикупљања, чувања и осигурања опште доступности библиотечке грађе, услови оснивања и рада библиотека, начин финансирања и друга

питања од значаја за обављање библиотечке дјелатности. Закон на уобичајен начин дефинише библиотечку дјелатност и библиотечку грађу. Према одредбама Закона, библиотека може почети са радом ако обезбиједи: одговарајући фонд библиотечке грађе, просторије и опрему за обављање библиотечке дјелатности, потребан број стручних библиотечких радника и средства за рад библиотеке. Ближе услове за оснивање библиотека утврђује министар подзаконским актом. Библиотеке према намјени могу бити: јавне, школске, универзитетске и специјалне. Јавна библиотека оснива се као самостална јавна установа у државној својини. Закон таксативно утврђује послове библиотеке. Библиотека Кантона је јавна установа коју оснива Скупштина Кантона. Она је централна и матична библиотека за подручје Кантона, а према намјени је јавна и универзитетска. Самосталном библиотеком управља управни одбор, а руководи директор. Средства за рад самосталних библиотека обезбјеђују се у складу са општим прописима о финансирању културе и јавне потрошње. Лица која се баве издавачком дјелатношћу односно штампањем и умножавањем штампаног материјала дужна су да бесплатно и о свом трошку Библиотеци Кантона доставе пет примјерака од сваког издања (обавезни примјерак), а јавној библиотеци на свом подручју, један примјерак за завичајну збирку. Општина у оквиру самоуправног дјеловања оснива јавну библиотеку, подстиче и ствара услове за оснивање школских и специјалних библиотека у саставу правних лица чији је оснивач, одређује библиотеку која преузима библиотечку грађу у случају престанка рада неке од библиотека коју је основала и обезбјеђује средства за задовољавање потреба грађана у библиотечкој дјелатности. У казним одредбама, Закон утврђује прекршаје и прописује казне за њихове починиоце.

Одредбама *Правилника о условима за оснивање и рад библиотека («Службене новине Кантона Сарајево», број*

17/99), уређују се услови за оснивање и рад самосталних библиотека и библиотека у саставу. Самостална библиотека треба да има фонд библиотечке грађе од најмање 15.000 књига и 25 наслова периодичних публикација. Структура фонда према саставу треба да одговара намјени библиотеке и да је у складу са Стандардима и Нормативима за библиотечку дјелатност које је донио Завод за културу БиХ, а усвојила и као посебну публикацију, 28. јуна 1990. године, објавила Скупштина СИЗ-а за културу БиХ. Библиотечка грађа треба да буде стручно обрађена, односно заведена у књиге инвентара, смјештена у полице према одговарајућем систему и исказана у каталозима библиотеке. Корисна површина библиотеке не може бити мања од 300 м², а чине је: просторије за смјештај и чување библиотечке грађе, просторије за стручну обраду библиотечке грађе, просторије за коришћење библиотечке грађе и читаонички простор са најмање 20 мјеста. Библиотека треба да има и просторију са потребним санитарним уређајима у складу са посебним прописима. Самостална библиотека мора имати најмање три стручна радника са положеним стручним испитом, од којих су најмање два са високом стручном спремом. За свако наредно повећање библиотечке грађе од 5.000 књига у односу на утврђени минимум библиотека је обавезна да обезбиједи најмање још једног стручног радника. За обављање библиотечке дјелатности самостална библиотека треба да има неопходна финансијска средства која обезбјеђује један или више оснивача библиотеке на територији Кантона.

Република Србија

*Законом о библиотечкој делатности („Службени гласник Републике Србије“, број 34/94)*⁶ утврђује се општи интерес у библиотечкој дјелатности, као и услови и начин обављања те дјелатности. Библиотечку дјелатност могу обављати сва правна и физичка лица, под условима и на начин утврђен тим законом. Попут закона из окружења и овај закон на сличан начин дефинише библиотечку дјелатност и библиотечку грађу. Библиотека је установа која има одређен број књига и других публикација, намијењених за коришћење, која испуњава друге услове и која је регистрована, у складу с одредбама овог закона. Закон таксативно, у десет тачака, утврђује општи интерес у библиотечкој дјелатности. Општина обезбјеђује услове за прикупљање, обраду, чување и давање на коришћење књига и других публикација, те ради задовољавања потреба грађана у библиотечкој дјелатности оснива библиотеку. Библиотека може почети с радом и обављати дјелатност ако има најмање 3.000 књига и других публикација, једног библиотекара с високом стручном спремом и просторије за пријем читалаца и смјештај публикација, с одговарајућим намјештајем и опремом. Закон утврђује основне принципе чувања и заштите, као и јединствене обраде библиотечке грађе, те вођења других евиденција о тој грађи. Одредбама закона регулисани су и међубиблиотечка размјена и позајмица, ревизија и отпис, вођење каталога и регистра, стручни послови, стручни испит и стручна звања. Неке од ових области детаљније се уређују подзаконским актима. У седам тачака прецизно су утврђене матичне функције у библиотечкој дјелатности. Закон не регулише питања завичајне

---

⁶ У Републици Србији покренут је поступак за доношење новог закона о библиотечкој дјелатности, а тренутно је у оптицају једанаеста верзија нацрта овог закона, из 2004. године. Доступно преко: http://www.nb.rs/view_file.php?file_id=391 [5.2.2010].

збирке, обавезног примјерка и заштите старе и ријетке књиге. У казним одредбама утврђени су прекршаји у случају кршења законских одредаба, те прописане казне за њихове починиоце.

У сврху провођења законских одредаба министар културе и управник Народне библиотеке Србије донијели су подзаконске акте којима су потпуније уредили начин и поступак остваривања права и обавеза библиотека и библиотечких радника у обављању библиотечке дјелатности.

Правилником о евиденцији библиотечке грађе („Службени гласник Републике Србије“, број 7/95), кога је донио министар културе, прописани су подаци који се уносе у књиге инвентара и каталоге, врсте каталога и начин њиховог вођења, као и начин вођења централног каталога библиотечке грађе, с подацима који се у њега уносе.

Правилником о ближим условима за чување библиотечке грађе („Службени гласник Републике Србије“, број 63/94), кога је донио министар културе, прописани су ближи услови за чување библиотечке грађе у библиотекама и организационим јединицама које обављају библиотечку дјелатност у саставу других правних лица.

Правилником о надзору над стручним радом у библиотекама („Службени гласник Републике Србије“, број 63/94), кога је донио министар културе, уређен је начин вршења надзора над стручним радом библиотека и организационих јединица других правних лица које обављају библиотечку дјелатност.

Правилником о садржини и начину вођења регистра библиотека („Службени гласник Републике Србије“, број 63/94), кога је донио министар културе, прописана је садржина и начин вођења регистра библиотека, који се води посебно за библиотеке, а засебно за организационе јединице других правних лица које се баве библиотечком дјелатношћу.

Правилником о врсти стручних послова у библиотеци, врсти и степену стручне спреме потребне за њихово обављање („Службени гласник Републике Србије“, број 63/94), кога је донио министар културе, прописана је врста стручних послова у самосталним библиотекама и библиотекама у саставу других правних лица, као и врста и степен стручне спреме потребне за њихово обављање.

Правилником о ближим условима за стицање звања лица која обављају стручне послове у библиотеци („Службени гласник Републике Србије“, број 63/94), кога је донио министар културе, утврђени су ближи услови за стицање звања лица која обављају стручне библиотечке послове.

Правилником о програму стручног испита у библиотечкој делатности и начину његовог полагања („Службени гласник Републике Србије“, број 20/95), кога је донио министар културе, прописан је програм стручног испита у библиотечкој дјелатности и детаљно регулисан начин његовог полагања.

Решењем о одређивању библиотека које обављају матичне функције у библиотечкој делатности („Службени гласник Републике Србије“, број 46/94), кога је донио министар културе, одређене су матичне библиотеке и утврђена подручја на којима те библиотеке обављају матичне послове у библиотечкој дјелатности.

Упутством о ревизији и отпису библиотечке грађе, кога је донио управник Народне библиотеке Србије, прописан је начин вршења ревизије и отписа библиотечке грађе и усклађивање стања из материјалног инвентара са стварним стањем које се утврђује ревизијом.

Упутством за обраду библиотечке грађе, кога је донио управник Народне библиотеке Србије, детаљно је регулисан начин јединствене обраде библиотечке грађе, уз примјену јединственог система класификовања и индексирања, те

јединствене каталошко-библиографске обраде података према међународним стандардима.

Стручним упутством о поступку и начину стицања звања лица која обављају стручне послове у библиотеци, кога је донио управник Народне библиотеке Србије, ближе су уређени поступак и начин стицања стручних звања у библиотечкој дјелатности.

Заштита старе и ријетке књиге и обавеза достављања публикација (обавезни примјерак) у Републици Србији регулисани су одредбама **Закона о културним добрима („Службени гласник Републике Србије“, број 71/94)**. Стару и ријетку књигу сачињавају: рукописи, рукописне и штампане књиге, периодика и друга библиотечка грађа настала до краја 1867. године, ријетке књиге, одређени примјерци периодичних издања и друге ријетке библиотечке грађе настале и послје ове године, одређена библиотечка грађа која се на основу овог закона доставља овлашћеној библиотеци, као обавезни примјерак и документација о њој, као и посебне библиотечке цјелине које су због свог садржаја, културне и историјске вриједности значајне за науку и културу. Предузеће које је штампало, односно завршило штампање публикације дужно је да Народној библиотеци Србије достави десет примјерака сваке публикације одмах након завршетка штампања.

Одредбама **Закона о делатностима од општег интереса у области културе („Службени гласник Републике Србије“, број 49/92)** прописано је да рад, одржавање и остваривање програма Народне библиотеке Србије, изградња јединственог библиотечко-информационог система и обављање матичних функција у библиотечкој дјелатности, представљају општи интерес у области културе за чију се реализацију средства обезбјеђују у буџету Републике Србије.

На основу UNMIK-ове Уредбе број 2001/9. од 15.5.2001. године, Скупштина Косова је, 23. јуна 2003. године, донијела **Закон о библиотекама („Службене новине“, број 15/03)**.

Законом се утврђују основни принципи и норме за библиотечку дјелатност, као и за организацију и успјешност библиотека. Према одредбама Закона, библиотека је културна, васпитна и информациона институција која прикупља, обогађује, обрађује, одржава и чува колекције из разних области стваралаштва и интелектуалне дјелатности, људског искуства и мисли, а све у циљу да их корисницима предочи и стави на располагање ради читања, истраживања и студирања, као и ради остављања у заоставштину наредним генерацијама. У вишејезичкој заједници захтјеви етничких мањина биће уважени под једнаким могућностима и њихови културни интереси ће доћи до изражаја у библиотечној грађи. Библиотеке јавног сектора су библиотеке формиране од стране јавног законодавног или извршног органа, односно које се финансирају из јавног буџета и других јавних фондова. Јавне библиотеке су: Национална библиотека Косова, међуопштинске библиотеке и општинске библиотеке које дјелују као библиотеке заједница. Свако физичко и правно лице има право да оснује библиотеку и управља њоме у складу са законом. Библиотека може почети са радом уколико испуњава минималне захтјеве у погледу физичких просторија и библиотечке средине, ако има почетну збирку, опрему и библиотечко особље, као и ако је уписана у регистар библиотека при Министарству културе. Ближе услове за оснивање библиотека утврђује ресорни министар подзаконским актом. Закон утврђује концепт националне библиотекарске мреже, уређује права и обавезе корисника библиотеке, регулише одговорности и овлашћења централних и општинских органа. Одредбама Закона успостављен је Национални савјет библиотека који се оснива као савјетодавно тијело министра, а његов састав чини девет чланова. Закон регулише и организацију и управљање библиотекама јавног сектора и утврђује основне функције сваке од њих понаособ: Националне библиотеке Косова, општинских и међуопштинских библиотека,

Универзитетске библиотеке, школских и посебних библиотека. Библиотеке јавног сектора се финансирају из буџета и осталих јавних фондова. У погледу обавезног примјера издавачи су дужни Националној библиотеци Косова доставити пет примјерака свих публикација које су намијењене јавном коришћењу. У казним одредбама утврђени су прекршаји и прописане казне за њихове починиоце. Закон је у идентичном тексту проглашен на албанском, српском и енглеском језику, а у случају несагласности, изворним текстом за потребе тумачења, сматраће се текст на енглеском језику.

Република Црна Гора

Од свих држава које су некада биле у саставу СФРЈ, још се само у Црној Гори у области библиотечке дјелатности примјењују преузети прописи.⁷

Законом о библиотечкој дјелатности („Службени лист Социјалистичке Републике Црне Горе“, број: 16/77. и 2/89) прописано је да је циљ библиотечке дјелатности да путем књиге и другог библиотечког материјала развија опште образовање становништва, трајно задовољава културне потребе радних људи и грађана, као и да унапређује стручни и научни рад и тако утиче на развој привреде, образовања, културе, науке и осталих дјелатности. Садржај библиотечке дјелатности дефинисан је на уобичајен начин. Према својим циљевима и задацима библиотеке и библиотеке у саставу могу бити: опште, специјалне и школске библиотеке. Услови за оснивање и рад библиотека су: обезбијеђен одговарајући

---

⁷ Министарство културе, спорта и медија Републике Црне Горе, у септембру 2009. године, утврдило је нацрт новог закона о библиотечкој дјелатности. Доступно преко: <http://www.gov.me/minkult/index.php?akcija=vijesti&id=177101> [3.2.2010].

библиотечки материјал, обезбијеђен одговарајући стручни кадар, просторије и опрема, те обезбијеђена средства за оснивање и почетак рада. У оквиру своје дјелатности библиотеке путем јавних предавања, изложби, јавних дискусија и на други начин раде на образовању грађана и ширењу и популаризацији књиге. Централна библиотека је општа (народна, научна) и матична библиотека за територију Црне Горе. Закон утврђује послове матичних служби, основне принципе обраде библиотечког материјала, стручног надзора над радом библиотека, стручних послова и стручних звања, као и чувања и заштите књига и другог библиотечког материјала. Стару и ријетку књигу сачињавају рукописи, рукописне и штампане књиге, периодика и други библиотечки материјал настао до краја 19. вијека, ријетке књиге, одређени примјерци периодичних издања и другог ријетког библиотечког материјала насталог у 20. вијеку, као и библиотечки материјал који се на основу закона доставља одређеној библиотеци. Закон у казним одредбама утврђује прекршаје и прописује казне за њихове починиоце.

Правилником о ближим условима за оснивање библиотеке и библиотеке у саставу („Службени лист Социјалистичке Републике Црне Горе“, број 30/78) прописани су ближи услови за оснивање библиотека. Библиотека се може основати ако има: најмање 5.000 књига, чија структура зависи од врсте библиотеке која се оснива, најмање једног библиотечког радника запосленог са пуним радним временом, просторије за позајмљивање књига, за читаоницу и за смјештај књига, као и друге просторије неопходне за обављање библиотечке дјелатности, намјештај (столове, столице, регале) и другу техничку опрему. Библиотека у саставу може се основати уколико има: најмање 2.000 књига, најмање једног библиотечког радника запосленог бар до половине радног времена, просторије за позајмљивање и смјештај књига, намјештај (столове, столице, регале) и другу техничку опрему.

Просторије библиотеке морају одговарати хигијенско-здравственим захтјевима и морају бити изоловане од влаге и заштићене од пожара. Библиотечка опрема треба да буде функционална и једноставних облика и по правилу, направљена од лаког материјала.

Правилником о начину вршења стручног надзора над радом библиотека и библиотека у саставу („Службени лист Социјалистичке Републике Црне Горе“, број 27/79) прописани су поступак и начин вршења стручног надзора над радом библиотека.

Република Хрватска

Законом о књиžницима («Narodne novine», број: 105/97, 5/98, 104/00. и 69/09), уређује се библиотечка дјелатност, услови и начин њеног обављања, организација и начин рада библиотека, библиотечка грађа, те правни статус Националне и свучилишне књијнице у Загребу. Библиотеке имају задатак да у остварењу јавне службе настоје задовољити образовне, културне и информационе потребе свих грађана на подручју дјеловања, као и да врше популаризацију читања и других културних активности у циљу унапређивања укупног културног живота заједнице. Самосталне библиотеке као јавне службе могу основати Република Хрватска, жупаније, Град Загреб, градови и општине. Закон дефинише садржаје појмова «библиотечка дјелатност» и «библиотечка грађа». Према намјени и садржају књижног фонда, врсте библиотека су: национална, народна, школска, свеучилишна (универзитетска), високошколска, општенаучна и специјална. Библиотеке дјелатност обављају према стандардима којима се уређују послови, као и кадровски и технички услови карактеристични за поједине врсте библиотека. Општине и градови су дужни основати народну библиотеку као јавну установу, а

могу обављање библиотечке дјелатности посебним уговором повјерити народној библиотеци у другој општини или граду. Библиотека се може основати, ако су поред општих услова прописаних Законом о установама, обезбијеђени: библиотечка грађа, стручно особље, простор, опрема и средства за рад библиотеке. Министарство културе води регистар о библиотекама и библиотечким у саставу. Национална и свучилишна књижница у Загребу је јавна установа од националног значаја која обавља библиотечку и информациону дјелатност националне библиотеке Републике Хрватске. Самосталном књижницом управља управно вијеће, а руководи управник (равнаатељ). Средства за рад самосталних библиотека, односно библиотека у саставу, обезбјеђује оснивач. Библиотеке међусобно сарађују и повезују се у хрватски библиотечки систем. Закон утврђује послове који се обављају у оквиру матичне дјелатности. При Министарству културе оснива се Хрватско књижнично вијеће, као стручно и савјетодавно тијело, а у чијем саставу је седам чланова. У погледу обавезног примјера, издавачи су дужни националној библиотеци доставити, бесплатно и о свом трошку, осам примјерака библиотечке грађе намијењене јавности, те још један примјерак матичној библиотеци у сједишту ради стварања завичајне збирке. Законом су уређена и питања стручних радника, заштите библиотечке грађе и стручног надзора над радом библиотека. У казним одредбама утврђени су прекршаји и прописане казне за њихове починиоце.

Pravilnikom o polaganju stručnih ispita u knjižničarskoj struci („Narodne novine“, broj 21/99), кога је донио министар културе, 25.2.1999. године, уређује се начин полагања стручних испита за стручна библиотечка звања.

Pravilnikom o upisniku knjižnica i knjižnica u sastavu („Narodne novine“, broj 139/98), кога је донио министар културе, 20.10.1998. године, одређују се садржај и рокови вође-

ња регистра библиотека и библиотека у саставу, који се води у Министарству културе.

Pravilnikom o matičnoj djelatnosti knjižnica u Republici Hrvatskoj („Narodne novine“, broj 43/01), кога је донио министар културе, 7.5.2001. године, уређује се матична дјелатност и утврђује систем матичних библиотека у Републици Хрватској.

Pravilnikom o reviziji i otpisu knjižnične građe („Narodne novine“, broj 21/02), кога је донио министар културе, 21.2.2002. године, утврђује се поступак и одређују рокови ревизије библиотечке грађе, као и отпис те грађе.

Standardima za narodne knjižnice u Republici Hrvatskoj („Narodne novine“, broj 58/99), које је донио министар културе, 28.5.1999. године, одређују се минимални услови за обављање дјелатности народних библиотека, а на основу Закона о књижницама и уважавајући циљеве и задатке народних библиотека утврђене UNESCO-вим Манифестом за народне библиотеке из 1994. године.

Standardom za školske knjižnice („Narodne novine“, broj 34/00), кога је донио министар просвјете и спорта, 15.3.2000. године, одређују се минимални услови у погледу библиотечке грађе, библиотечког особља, простора и опреме за обављање дјелатности школских библиотека у основним и средњим школама, те се утврђују стручни критерији и параметри за унапређење библиотечке дјелатности.

Република Македонија

Закон о библиотекама - ***Закон за библиотеките („Службен весник на Република Македонија“, бр. 66/04)*** уређује обављање библиотечке дјелатности, оснивање и типове библиотека, организацију, координацију, стручна звања, надзор и друга питања од значаја за обављање библиотечке дјелат-

ности у Републици Македонији. Закон утврђује значење појма „библиотечки материјал“. Библиотека се дефинише као непрофитна организација у области културе, која у складу са стручним начелима одржава библиотечке фондове и изворе информација, те обезбјеђује приступ и кориштење тих фондова и извора, врши међубиблиотечку позајмицу и услуге везане за коришћење иностраних извора информација. Библиотечка дјелатност утврђена је као дјелатност од општег интереса. С обзиром на оснивача, библиотеке могу бити јавне (националне и локалне) и приватне, а с обзиром на предмет пословања, дијеле се на опште и специјалне. Библиотека може да почне са радом ако испуњава посебне услове: обезбијеђена основна средства за почетак рада, обезбијеђена финансијска средства за одрживо обављање дјелатности, израђен елаборат за оснивање библиотеке, обезбијеђене адекватне просторије и опрему за чување и коришћење фондова, обезбијеђен библиотечки материјал и стручно оспособљен кадар. Локалном библиотеком руководи директор, кога бира и разрешава градоначелник, а орган управљања локалном библиотеком је управни одбор. Средства за финансирање дјелатности локалних библиотека обезбјеђују се на начин и у поступку који су утврђени законом. У Закону су таксативно наведени послови библиотека и дјелатности матичних библиотека. За централну националну библиотеку са матичном функцијом проглашена је Национална и универзитетска библиотека „Св. Климент Охридски“ у Скопљу. Закон регулише набавку, чување и заштиту библиотечке грађе, вођење евиденција и документације о библиотечким фондовима, ревизију и отпис библиотечке грађе, научно-образовну дјелатност библиотека, презентацију библиотечког материјала, радно вријеме библиотека и друге послове значајне за обављање библиотечке дјелатности. Закон уређује и права и обавезе корисника библиотечких услуга, као и осигурање библиотечке грађе на изложбама и другим видовима презентације. Дос-

тављање обавезног примјерка регулисано је одредбама посебног закона. Библиотеке у Републици Македонији повезују се у јединствен библиотечко-информациони систем. Као савјетодавно и стручно тијело при ресорном министарству установљава се Национални савјет за библиотекарство, кога чине председник и осам чланова, а именује их и разрешава министар. Одредбама Закона регулисани су услови, начин и поступак за стицање стручних звања у библиотечној дјелатности, као и вршење надзора над спровођењем одредаба Закона. У казним одредбама утврђени су прекршаји и прописане казне за њихове починиоце.

Закон о обавезном примјерку - **Закон за задолжителниот примерок („Службен весник на Република Македонија“, бр. 11/94)** уређује услове и поступак за обавезно достављање публикација установама одређеним Законом, а ради заштите, чувања и коришћења тих публикација. Закон утврђује значење појма „публикација“ и обавезује штампара да пет примјерака од сваког издања мора доставити Националној и универзитетској библиотеци „Св. Климент Охридски“ у Скопљу, од којих се по један примјерак прослеђује Матичној и универзитетској библиотеци «Климент Охридски» у Битољу и Народној библиотеци «Гоце Делчев» у Штипу. Ако се публикација штампа у иностранству обавезу достављања има издавач.

Република Словенија

Закон о библиотекарству - **Закон о knjižničarstvu («Uradni list Republike Slovenije», broj 87/01)** уређује јавну службу на подручју библиотечке дјелатности, тако да регулише: дјелатност, оснивање, финансирање и надзор над радом библиотека које се финансирају из јавних средстава у оквиру библиотечко-информационог сервиса за размјену података у

националном узајамном библиографском систему; дефинише национални узајамни библиографски систем и услове за укључивање у тај систем, као и задатке Националног савјета за библиотечку дјелатност. Закон утврђује садржину појма «библиотечка дјелатност као јавна служба», тако да таксативно наводи све сегменте библиотечке дјелатности. Појам «библиотечка грађа» Закон дефинише на уобичајен начин, слично законима из окружења. Национални узајамни библиографски систем чине библиотеке које испуњавају услове за укључивање у тај систем, а који су прописани овим законом, затим национална библиотека, те организација која обавља дјелатност библиотечког информационог сервиса за размјену података. Библиотечка грађа која има својство културног добра у складу са законом који уређује заштиту културног наслеђа, представља културно добро по самом закону, без обавезе провођења посебног поступка проглашења. За културно добро проглашава се сљедећа библиотечка грађа: кодекси, повеље и друга рукописна грађа, те књижна, картографска, нотна и слична грађа, настала прије 1800. године, као и архивски примјерци свих публикација које имају значај *Словенике* или су као такви одређени прописима о обавезном примјерку. Библиотека у складу са стручним начелима организује збирке библиотечке грађе, с циљем да појединцима и групама обезбиједи доступност и омогући коришћење: сопствене библиотечке грађе и с њом повезаних информација, међубиблиотечке позајмице, као и иностраних информационих извора. Према преовлађујућем типу корисника, библиотеке се дијеле на: опште, школске, високошколске, специјалне и националну. У даљим одредбама Закон регулише: права корисника, повезивање библиотека, упис у регистре, стандарде и стручна упутства, односно препоруке, отпис библиотечке грађе, чување и заштиту грађе са својством културног добра, донације библиотечке грађе, као и прикупљање података о корисницима библиотечких услуга. Општа библиотека

оснива се као самостално правно лице ако обавља библиотечку дјелатност за 10.000 и више становника, а уколико се ради о мањем броју становника, библиотека дјелује као организациона јединица самосталне библиотеке. Директора опште библиотеке, с мандатом од пет година, именује савјет опште библиотеке на основу јавног конкурса и услова прописаних актом о оснивању. Прије именовања или разрешења, савјет мора добити сагласност општине-оснивача, те мишљење општине која је на библиотеку уговорно пренијела обављање библиотечке дјелатности, као и мишљење стручних радника библиотеке. Свака општина је дужна да сама или заједно са другим општинама оснује општу библиотеку или да обављање библиотечке дјелатности на свом подручју повјери другој општој библиотеци уз сагласност њеног оснивача. Закон уређује и дјелатност школских и високошколских библиотека, те специјалних, као и националне библиотеке. Одредбама Закона регулисано је и обављање библиотечке дјелатности као јавне службе, кроз прописивање основних услова који се детаљније регулишу посебним правилником. Предмет регулисања су и стручни библиотечки испит и национални библиографски систем. Као струковно и савјетодавно тијело у области библиотекарства, Влада Републике Словеније оснива Национални савјет за библиотечку дјелатност, кога чине признати стручњаци с подручја библиотечке дјелатности који се именују на мандат од пет година, уз могућност поновног именовања. У посебном поглављу регулише се јавно финансирање библиотека, кроз потпоглавља која се односе на финансирање библиотечке дјелатности као јавне службе из јавних средстава, учешће општина у суфинансирању општих библиотека, неиспуњавање обавеза општина и средства државе у суфинансирању библиотека. За јавно посуђивање библиотечке грађе у општим библиотекама Закон установљава библиотечку накнаду, као помоћ ауторима те грађе који имају стално пребивалиште у Републици

Словенији или стварају на словеначком језику. Министар културе детаљније регулише начин и облике подјеле средстава по основу библиотечке накнаде. Закон уређује и надзор над обављањем библиотечке дјелатности као јавне службе, те обављање инспекцијског надзора и услове за именовање инспектора који прате провођење одредаба овог закона. У казним одредбама Закон утврђује прекршаје и прописује казне за њихове починиоце.

Закон о обавезном примјерку публикација – ***Zakon o obveznem izvodu publikacij («Uradni list Republike Slovenije», broj 69/06)*** прописује услове, поступак и начин обавезног достављања публикација националној библиотеци. У односу на претходни словеначки закон, овај доноси три новине: обавеза достављања односи се и на online-публикације, дужност достављања прелази са штампара на издаваче и смањује се број примјерака публикације која се доставља. Закон обавезује издаваче да националној библиотеци доставе један примјерак online-публикације без заштите, с могућношћу приступа бар у сврху стручног и научног истраживања. Критеријуми, начин достављања, архивирања и коришћења уређују се подзаконским актом кога доноси национална библиотека. Словеначки језик, словеначки аутори, словеначки издавачи и публикације које се тематски односе на Републику Словенију, представљају опште критерије за ову врсту публикација. Посебни критерији односе се на: цјеловит и самосталан садржај, који мора имати умјетничку или интелектуалну вриједност; издавачи публикација требају бити званичне институције, а аутори стручно, умјетнички или друштвено признати; структура публикације мора се заснивати на поузданим линковима, са логичним распоредом садржине, метаподатака и података. Предност имају публикације са домаћим доменом (.si), а уколико публикација испуњава опште критерије прикупљају се и домени (.eu, .com, .net, .info, .org, и други), а обавеза достављања обухвата стандардизоване формате.

Дужност достављања не односи се на личне web-странице, блогове, портале, форуме и слично. Архив online-публикација је у принципу јавног карактера, с тим што му власници ауторских права могу ограничити приступ. С обзиром на чињеницу да су издавачи власници ауторских права, у складу с одредбама овог закона они, а не штампари, имају обавезу достављања. Публикације се достављају у четири примјерка Народној и универзитетској књижници у Љубљани, од чега се два примјерка прослеђују Универзитетској књижници у Марибору. Публикације које су скупље од 1.000,00 евра и докторске дисертације достављају се у два примјерка, а online-публикације само у једном примјерку. Публикације чије је издавање финансирано из јавних извора достављају се у 16 примјерака, од којих се 14 шаље у друге библиотеке (Универзитетска књижница у Марибору, десет централних народних библиотека, библиотеке словеначких мањина у Аустрији и Италији).⁸

У Републици Словенији библиотечка дјелатност детаљније је регулисана сљедећим подзаконским актима: Одлука о оснивању Националног савјета за библиотечку дјелатност - *Sklep o ustanovitvi Nacionalnega sveta za knjižnično dejavnost* («*Uradni list Republike Slovenije*», broj 34/02); Одлука о оснивању Института информационих наука - *Sklep o ustanovitvi Instituta informacijskih znanosti* («*Uradni list Republike Slovenije*», broj 71/02); Правилник о начину одређивања заједничких трошкова централних библиотека, које врше библиотечку дјелатност у више општина, и трошковима мјесних библиотека - *Pravilnik o načinu določanja skupnih stroškov osrednjih knjižnic, ki zagotavljajo knjižnično dejavnost v več občinah, in stroškov krajevnih knjižnic* («*Uradni list Republike Slo-*

---

⁸ Опширније у: Сешек, И. (2008). Нови закон о обавезном примерку-стручне новости и искуство НУК. У Зборнику радова: *Колекције у библиотекама* (стр. 9-14). Београд: Заједница матичних библиотека Србије, Крушевац: Народна библиотека Крушевац.

venije», broj 19/03); Уредба о основним услугама библиотека - *Uredba o osnovnih storitvah knjižnic («Uradni list Republike Slovenije», broj 29/03*); Одлука о оснивању јавне установе Народна и универзитетска библиотека - *Sklep o ustanovitvi javnega zavoda Narodna in univerzitetna knjižnica («Uradni list Republike Slovenije», broj 46/03*); Одлука о оснивању јавне установе Централна техничка библиотека Универзитета у Љубљани - *Sklep o ustanovitvi javnega zavoda Centralna tehniška knjižnica Univerze v Ljubljani («Uradni list Republike Slovenije», broj 60/03*); Правилник о условима за обављање библиотечке дјелатности као јавне службе - *Pravilnik o pogojih za izvajanje knjižnične dejavnosti kot javne službe («Uradni list Republike Slovenije», broj 73/03*); Правилник о централним обласним библиотекама - *Pravilnik o osrednjih območnih knjižnic («Uradni list Republike Slovenije», broj 88/03*); Правилник о евиденцији библиотека - *Pravilnik o razvidu knjižnic («Uradni list Republike Slovenije», broj 105/03*); Правилник о увођењу библиотечке накнаде - *Pravilnik o izvajanju knjižnične nega nadomestila («Uradni list Republike Slovenije», broj 42/04*); Правилник о престанку важења Правилника о суфинансирању централних специјализованих информационих центара - *Pravilnik o prenehanju veljavnosti Pravilnika o sofinanciranju osrednjih specializiranih informacijskih centrov («Uradni list Republike Slovenije», broj 12/05*); Правилник о суфинансирању централних специјализованих информационих центара - *Pravilnik o sofinanciranju osrednjih specializiranih informacijskih centrov («Uradni list Republike Slovenije», broj 12/05*); Правилник о измјенама и допунама Правилника о условима за обављање библиотечке дјелатности као јавне службе - *Pravilnik o spremembah in dopolnitvah Pravilnika o pogojih za izvajanje knjižnične dejavnosti kot javne službe («Uradni list Republike Slovenije», broj 70/08*); Одлука о измјенама и допунама Одлуке о оснивању јавне установе Народна и универзитетска библиотека - *Sklep o spremembah*

in dopolnitvah Sklepa o ustanovitvi javnega zavoda Narodna in univerzitetna knjižnica («Uradni list Republike Slovenije», broj 85/08); Правилник о издавању одобрења за узајамну каталогизацију - *Pravilnik o izdaji dovoljenja za vzajemno katalogizacijo («Uradni list Republike Slovenije», broj 107/08);* Правилник о именовану у стручна звања у библиотечкој дјелатности - *Pravilnik o imenovanju v strokovne nazive v knjižnični dejavnosti («Uradni list Republike Slovenije», broj 9/09)* и Правилник о измјенама Правилника о увођењу библиотечке накнаде - *Pravilnik o spremembah Pravilnika o izvajanju knjižničnega nadomestila («Uradni list Republike Slovenije», broj 14/09).*

Препоруке из Манифеста за јавне библиотеке које се односе на правне прописе

IFLA/UNESCO Манифест за јавне библиотеке (1994) утврђује да су услуге јавних библиотека у принципу, бесплатне, а за њихов рад и финансирање одговорни су локални и централни органи државне управе. Дјеловање библиотека треба да се заснива на одредбама засебних правних прописа. Библиотека мора бити битан елемент развојне стратегије у секторима културе, образовања, описмењавања и снабдијевања информацијама. Национална библиотечка мрежа, коју чине национална, јавне, регионалне, истраживачке и специјалне библиотеке, треба да буде предмет правне регулативе и развојних стратешких планова.⁹

---

⁹ Опширније у: IFLA/UNESCO Смернице за развој јавних библиотека (2005). Београд: Народна библиотека Србије: Библиотека града Београда.

Библиотечко законодавство према концепту Смјерница за развој јавних библиотека

IFLA/UNESCO Смјернице за развој јавних библиотека (2001) препоручују да рад јавних библиотека треба регулисати правним прописима тако да се обезбиједи њихово трајање и позиција у оквиру државне управе. Основни задатак библиотечког законодавства треба да буде одређивање степена одговорности државне управе за одржавање библиотечке дјелатности, као и утврђивање начина финансирања те дјелатности. Истовремено то законодавство треба да позиционира мјесто јавних библиотека у ужој или широј библиотечној мрежи. Лица која руководе јавним библиотекама морају познавати и прописе који регулишу друге области, а имају утицаја на рад и дјеловање библиотеке. Библиотекари треба да прате прописе о заштити ауторских права, те да подрже и афирмишу оне прописе који на равномјеран начин регулишу односе права аутора и потреба корисника. Уколико се доносе прописи о регулисању права аутора на основу јавног позајмљивања, накнада за плаћање тих права не смије се узимати из дијела средстава намијењених за куповину библиотечке грађе.¹⁰

Препоруке Савјета Европе и EBLIDA-е у вези са правном регулативом и пословањем библиотека Европе

Препорукама се апострофира потреба да се између норми које се односе на библиотечко законодавство и норми које се примјењују у другим сродним областима, осигура повезаност на свим нивоима, да се повећа број уобичајених одредби за библиотеке, водећи при том рачуна о свим различитим аспектима у вези са правном регулативом библиотека,

---

¹⁰ Исто.

те да се успостави баланс између интереса појединаца, правних лица и различитих категорија стручних лица која се баве књигом.

Правна регулатива и пословна политика европских библиотека треба да омогући: заштиту библиотечног наслеђа путем обавезног примјерка и примјене UNIDROIT-Конвенције као референтног документа у вези са крађом и илегалним извозом културних добара; коришћење библиотечких услуга свим грађанима без обзира на расу, националност, религију, културу, политику, доб, физичка и ментална оштећења, пол или сексуалну оријентацију; легалан положај библиотека у вези с ауторским и сличним правима (копирање и репродукција у складу са националном регулативом о ауторским правима); потребан легални статус и професионалне програме за све врсте библиотека; праћење развоја нових технологија и обезбјеђивање ресурса којима ће се осигурати средства за стручно усавршавање библиотечких радника и обуку корисника библиотечких услуга да би се постигла оптимална искориштеност нових технологија; пружање библиотечких услуга специјалним групама корисника: развој библиотечких услуга у складу са националном и интернационалном политиком и у складу са конвергенцијом институција у асоцијацију ALM (архиви, библиотеке, музеји); размјену библиотечких радника путем европских програма размјене и обуке, као и слободу изражавања и слободан приступ информацијама.¹¹

Закључак

Да би се обезбиједила правна сигурност, односи између појединих субјеката у библиотечној дјелатности уређују се правним нормама.

---

¹¹ Препоруке су усвојене у Стразбуру, 2000. године.

Актуелност прописа о библиотекарству и степен усаглашености с препорукама и смјерницама међународних библиотечких друштава и установа, прави су показатељ односа појединих држава у региону према библиотечној дјелатности као значајном сегменту њиховог културног идентитета.

Анализирајући садржај библиотечких прописа и пратећи активности које се у овом моменту проводе у државама насталим на простору некадашње Југославије, може се закључити да је реформа библиотечног законодавства у цијелости проведена у Републици Словенији, великим дијелом у Републици Хрватској, а дјелимично и у Републици Македонији. Реформе су тренутно у току у Републици Србији и Републици Црној Гори. У босанскохерцеговачким ентитетима, Републици Српској и Федерацији БиХ, реформа библиотечких прописа ће тек услиједити.

Summary: After introductory summary of ways to regulate the librarianship worldwide, as well as review of the current situation in the European Union, in this paper the positive legal library regulations in countries that have emerged in the former Yugoslavia are selectively presented. Mostly laws and by-laws that directly regulate librarianship are represented, and only exceptionally the regulations that govern other areas, but have some impact on certain segments of the librarianship. Content of legal text is presented in more detail, while the by-laws are generally viewed only through the subject of regulation. With every regulation the following is listed: a name, number and year of the official gazette in which the act is published. At the end of the paper there are recommendations and guidelines of IFLA, UNESCO, Council of Europe and EBLIDA regarding library legislation.

Key words: librarianship, library legislation, Bosnia and Herzegovina, Republic of Srpska, Federation of Bosnia and Herzegovina, Republic of Serbia, Republic of Monte Negro, Republic of Croatia, Republic of Macedonia, Republic of Slovenia

Литература

Монографске публикације

1. Barać, D. (prir.) (1987). Zbornik propisa o bibliotekarstvu SFRJ. Novi Sad: Zajednica jugoslovenskih nacionalnih biblioteka, Beograd: Književno-izdavačka zadruga Centar.
2. Бараћ, Д. (1994). Право о библиотекарству у Србији. Београд: Народна библиотека Србије.
3. Бараћ, Д. (1995). Коментар Закона о библиотечној делатности са пратећим прописима. Београд: Народна библиотека Србије.
4. IFLA/UNESCO Смернице за развој јавних библиотека (2005). Београд: Народна библиотека Србије: Библиотека града Београда.
5. Mihaliček, M.; Hadžagić, E. (1990). Standardi i normativi za bibliotečku djelatnost, sa numeričkom projekcijom standarda i normativa. Sarajevo: Zavod za kulturu Bosne i Hercegovine.

Прилози у серијским публикацијама и зборницима радова

1. Мићић, Д. (1999). Правна регулатива о библиотечној дјелатности у Републици Српској. Значења, 34, 27-57.
2. Сешек, И. (2008). Нови закон о обавезном примерку-стручне новости и искуство НУК. У Зборнику радова: *Колекције у библиотекама* (стр. 9-14). Београд: Заједница матичних библиотека Србије, Крушевац: Народна библиотека Крушевац.
3. Шлајхаген, Б. (2006). Корисна европска искуства. Панчевачко читалиште, 8, 34-36.

Прилози доступни преко интернета

1. Ministarstvo prosvjete, znanosti, kulture i športa Županije Zapadnohercegovačke. (2010). Dostupno preko: <http://www.minpro-zzh.gov.ba/> [9.2.2010].
2. Narodne novine – Službeni list Republike Hrvatske. (2010). Dostupno preko: <http://www.nn.hr/Default.aspx> [3.2.2010].
3. Narodne novine Hercegbosanske županije. (2010). Dostupno preko: http://www.vladahbz.com/index.php?option=com_remository&Itemid=38&func=select&id=2 [9.2.2010].

4. Podzakonski akti u bibliotečkoj djelatnosti Slovenije. (2009). Dostupno preko: http://www.zakonodaja.gov.si/rpsi/r02/predpis_ZAKO2442.html [20.8.2009].
5. Registar propisa Zeničko-dobojskog kantona. (2010). Dostupno preko: [http://www.zdk.ba/Ministarstvo za pravosudje/registar propisa 1996-2008.pdf](http://www.zdk.ba/Ministarstvo%20za%20pravosudje/registar%20propisa%201996-2008.pdf) [3.2.2010].
6. Skupština Kosova - objavljeni propisi. (2010). Dostupno preko: http://www.assemblyofkosovo.org/common/docs/ligjet/2003_6_sr.pdf [3.2.2010].
7. Службен весник на Република Македонија. (2010). Доступно преко: <http://www.slvesnik.com.mk/> [3.2.2010].
8. Službene novine Federacije BiH. (2010). Dostupno preko: <http://www.sluzbenilist.ba/IzborIzdanjaFBiH.aspx?mi=983> [3.2.2010].
9. Službene novine Kantona Sarajevo. (2010). Dostupno preko: <http://www.sluzbenilist.ba/IzborIzdanjaKS.aspx?mi=984> [3.2.2010].
10. Sl. novine Kosova. (2010). Dostupno preko: http://www.gazetazyrtare.com/e-gov/bh/index.php?option=com_content&task=view&id=12&Itemid=28&limit=1&limitstart=3&lang=bh [3.2.2010].
11. Službene novine Tuzlanskog kantona. (2010). Dostupno preko: http://www.vladatk.kim.ba/vlada/Dokumenti/sl_novine/2000/sl_novine_6-2000.pdf [2.2.2010].
12. Службени гласник Републике Српске. (2010). Доступно преко: <http://www.slglasnik.org/slgl/documents/> [3.2.2010].
13. Službeni glasnik Unsko-sanskog kantona. (2010). Dostupno preko: <http://www.vladausk.ba/sadržaj/službeni-glasnici-usk> [3.2.2010].
14. Službeni list Bosne i Hercegovine. (2010). Dostupno preko: <http://www.sluzbenilist.ba/IzborIzdanja.aspx?mi=982> [3.2.2010].
15. Uradni list Republike Slovenije. (2010). Dostupno preko: <http://www.uradni-list.si/1> [3.2.2010].

САДРЖАЈ

Др Милена Максимовић: ТРАДИЦИОНАЛНИ И НОВИ ЗАДАЦИ ДАНАШЊИХ БИБЛИОТЕКАРА	3
Мр Жељка Комленић: ПРИПАДНОСТ ВЕЛИКИМ БИБЛИОТЕЧКО-ИНФОРМАЦИОНИМ СИСТЕМИМА - ПРЕЧИЦА ЗА РАЗВОЈ БИБЛИОТЕКА И ПРИМЈЕНУ ЕВРОПСКИХ СТАНДАРДА	15
Биљана Билбија, проф.: ДИЈЕЦА НА ИНТЕРНЕТУ: СИГУРНОСТ И РИЗИЦИ.....	49
Александар Стокић: ЗНАЧАЈ И УЛОГА ИНТЕРНЕТ МАРКЕТИНГ ПЛАНА У БИБЛИОТЕЧКОМ ПОСЛОВАЊУ	81
Милка Давидовић, проф.: ШКОЛСКЕ БИБЛИОТЕКЕ У РЕПУБЛИЦИ СРПСКОЈ.....	98
Мр Добрила Бегенишић: ШКОЛСКЕ БИБЛИОТЕКЕ - СТАТУС И ПЕРСПЕКТИВЕ	106
Нинковић Љиљана, библиотекар: ЛЕГАТ ЈОВАНА ДУЧИЋА	116
Весна Глушчевић: ПОКЛОН КАО ВИД НАБАВКЕ БИБЛИОТЕЧКЕ ГРАЂЕ - ПРЕДНОСТИ И НЕДОСТАЦИ На примеру Народне библиотеке Србије.....	127

Проф. др Војислав Максимовић:
ЈУБИЛЕЈ СРПСКОГ БИБЛИОТЕКАРСТВА У БИХ
Сто двадесет година од оснивања библиотеке
Српског пјевачког друштва «Слога» у Сарајеву 135

Маријана Петронић, дипл. библ.:
У ПОТРАЗИ ЗА ВИЗАНТИЈСКОМ РЕНЕСАНСОМ 150

Драган Мићић, библиотекар:
БИБЛИОТЕЧКО ЗАКОНОДАВСТВО У РЕПУБЛИЦИ СРПСКОЈ
И ЗЕМЉАМА У ОКРУЖЕЊУ 158

"БИБЛИОТЕКАРСТВО СРПСКЕ"
Часопис из области библиотекарства и
библиотечно-информационе дјелатности
год. II, бр. 2

Librarianship of Serpska
Journal of Library Information Function

Главни и одговорни уредник
Мр Алекса М. Алацић

Издаје
Друштво библиотекара Републике Српске

Припрема и прелом слога
Зоран Танић

Адреса редакције
71123 Источно Сарајево
Стефана Немање број 6, тел: 057 340 305
факс: 057 320 670
e-mail: matbibli@teol.net

*Рјешењем Министарства просвјете и културе
у Влади Републике Српске, број 6-01-8-20/05 од 15.12.2005. године,
часопис Библиотекарство Српске, Вишеград,
уписан је у регистар јавних гласила под редним бројем 506.*

Штампа
ЕУРОПРИНТ
Источно Сарајево

Тираж
300

Вишеград, април 2010.

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна и универзитетска библиотека
Републике Српске, Бања Лука

02(497.6 РС)

БИБЛИОТЕКАРСТВО Српске :
часопис из области библиотекарства и
библиотечко-информационе дјелатности
/ главни и одговорни уредник Алекса М.
Алаџић. - Год. 2, бр. 2 (2010) - .-Вишеград
: Друштво библиотекара Републике
Српске, 2010- . - 22 cm

Годишње.

ISSN 1840-4030=Библиотекарство Српске